

KUBBEALTI

AKADEMİ

MECMÛASI

Sâmiha AYVERDİ
Kemâl Y. AREN
Beynün AKYAVAŞ
Mehmet DEMİRCİ
Halûk DURSUN
A. Vehbi ECER
Tâlip KÜÇÜKCAN
İskender PALA
Muhittin SERİN
Mustafa TAHRALI
Ayşe G. TUNCEROĞLU

YIL: 26

EKİM 1997

SAYI: 4

ISSN 1301-157X

KUBBEALTI
AKADEMİ
MECMÛASI

YIL: 26

EKİM 1997

SAYI: 4

KUBBEALTI AKADEMİ MECMÛASI

– Üç ayda bir çıkar.–

**Kubbealtı Akademisi
Kültür ve San'at Vakfı
Kubbealtı İktisâdî İşletmesi a.**

Sâhibi

Sinan ULUANT

Yazı İşleri Müdürü

İlhan AYVERDİ

Yayın Danışmanları:

Prof. Dr. Mustafa Fayda

Prof. Dr. Mustafa Tahrallı

Prof. Dr. Kâzım Yetiş

Dr. İbrahim Aydın Yüksel

Haberleşme Adresi

Peykhâne Sok. Nu. 3

34400 Çemberlitaş-İstanbul

Tel: (0 212) 516 23 56

Fax: (0 212) 517 14 60

Posta Çeki Nu.

337056

Yurtiçi Abone

Yıllık: 1.000.000.- TL.

Öğretmen ve Öğrencilere

Yıllık: 750.000.- TL.

Kurum Abonesi

Yıllık: 1.600.000.- TL. (KDV dâhil)

Yurtdışı Abone

(Posta ücreti dâhil)

30 DM

25 \$

Mecmûamızdaki yazılar
kaynak gösterilerek iktibas
edilebilir.

Temsilcilerimiz

Türkiye Diyanet Vakfı

Ankara Yayınevi

Necatibey Cad. Ankara İş Hanı

Nu. 8/32-33 Sıhhiye

ANKARA

Ecdâd Kitapevi

Mithat Paşa Cad. 46/8

Lades Han Alt Kat

Yenişehir - ANKARA

Bilge Kitapevi

Atatürk Cad. Osmanlı İş Hanı

Nu. 105

BURSA

Akademi Kitapevi

159. Sok. 6/A Bornova-İZMİR

Furkan Kitapevi

İstiklâl Cad. Letâfet Sok.

Nu. 52 Başoğlu İş Merkezi

SAMSUN

Basıldığı Yer:

Özal Matbaası

Tel: (0 212) 520 60 58

Cağaloğlu-İstanbul

İÇİNDEKİLER

Dost Acı Söyler	Sâmiha AYVERDİ	5
Şâirin Vasiyeti	İskender PALA	9
Mûsikîmizde Yeni Form İhtiyâcı	Prof.Dr. Mustafa TAHRALI	14
Bir Yıldızı Koparmak	Prof.Dr. Beynun AKYAVAŞ	20
Tarîkatlere Dâir Bâzı Düşünceler	Mehmet DEMİRCİ	23
İlâhiyat Fakültelerinde Eski Yazı Zorunlu Ders Olmalı Mı?	Yrd.Doç.Dr. A. Vehbi ECER	30
Deliorman ve Koca Balkanlarda Alevîlik	Yrd.Doç.Dr. Halûk DURSUN	34
Hak, Hukuk, Vesâire...	Ayşe GÖKTÜRK TUNCEROĞLU	45
Kubbealtı Akademik Toplantıları Kasım 1997 Programı		48
Kâhire Dârü'l-Kütübü'l- Mısriyye'de Osmanlı Hat San'atına Âit Eserler	Doç.Dr. Muhittin SERİN	49
Mânevî Açlık ve Gençlik Bunalımı	Tâlip KÜÇÜKCAN	63
Gördüklerim-Duyduklarım- Okuduklarım	Kemal Y. AREN	66
1997 Senesi İndeksi		73

ABONELERİMİZİN DİKKATİNE...

KUBBEALTI AKADEMİ MECMÛASI

1998

ABONE BEDELİ

2.000.000.- TL.

Havâleleriniz için:

Kubbealtı İktisâdî İşletmesi

Posta Çeki Numarası: 337056

*Abonelerimizin DEĞİŞEN ADRESLERİNİ
bildirmeleri ricâ olunur.*

Kubbealtı Akademi Mecmûası, 4.10.1976 da Millî Eğitim Bakanlığı tarafından alınan karar mûcibince 8.11.1976 târîhli Tebliğler Dergisi'nde, 660-10290 sayı ve 11664 genelge numarasıyla tavsiye edilmiştir.

DOST ACI SÖYLER

Sâmiha AYVERDİ

Türkler, Malâzgirt'ten İznik'e ulaştıkları zamanlarda, Bizans, daha 1090'larda dahî fethedilecek hâle geldiği hâlde, Birinci Haçlı Seferi, Selçuk Türkleri'ni, İznik'ten çıkararak Anadolu'nun üçte birini tekrar elde etmek sûretiyle Türklerin muvaffakiyetlerini hayli zedelemiş bulunuyordu.

Türklerin Bizans'ı fethetmeleri için, daha dört asır beklemek gerekecekti. Ve bu iş de Ertuğrul Gâzî'nin torunu İkinci Sultan Mehmet'e nasip olacaktı.

Bir memleketin çatısını kuran ve bu çarkı çevirenlere istikâmet veren hükümdarların yanbaşlarında bulunan prensip adamları, fedâîlikte, ferâgat, fazîlet, bilgi ve îmanda öyle pişip yuğrulmuş kimseler olmalı idi ki, şahsî endişe ve menfaat kaygılarından arınmış bu canlı prensip müşâvirlerinden baş çevirmek, bir devletin çökmesi demek olurdu.

Ahlâk, fazîlet, adâlet ve nizam anlayışı ile, gerek siyâsî gerek içtimâî ve millî bir çevre içinde kurduğu politika ahlâkı, halkın irâdesine yatkın düşmüş bir âdil nizâmın, kütleler arasında renk, ırk mezhep ayırt etmemiş bir iktidârın umum tarafından da tasvip görerek cemiyetleri mesut etmemesi nasıl kâbil olabilirdi? Ancak, bir memleketi sarıp sarmalamış bir münevver sınıfı mevcut değilse, o ülkede siyâsî otoriteyi kontrol altında tuttuğunu zanneden siyâsî partileri teşkîl eden kalabalıklara, bir aydınlar sınıfı demek aslâ doğru olamaz. Zîra onların ikazlarının altında şahsî teklif ve taleplerin, sahte aydınların çeşitli taleplerinin sırttığı, geç de olsa, meydana çıkar.

Bir zamanlar arz-ı meskûnun büyük kısmını kolu kanadı altına almış Osmanlı devletindeki aydınlar sınıfını, pâdişahların otoriteleri karşısında, gözünü kırpmadan, can korkusuna düşmeden, mevki, mesned, ikbâl hırs-

ları ile şahsî çıkarların girdâbına kapılmadan, kuvvetlerini mânevî fazîletlerin emri altında tutup hükümdarların salâhiyet ve nüfuzları üstünde nefes delikleri olan mazgallar açarak gözcülük yapmak sûretiyle, sâhip oldukları rûhî denge ile iş görmekte bulunan mümtaz şahsiyetler olarak görmek gerektir.

Eski devirlerde, ilim adamları, pâdişâhın şerîate aykırı düşmüş herhangi bir tutumu karşısında ona kafa tutmayı, bir îman îcâbı sayarak, canı bahâsına da olsa, korkmadan ve korkup çekinmeden, îkaz vazîfesini yerine getirirlerdi.

Öyle ki, ilim çevrelerinin hem siyâsî otoriteyi ayarladığı hem de tatbikatta yol göstererek sevk ettiği görülmektedir.

Fâtih Sultan Mehmet gibi, dünyâya parmak ısırtan ve memleketini cihangirâne idâresi ile yeryüzünün tek sözü geçen devleti hâline getirmiş bir pâdişâhın karşısında, eğilip bükülmez bir aydınlar kadrosu bulunurdu ki bunun, bekâ ve devamın başlıca şartı olduğu, muvaffak hükümdarların yanbaşımda aydın bir müşâvirler kadrosu bulunduğu bilmem nasıl inkâr olunabilir?

İşte İstanbul'un fethi hâdisesine iştirak eden ahlâk, fazîlet, adâlet ve nizam ile beslenmiş böyle bir sınıf mevcut idi ki, dünyânın hiç bir ülkesinde ve devrinde geçerliğini kaybetmemiş böyle inanış sâhiplerinden vâreste olmak aslâ kâbil değildir.

Fâtih Sultan Mehmet'in yanı başından ayırmadığı bu aydınlar arasında bir de Akşemseddin isimli bir ilim adamı da vardı ki onu, mânevî otoritesi ile berâber zamanın hastalıklara şifâ sunan bir tabîbi olarak da görmek zorunda bulunuyoruz.

Akşemseddin bir velî kişi olmakla berâber, mânevî inanışları ile ilmin kararlarını çatıştırmak gibi ters işlere rağbet etmemiştir, edemezdi de. Zîra o, bir velî olduğu kadar bir aydın ilim adamı idi. Bir yandan kökler, mâcunlar ve türlü ilâçlarla hastaları tedâvî ederken, bu akıllı dindar adam bir yandan da bir deprasyona, bir rûhî bozukluğa karşı da okumanın yeri olduğunu bilecek uyanıklıkta kimse idi ki her iki tedâvînin de ayrı ayrı sâhaları olduğunu küçümsemek onun kârı değildi. Zîra bu iki ilâcî birbirlerinden koparmanın mümkün olmadığını çok iyi bilmekte idi. Öyle ki ilmin karşısında umacı ve tehditkâr olmayıp, gerçeklere, fazîlete, ahlâka ve edebe öncülük ettiğine göre, ondan gereği gibi fayda-

lanamıyorsak, bu ayrı sâhaların vazîfelilerini kullanamıyorsak, kabahat onlarda değil, bizdedir.

Bir medenî cesâret sâhibi olan Akşemseddin denen, o iki yüzü keskin kılıca benzeyen velî kişi, Bayram-ı Velî'nin terbiye ve irşâdı halkasına girmeye arzû ettiği hâlde muhtaçlara dağıtmak üzere para kabul etmesini ve fıkara yardım maksadıyla ağır ve bayağı işleri tercih etmesini hoş görmeyerek Şeyh Zeyne'l-Hafî'ye meyledip Haleb'e gitmişti. Fakat o gece rüyâsında, boynunda bir zincir ve zincirin ucunu da Bayram-ı Velî'nin elinde görerek geri dönüp Ankara'ya gelmişti. O sırada Bayram-ı Velî, müridleriyle berâber orak biçmektedir. Kendisine karşı hiç bir iltifat ve alâka görmeyince o da bir orak bulup aralarına katıldı. İşler bittikten sonra sofralar kurulmuş, bu meyanda bir de köpekler için sofra hazırlanmıştı. Herkes yemeğe otururken yine Akşemseddin'e buyur denemiş, lâkin işi ciddî tutan ve suçunu da bilen Ak Şeyh gidip köpeklerin sofrasına yerleşmiş ve onlarla berâber yemek yemeğe başlamıştı. Bu tevâzu ve uysallık karşısında mütehassis olan Hacı Bayram-ı Velî: "Gel beri be köse, beni çabuk avladın!" diyerek onu müridliğe kabul etmiş, böylece de pîr ocağına ilk adımı atan mürid, az zamanda çok yol almış ve nihâyet şeyhinin emriyle İstanbul'un fethine iştirak etmişti.

İşte böylece Hacı Bayram-ı Velî'nin aşkı potasında pişip olgunluk sâhibi olarak, dünyâ nîmetlerine öylesine itibar etmemek kemâlini bulmuş idi ki, pâdişâh içeri girdiği zaman dahî ayağa kalkarak karşılamazdı. Hele fetihten sonra pâdişâhın kendisine bağışladığı akar ve iradları ne varsa hepsini vakfederek, elini eteğini bütün bu varlıklardan arıtmış bulunuyordu.

En mühim kararlarından biri de, pâdişâhın mürid olarak dünyâ işlerinden uzaklaşıp bir köşeye çekilmek arzûsu üzerine bunu kabûl etmeyecek: "Uzlette öyle zevk vardır ki bir kere o zevki tadacak olursan, ibâdullaha hizmetten kalman îcap edecektir. Onun için senin sâlik olmandan mâlik olman evlâdır." diyerek, dünyâ plânında yapacağı büyük işleri düşünmek yüzünden pâdişâhın dervişliğe olan isteğini kabûl etmek sûretiyle, cemiyete hizmet etmenin de ibâdet olduğunu açıkça beyân etmiştir.

O pâdişâh ki bir ehl-i tevhîd olarak, kelimetullah adına seferler, zaferler ortaya koymuş, aynı asırda yaşamış Jean Huniad, esirlerine akla gelmedik eziyetler yaparken o, ayak bastığı her bir toprak köşesinde

mahlûkat-ı ilâhiyeye adâletle insaf, nizam ve insanlığı yayarak, hakkın ve hakîkatin kapısını açmıştır.

O pâdişah ki düşmanları tarafından saygı görmüştür. Gene o pâdişah, tebası tarafından sevilmiş, dünyâ için nîmet olmuş, ukbâ için şefaati istenmiş ve yüzlerce sene evvelden Peygamberi tarafından fetih rüyâsı daha gerçekleşmeden övülmüş Hak eri bir müstesnâ idi⁽¹⁾.

Fâtih Sultan Mehmed'in kudret ve şevketi karşısında, boyun eğmek gibi bir zillate asla tahammül etmeyen yalnız Akşemseddin mi idi. Hayır, öyle muhkem ve dişli bir ilim kadrosu vardı ki, sırasında pâdişâha kafa tutmaktan çekinmemiştir. Meselâ "Tazarrunâme" sâhibi olan Sinan Paşa'nın, ilmî haysiyeti dâimâ üstün tutmuş bir vezir oluşu hiçe sayılarak basit bir sebeple azledilerek hapsedilmişti. Bütün ulemâ, Sinan Paşa'ya revâ görülen bu muâmeleye karşı çıkarak ilim kadrosunun iştirâki ile Dîvân-ı Âlî'yi toplamış, Sinan Paşa gibi âlim ve fâzıl bir kimse hakkında verilmiş bu karar kabûl edildiği takdirde hepsi de kitaplarını yakarak memleketi terk edeceklerini, çekinmeden beyan etmişlerdir.

Fakat kararından birdenbire dön geri yapamayan pâdişah, Sinan Paşa'nın bir hekim tarafından aklî muvâzenesinin yerinde olup olmadığının araştırılmasını istemesi üzerine hekim, Sinan Paşa'yı dayakla yola getirmek istediğini söyleyince, zamânın ilim erbâbından olan Molla Hüsâmeddin, pâdişâha sert bir mektup yazarak, bu türlü emirler vermesini çekinmeden tavsiye etmiş, aksi hâlde, kendisinin terk-i diyâr edeceğine de sözlerine ilâve etmek sûretiyle, pâdişâhı fikrinden caydırmıştır.

Mamafih, Molla Hüsâmeddin'in bu hareketi ferdî bir teşebbüsten ibâret olmayıp, ilim çevresindeki müşterek baskının, iktidar karşısındaki berâberliği, müşterek tavrı olarak görülmelidir.

Devlet olarak da millet olarak da bunun hem bizim için hem de bütün dünyâ devletleri için hayâtî bir zarûret olduğunu ve târih gerçekleri arasında yer bulduğunu, geçmişe başımızı çevirdiğimiz zaman görmek tabîî, hattâ zarûrî değil midir?

(1) Letuftahanne'l-kostantiniyyetü feleni'me'l-emîru emîruhâ ve leni'me'l-ceysu zâlike'l-ceys (Hadîs-i Şerîf): Kostantaniyye (İstanbul) mutlaka feth olunacaktır. (Onu feth eden) emir ne güzel emir, bu asker de ne güzel askerdir.

ŞÂİRİN VASIYETİ

İskender PALA

Bm. Her nefis ölümü tadacaktır.

(Enbiyâ, 35)

Ölüm ezelde takdir olunmuştur ve cümle mahlûkat fânîdir. O devamlı bir hayâtın başlangıcı; fanîlikten ebedîliğe açılan kapının ilk adıdır. Yaşan(ma)ması mümkün olmayan bir serüvendir ki refte refte gerçekleşir. Aslî vatana bir dönüş ki gerçek seferin ilk menzilidir. Yûnus'un ifâdesiyle;

Bu dünyâyâ gelen kişi, âhir yine gitse gerek

Misâfirdir vatanına bir gün sefer itse gerek

İnsan bu dünyâdan giderken geride kalanlar için birtakım temennîler, ömrü içerisinde gerçekleştirmek isteyip de nefesinin hitâma ermesiyle yarıda kalan işlerinin devâmı, yâhut ardından yapılmasını umduğu faaliyetler ve davranış biçimleri için tenbihatta bulunursa buna vasiyet denir. Vasiyetin özü, ölen kişinin, bilâhare yapılmasını arzûladığı her türlü faaliyettir. Vasiyet maddî yâhut mânevî olabilir. Vasiyeti yerine getirecek kişi ise duruma göre ölünün en yakınından başlamak üzere derece derece resmiyet kazanabilir.

Vasiyet, hukuk kavramı olarak da uyulması mecbûrî bir yaptırımdır. Ancak elde vasiyetin doğruluğunu gösterir bir delîlin bulunması gerekir. Bu durumda vasiyetin yazılı olduğu belge vasiyetnâme adını alacaktır.

Her insan için vasiyetnâme yazmak tabîî bir haktır. Maamafih şimdilerde vasiyetlerin ses ve görüntü bantlarına kaydedilerek yapıldığını da işitiyoruz ki bu durumda vasiyetnâme kavramı da gitgide yürürlükten kalkacağa benziyor. Yakın bir zamanda **vasiyet bandı** kavramı, vasiyetnâme yerine kullanılır olursa şaşmayınız.

Vasiyetnâmelerin kompozisyon ilminde belli bir formatı bulunma-

maktadır. Herkes özgür irâdesi ile, istediği yazı şekli veya aleti ile istediği üslupta vasiyetnâmesini oluşturabilir. Yeter ki altında imzâsı olsun. Ancak bir şâir vasiyetnâme kaleme alırsa nasıl olur? Gelin onu birlikte görelim.

Aşkî (ö.1576), Kânûnî devrinin yeniçeri dîvân şâirlerinden birisi. Ömrü dalgalanmalarla geçmiş; ihtiyarlık çağında pek çok sıkıntılara uğramış, son yıllarını gözlerinden mahrum olarak Rumelihisarı'ndaki baba yâdigârı evinde yalnızlıklar içerisinde geçirmiş bir ızdırıp adamı. Karısı kendisini terketmiş, geç evlendiğinden dolayı küçük yaşta yetim hayâtı yaşayan çocuklarının derdi ise ayrı bir işkence. Velhâsıl hüznün içinde hüznün. Allah düşman başına vermesin!..

Aşkî'nin şimdi okuyacağımız vasiyetnâmesi ise onun bütün bu beşerî dertlerinin dışında, tamâmen gönlünü ilgilendiren, belki yıllar yılı pörsümüş kaftanının iç cebinde yâhut kefen yerine taşıdığı sarık dolamasının katmerleri arasında gezdirdiği ve nihâyet musallaya yatırıldığı zaman birkaç parçadan ibâret yoksul eşyâsı arasında tesâdüfen bulunan bir gazeldir. Bu gazel onun,

Ben ölicez mezârum üstinde

Eyle düşmânunu duâ yirine

diye yalvardığı, mezârı başında sövgüsünü bile duâ kadar makbul saydığı sevgilisine karşı beslediği tek taraflı aşkının hicrânı hakkındadır. Şöyle başlar:

Ey müezzîn gel cenâzem üstine feryâd kıl

Öldüğümden yârı âgâh eyle rûhum şâd kıl

Elbette bir mahalleden cenâze çıktığı zaman müezzîn salâ okur ve halkı bu ölümden haberdar eyler. Şâir ayrılık acısını çektiği yalnızlık köşesinde öldüğü zaman, ihtimâl ki kimsenin ve dolayısıyla sevgilinin bundan haberi olmayacak ve uğruna can veren aşk şehîdinin gerçek miktârını anlamayacaktır. Halbuki eğer bir müezzîn âşıkın öldüğünü ilân eden bir salâ okur ve üstüne de onun adını anıverirse, ölünün rûhu şâd olacaktır. Şâir bu beytinde, vasiyeti yapılmazsa sanki gözü açık gidecekmiş gibi bir îmada bulunuyor ki doğrusu bize pek dokunaklı geldi.

Vasiyetnâmesinin ilk beytinde müezzîne yalvaran şâir, ikinci beyitte, sevgilisini haberdar etmenin gönül rahatlığı içerisinde bizzat ona sesleniyor:

Taşlar kim cevri ile kûyunda urmuşdun bana

Gönlümü yıkdun anunla, kabrîmi âbâd kıl

Hâle bakınız! Bir zamanlar sevgili ona "Bana âşık olmak gibi bir cü-

retkârlıkta nasıl bulunursun?" diye taşlar atarak eziyet edip mahallesinden sürmüş ve gönlünü yıkmış. Şimdi zavalcılık, mezarının o taşlar ile yapılmasını istiyor. Bu nasıl bir âşık olmalı ki, kendisine atılan taşları bile toplamış olsun ve onları sevgiliden birer yâdigâr kabul edip, "Eli değmiştir" diyerek ebedî istirahatini onların sıcaklığı içinde geçirmeyi istesin. Hani anlatırlar, bâzı hattatlar, ömürleri boyunca yonttukları kalem yongalarını biriktirip, vefatları hâlinde gasil sularının bu yongalar ile ısıtılmasını talep etmişler ve bunu bir af vesîlesi görmüşler ya!.. Şâir bundan bir adım öteye giderek, kendisini yaralayan taşları istiyor. Bir zamanlar gönül evini yıkan taşlar ile şimdi mezar evinin yapılmasını umuyor ve âbad olmayı da buna bağlıyor.

Vasiyetnâmede sevgiliye ayrılan bab bu kadarla bitmiyor. Şâir devamlı, mezar taşının da sevgili tarafından yazdırılmasını arzûluyor. Ama bakınız nasıl?

Yoluma hâk oldu bu üftâde diyü adımı

Gel mezârum taşına yazdır bir eyü ad kıl

Bu beyit, eğer vasiyetnâme nesir diliyle yazılmış olsaydı şöyle bir paragraf oluştururdu:

"(Ey sevgili!) Lutfet, mezârımın taşına 'Burada yatan düşkün âşık, benim yolumda toprak oldu. Adına Aşkî (Aşkla içli dışlı; âşık) derlerdi' diye yazdır da dünyâda bir iyi isim bırak! (Halk bana duâ ettikçe seni de ansinlar!)" Öldükten sonra da sevgiliyi yüceltmek isteyen bir âlicenaplık!..

Her ölü, bir tabut içerisinde kabre götürülür. Şâir vasiyetnâmesinde tabutunu yapacak ustaya da iki çift söz etmekten kendini alamamış. Diyor ki:

Firkatinde çünkü can virdüm o serv-kâmetiün

Ey yapan tabutumu ya serv ü ya şimşâd kıl

Aşkın ölümünden sonra da devâm etmesi, yâhut sevgiliye râm olmanın bu derecesi, doğrusu akıllara ziyan. Ama şâir ölse bile sevgiliden ayrı kalmaya tahammülü olmayan bir âşıktır ve sevgilisi servi boylu olduğu için, tabutunun da servi ağacından yapılmasını istiyor. O, servi boyunun ayrılığında can verdiği için şimdi serviden mâmul (şimşad da sevgilinin boyuna benzeyen bir ağaç olup şimdilerde şimşir adıyla bilinir) bir tabut içine girmek, sevgili tarafından kucaklanmak, sarılıp sarmalanmak demektir. En azından böyle bir tabut, sevgiliyi hatırlatacağı için vasiyete girmeyi hak etmiştir.

Aşkî'nin vasiyetnâmesinde onu omuzlarına alıp mezâra götürecek

birkaç dostu da unutulmamıştır. İsteddiği öyle külfetli şeyler de değildir üstelik! Sâdece onlara mahçup çıkmamak ister o kadar. İşte beyit:

*Nâleler kılsa tenüm tabutda kılman aceb
Tahtaya bağlansa eyler nâle vü feryâd kıl*

Ve işte düz ifâdesi:

"(Dostlarım! Beni mezara götürürken) bedenim tabutta (sarsılıp) inilti gibi sesler çıkarırsa bunu ayıplamayın. Elbette bir kıl, tahtaya bağlandığı zaman nâle ve feryâd ederek sesler çıkarır."

İmdi, şâir ömür boyu süren aşkının hicrânıyla öyle güçten düşüp zayıflamış ki, sonunda bir kıl kadar kalmış. Kılın tahtaya bağlanması, ondan ses elde etmek içindir. Bütün telli sazlar, bir tahtaya bağlanmış kıldan (ekseriya at kuyruğundan koparılmış tellerden) ibârettir. Şâir kendisini kıl kadar zayıf gösterdikten sonra tabutu da tahta olarak düşünüp bir saz oluşturduklarını, bu durumda bedeninin çıkardığı seslerin, bu saza âit nağmeler olarak kabul edilmesi gerektiğini dostlarına hatırlatıyor ve bunu acâib karşılamamalarını vasiyet ediyor.

Şiirin beytül-gazel tâbir olunan en güzel beytinde, vasiyetin yönünü, sabâ yeline çevrilmiş olarak görüyoruz:

*Gülsitân-ı kûyna şâyed ki bir zerre düşe
Ey sabâ Billâh lutf et toprağum berbâd kıl*

Şâir, Allah adın anarak, yemin vererek sabâ yeline yalvarıyor ve diyor ki *"Lutfeyle de mezarımın toprağını dağıt!"* El-aman! Cihanda bütün insanlar mezârı toprağının dağılmamasını istersen şâir, aşkı yüzünden bunun tam tersini arzûlamakta. Dünyâdan aşk ile geçmiş, aşkı yüzünden şehid olmuş birisinin mezarı yer üstünden kaybolursa ne çıkar? Şehitlerin de mezarları çok zaman belirsiz değil midir? Öyle de, şâir vasiyetinin daha önceki kısımlarında mezarının kalıcı olmasını, hattâ âbad olmasını istemiyor muydu? Peki onu bu isteğinden vazgeçiren duygu nedir? O duyguyu biz, aynı yıllarda ta Mezapotamya'dan kendisine kaderdaşlık eden lirik şâir Fuzûlî'nin şu beytinde buluruz:

*Dest-bûsî ârzûsıyla ölürsem dostlar
Kûze eylen toprağum sunun anunla yâre su*

Yâni ölümünden sonra mezar toprağından bir kâse yaptırılıp sevgili-sine onunla su ikrâm edilmesini arzulayan Fuzûlî gibi Aşkî de mezar toprağıının dağıtılmasını, belki bir zerreciği, o sevgilinin gül bahçesini andıran yurduna düşer diye istemektedir. Mezar toprağıının yalnızca bir zerresi sabâ rüzgârı tarafından sevgiliye ulaştırıldığında artık mezarında rahat

uyuyacak, ömrü boyunca istediği vuslat merâmına ermiş olacaktır. Vuslat için vasiyette bulunmak da bir âşıkın herhalde en tabîî hakkı olsa gerektir.

Ve son söz:

*Lutf edüp ömrüm, unutma Aşkî'nün bu şi'rini
Yâduna al gâh, gâh anı anunla yâd kıl*

"Ömrüm!"

Bir sevgiliye hitab ederken söylenebilecek en güzel söz. Bu ifâdeden pek çok mânâlar çıkarılabilir: "Varım yoğum, her şeyim, varlığımın sebebi!..."

"Ömrüm! Lutfedip Aşkî'nin bu şiirini olsun unutma! Kâh bu şiiri yâdına al; kâh şu zavallı âşıkını bu şiirle yad kıl! (Ama ne olursa olsun, - ki bu son vasiyetimdir- bu şiiri unutma!).

Aşkî'nin bu vasiyetnâmesine uyulmuş mudur bilmeyiz; amma kaç kula böyle vasiyet yazmak nasip olmuştur, doğrusu endişedeyiz. Mevla garîk-i rahmet ede!

MÛSİKÎMİZDE YENİ FORM İHTİYÂCI(*)

Prof. Dr. Mustafa TAHRALI

Her san'atkâr gibi bestekâr da içinde yaşadığı dönemin zevk ve talebine göre eserini meydana getirir. Zamanla ortaya beste formları çıkar ve ortak olarak kullanılır hâle gelir. Sonra gelen bestekârlar bu yerleşmiş, benimsenmiş ortak formlar içinde kendine has üslûbu ifâde etmeye çalışır. Bir toplumda sosyal değişiklikler ve fertlerin düşünce, anlayış ve zevklerinde estetik farklılaşmalar meydana gelmişse, san'atın her alanında san'atkârlar, alışılmış ve yerleşmiş şekil ve formlara artık îtibar etmez olurlar. Bu değişme ve farklılaşma bâzan o san'atın esas ruh ve mânâsından tamâmen kopma durumuna girebilir. Toplumumuzun batılılaşma diye ifâde edilen son iki asırlık döneminde, diğer san'at dallarında olduğu gibi, mûsikî alanında da, devletin özellikle zorlayıcı müdâhelesiyle, hem ruh ve mânâ ve hem de şekil ve ses bakımından geçmiş dönemlerden tamâmen farklı bir müzik rûhu ve formları benimsetilmek istenmiştir. Örnek olarak, tasavvuf mûsikîsi içinde asırlarca besteleyen okunmuş "Yûnus ilâhîleri" ile "Yûnus Emre Oratoryosu" gösterilebilir. Bu değişme ve farklılaşmada hem ruh ve mânâ, hem de form bakımından tamâmen bir kopma vukû bulmuştur diyebiliriz.

Diğer taraftan geleneğe bağlı olarak mûsikîmizi devam ettirmeye çalışan kesim, bir yandan yaşama mücâdelesini verirken, bir yandan da çok kısıtlı imkânlar içinde, zaman ve mekânın şartlarına uygun "yeni formlar", yâni beste alanında yeni şekil ve biçimler arama gayreti içine girmiştir. İşte beste alanında bu yeni form arayışının, mûsikîmizin yaşama ve gelişmesi bakımından teşvik edilip desteklenmesi gereken bir hareket

(*) İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı tarafından 29 Kasım - 1 Aralık 1996 tarihinde tertiplenen Türk Müziğinin Bugünü ve Geleceği Sempozyumu'nda tebliğ olarak sunulmuştur.

olduğunu düşünüyor ve kısaca üzerinde durmak istiyorum.

Mûsikîmizde dînî ve lâ-dînî alanda kullanılagelmiş formlara ilâve olarak yeni şekillerin ortaya konulması, günümüzde, kanâatimce bir ihtiyaç olarak kendini göstermektedir. Zîrâ zaman ve mekân şartlarında geçmiş yıllara nazaran bir çok değişmeler olmuştur. Onun için hem sözlü hem de saz eserlerinde yeni formlar arayışına, denenmesine girişilmiş ve ortaya yeni formlar konmaya başlanmıştır. Onun için günümüz bestekârları, ruh ve mânâ bakımından geçmiş dönemlere, yâni geleneğe bağlı kalarak, bir yandan da yeni bir "form" u başlatmak veyâ bir başkası tarafından başlatılmış yeni bir form içinde eser vermek gereğini de duymalıdır diyorum. Gerçi bu ihtiyacı hissedecek olan bestekârdır, çünkü eser meydana getirecek olan odur. Ama dinleyici olan bizlerin de bâzı talepleri olması tabîdir sanıyorum.

Mekânın değiştiğini söylerken şunu göz önünde bulunduruyorum: Bir asır önce dînî ve lâ-dînî besteler tekke, câmi, saray, konak, kahvehâne, ev vb. mekânlarda icrâ ediliyordu. Sonra bu eski mekânlara yeni mekânlar ilâve olmuş veya bunlardan bâzıları eski canlılığını kaybetmiş, bâzıları ise tamâmen ortadan kalkmıştır. Yeni diyebileceğimiz icrâ mekânları arasında radyo, çeşitli sahneler, konser salonları, televizyon ve benzerlerini sayabiliriz.

Zamânın değişmesi derken de, Bâtı tesîriyle dünyânın genel değişimi içinde Türkiye'de tabîî olarak veya bâzı zorlamalarla meydana gelen sosyal, fikrî ve estetik değişmeyi, yâni anlayış, düşünüş ve zevk değişmesini kastediyorum. Bu değişim, san'atın bütün alanlarında olduğu gibi, mûsikîde de kendini hissettirmektedir. Bütün san'at dalları göz önünde bulundurulduğunda, bu değişim esnâsında korunması gereken şey, bize has olan ruh, mânâ ve zevk anlayışı ile birlikte, mûsikîmiz söz konusu olduğunda, mûsikîmizin ses ve makam yapısıdır. Temel esas olarak kabul edilebilecek bu noktalara dikkat edildikten sonra, formda, şekilde meydana gelecek değişiklik ve yeniliklerin mûsikîmizde canlılık ve gelişmelere sebep olacağına inanıyorum. Çünkü zaman ve mekânın doğurduğu yeni ihtiyaçları karşılamak, bu yeni şartlarda da yaşamak ve var olmak demektir. Bir başka deyişle toplum hayatının bugününe ve bütününe yayılmak ve hitap edebilmek demektir.

İşte bu düşüncelerden hareketle mûsikîmizde, tasavvuf mûsikîsi ve özellikle ve daha çok lâ-dînî mûsikî alanında yeni beste formlarının vücûda getirilmesinin mûsikîmize mühim şeyler kazandıracağına inanıyorum. Bu inancı taşıyan ve bunun ihtiyacını duyan bestekârlarımızın

kırk-elli yıldan beri yeni beste şekilleri denediklerini görüyor, işitiyor veya çok az da olsa dinleyebiliyoruz. Zâten bizzat bestekârlar böyle bir ihtiyaç duymuyor ve böyle bir kanâat taşımıyorlarsa, birkaç kişinin yeni beste formları sipâriş etmesiyle ortaya değerli eserlerin çıkması mümkün değildir. Bizim bu sözlerimiz bu ihtiyâcı duymuş ve duyacak san'atkârları fikren teşvik etmek, desteklemek ve dinleyici olarak, onlardan benzer taleplerde bulunmaktan ibârettir.

Lâ-dînî mûsikî sâhasında çok değişik ve yeni beste formlarının kullanılabileceğini, aynı zamanda yeni ve çok çeşitli "tema"ların işlenebileceğini zannediyorum. Belki de "yeni form denemesi" dediğimiz bazı besteleri belirleyen, bu eserlerin işlediği "tema"lar olacaktır.

Genel olarak ifâde ettiğim bu düşünceleri maddeler hâlinde şöylece örnekleme istiyorum.

1. Dört-sekiz mısırâlık değil, çok daha fazla mısırâlı sözlü eserler meydana getirilmelidir. Dînî mûsikîmizde bunun en büyük örnekleri "mîrâciye", "mevlit" ve "mevlevî âyinleri"dir. Lâ-dînî formlar arasında bu dînî formlara benzer örnekler görmüyoruz. Ancak kâr-ı nâtıklar örnek olarak gösterilebilir. Bu takdirde eser didaktik değil, bir bütün eser olarak ve san'at endîşesi içinde bestelenmiş olmalıdır. Günümüzde uzun şiirlerin, çok makamlı kâr-ı nâtık güftelerinin "bir bütün eser" olarak bestelenmesi gibi, bu alanda güfteli büyük eser formu veya formları ortaya çıkarabilir. Burada birkaç örneği de zikredebilirim: Sayın Cinuçen Tanrıkorur'un "Süleymâniye'de Bayram Sabahı", "İtrî" gibi Yâhya Kemal'in uzun şiirlerine yaptığı besteler; yine C. Tanrıkorur'un 63, Gönül Paçacı'nın 70, Ahmet Hatipoğlu'nun ve Prof. Dr. Alâeddin Yavaşca'nın 24 makamlık kâr-ı nâtık bestelerini bir "bütün eser" anlayışı içinde bestelenmiş "sözlü uzun eser", "destan" formu olarak değerlendirebiliriz. Gerek geçmiş dönem şâirlerinden, gerekse günümüz şâirlerinden seçilecek uygun şiirlerle, yeniden yazılacak çeşitli kâr-ı nâtık güfteleriyle büyük eserler vücûda getirilmesi yerinde olacaktır sanıyorum. Konser salonlarında bu formda eserlerin seslendirilmesinin mûsikîmize büyük bir "sükse", yeni bir nefes kazandıracağını düşünüyorum.

2. Batı mûsikîsindeki "opera"ya karşılık olabilecek, fakat opera gibi sahnelenmesi de şart olmayan, çeşitli eski yeni formları bir araya getiren "büyük mûsikî destânı". Böyle bir eser için Fuzûlî'nin Leylâ ve Mecnûn'undan seçme beyit ve gazellerle bir güfte tertîbini beş-altı yıl önce hazırlamış bulunuyorum. (*) *Yûsuf ile Züleyhâ, Hüsn ü Aşk, Ferhad ve*

(*) Kubbaltı Akademi Mecmûası, Yıl 1992, Sayı:4.

Şîrin gibi klasik edebiyâtımızda işlenmiş konularda bestelenmek için yeniden güfte hazırlanabileceği gibi, bu eserlerden seçme ve düzenleme sûretiyle 1.30 - 2.30 saatlik besteler meydana getirilebilir. Ayrıca bir şâirin işlediği, tamâmen yeni veya benzer bir konu da böyle bir beste için seçilebilir. Bu büyük formdaki eserleri belirleyici unsurlar, güftenin bir hikâyeyi ihtivâ etmesi, hikâyenin konusuna göre çeşitli "duygu" ve "tema"ların aynı eser içinde bir bütün olarak ele alınmasıdır. Böyle bir eser bestelenmesi hâlinde muhtelif şekilde icrâ edilebilir. Operada olduğu gibi bir tiyatro şeklinde sahnelenmesi gerekli değildir. Bir koro ve solistlerle sahnelemek mümkün olduğu gibi, eserin hikâyesi projeksiyonla perdeye aksettirilip ses sanatçıları besteyi seslendirebilirler; veya ses sanatçıları besteyi seslendirirken tiyatro sanatçıları eseri oynayabilirler. Ama mühim olan eserin nasıl icrâ edileceği değil, böyle bir eserin bestelenmesidir. Sadece bant doldurarak bile eseri icrâ etmek mümkündür.

3. Saz eserleri alanında bestekârlarımızın çeşitli yeni form denemeleri mevcuttur. Bunların daha da çeşitlendirilmesi ve daha fazla itnâ ile ele alınması yararlı olacaktır, diye düşünüyorum. Güfteli eserlerimiz içinde çok işlenen "hicran", "gurbet", "hasret" vb. temalar saz eseri olarak 15-30 dakikalık uzun eserler hâlinde işlenmelidir. Sazlarımızın özellikleri de göz önünde bulundurularak bu nevi içinde çok çeşitli, câzip ve sevilen eserlerin ortaya konulabileceğine inanıyorum. Meselâ "yakarış", "niyaz", "intizar", "akşam duyguları", "gün batarken", "geceleyin", "seher vakti", "ova", "dağlar", "dağdan dağa", "deniz", "denizde yolculuk", "yolculuk", "sonbahar duyguları", "ilk bahar terennümleri", "sevgi", "özleyiş", "seni düşünürken", "göz yaşları", "mersiye", "ağıt", "özleyiş", "bayram", "fetih coşkusu", "fetih terennümü", "gazâdan gazâyâ", "mehterden yankılar", "atlılar", "zafer şenliği" vb. daha bir çok başlıkla ifâde edilebilecek temaları işleyen çok uzun denilebilecek saz eserleri.

4. Cenâze merâsimlerinde bando eşliğinde icrâ edilebilecek "cenaze marşı". Hemen her gün kaçınılmaz bir hayat gerçeği olarak karşımıza çıkan ölüm hâdisesinde, cenâzelerimizi, şehitlerimizi yabancı bir müzikle teşyî etmek, ayrı bir üzüntü ve iç yarası olmaktadır. Bestekârlarımız çok zengin dînî-tasavvufî mûsikîmizden yararlanarak bando veya benzeri bir topluluğun icrâ edeceği "cenâze merâsimi için beste" hazırlamalıdır.

Hiçbir müslüman cenâze, yabancı bir müzikle bu dünyâdan uğurlanmaya hevesli ve istekli değildir.

5. Okul, takım vb. kurumların özel marşları mûsikîmiz ile bestelenmelidir.

6. Modern hayâtın gereği olarak önümüze çıkan yeni icrâ alanları için saz eserleri hazırlanmalıdır: Otel lobisi için müzik, yemek müziği, asansör müziği vb.

7. Nişan, düğün, sünnet düğünü vb. yerlerde icrâ edilecek "eğlence müziği".

8. Sinyal, anons, reklâm, fon müzikleri.

9. Filim müzikleri. Tabîî ki filim müziği senarist, yönetmen gibi kimselerin böyle bir ihtiyâcı duyması netîcesinde bestekâra baş vurması hâlinde gerçekleştirilebilecektir. Türk müziği Türk filmini belirleyen ana unsurlardan biri olarak düşünölmelidir.

Dînî-tasavvufî mûsikî alanına gelince: Câmilerimizde geçmiş asırlarda icrâ edilmiş, ama bugün unutulmuş veya artık icrâ edilmemiş olmuş temcid, salâlar ve benzeri formlar yeniden canlandırılmalıdır. Bestekâr ve icrâcılarımız bu konuda câmi görevlilerine yardımcı olmalıdır. Zîrâ câmi görevlilerimizin büyük çoğunluğu mûsikîmizle ilgili herhangi bir eğitim ve öğretim görmemiştir ve nota bilmemektedir. Günümüzde görevliler tarafından icrâ edilen ezan, kâmet, salâ, cenâze salâsı ve mevlit gibi formların en güzel şekilde icrâsı için ne yapılmak gerekiyorsa yapılmalıdır. Yıllardır elde notası olduğu halde müzisyenlerimizin ilgisi dışındaki kalan *Mîrâciye* gibi bir eserin, Sayın Ahmet Hatipoğlu tarafından iki kaset hâlinde hazırlanıp Kubbealtı Akademisi Kültür ve San'at Vakfı tarafından yayınlanması bu konularda yapılabilecek şeylere bir örnek olarak gösterilebilir.

Mûsikîmizin özü, rûhu, mânâsı veya kalbi olarak niteleyebileceğimiz, bugün genel olarak "tasavvuf mûsikîsî" dediğimiz tekke mûsikîsine gelince: Bu alanda da müzisyenlerimizin ilgisini bekleyen icrâ edilecek pek çok eser ve aşağı yukarı unutulmuş formlar vardır. Ses sanatçıları bunları sağlıklı bir şekilde ortaya çıkarıp icrâ ederken, bestekârlarımız da yeni diyebileceğimiz bâzı form denemeleri yapabilirler. Gerçi tasavvuf mûsikîsinin icrâ edildiği Mevlevî ve diğer tarîkatlere âit tekkeler, yâni tasavvuf mûsikîsini doğuran ve yaşatan mekânlar, resmen açık ve işler durumunda değil ise de, bu kültür, san'at ve mûsikî ocakları çeşitli açılardan günden güne tabîî bir ihtiyaç olarak kendilerini aratır olmaktadır. Radyo, televizyon ve konser salonlarında icrâ edilen tasavvuf mûsikîsî büyük çoğunluğuyla geçmiş dönemlerin eserleridir. Bu alanda eski formlarda yapılmış yeni bestelerin sayısı çok azdır. Onun için bestekârlarımız önce eski formlarda bu alanın gereği olan tema, üslûp ve tavrı yakalamak, ondan sonra da yeni denilebilecek formlarda beste yapmak durumundadır.

lar. Klasik diye niteleyebileceğimiz bu formlarda başarılı olduktan sonra yeni formların meydana getirilmesi düşünülmelidir.

Bu alanda ilk denenebilecek form, radyo, televizyon, veya konser salonlarında icrâ edilebilecek, 20-45 dakikalık dînî-tasavvufî temaları işleyen, serbest ve usûllü, zikir tempolu veya serbest tempolu bir bütün eser şeklindeki sözlü besteler olabilir. Bu şekilde düşünülmüş yeni eserlere örnek olarak Sayın Ahmet Hatipoğlu'nun son yıllarda vücûda getirdiği "Hicaz Duâ", "Uşşak Tevhid" gibi bestelerini gösterebiliriz. Tasavvuf müsikîsinde büyük form olarak şu tasavvur edilebilir: Nasıl ki bir Mevlevî âyînî, na'tından son peşrevine kadar bir bütün olarak notasıyla elde mevcut ise, çeşitli cehrfî tekkelerde, klasik formlarda geleneksel olarak icrâ edilmiş bir merâsim, başından sonuna kadar herşeyiyle bir âyin, bir zikir merâsimi, bir "bütün eser" olarak geleneksel icrânın gereklerine uygun bir şekilde, çeşitli zikir çeşitlerinin gereklerine göre, bestelenmelidir. Böyle bir büyük form aşağı yukarı 1.30-2.00 saatlik bir eser demektir ki, gerçekleşmesi hâlinde müsikîmize büyük bir katkı olacak demektir.

Bu konularda aslında söz söyleyecek olan, yâni yeni formlara, büyük formlara ihtiyaç olup olmadığını konusunda son sözü söyleyecek olanlar bestekârlarımızdır. Onlar böyle veya bir başka türlü form meydana getirmişseler yapılabilecek olan odur demektir. Dinleyicilerin bu hususta söyledikleri ancak bir temennî ve talepten ibâret olacaktır. Bu neviden düşünce, tasavvur ve eserleri olan bestekârlara, dinleyici taleplerinin bir teşvik olacağı da muhakkaktır. Onun için yukarıda arzetmeye çalıştığım düşünce ve tasavvurların müsikîmizin muhteşem geleceğine dâir arzu ve temennîlerden ibâret olduğumu belirtirim. Bu yolda hâlen çalışanlara ve gelecekte çalışacak olanlara başarılar dilerim.

BİR YILDIZI KOPARMAK

Prof. Dr. Beynun AKYAVAŞ

Hem gökyüzünü severim hem de geceyi. Hele benim memleketimin maşmâvi, pırıl pırıl gökyüzü! Bulut kümelerinin açıla kapana, şekil değiştire değiştire pamuk yığınları gibi uzaklaşmaları, dağılıp gitmeleri... Başımızı, ellerimizi göğe kaldırırız hep. Âmin!... Âmin!... Sonsuzlukta ne ararız? Kim bilir?

Geceler başka türlü güzeldir. Cenap Şahâbeddin geceyi:

Düşmüştü siyeh berk-i şebe şebnem-i sîmîn

Şebnem gibi titrerdi kamer leyl üzerinde

mısırâlarıyla terennüm etmiştir. Hakîkaten gece koca siyah bir yapraktır. Ay, o yaprağın üzerinde gümüşten bir şebnem gibi titrer. El ayak çekildikten sonra başlayan sessizliğin sesi ise ilâhî bir mûsikîdir sanki.

Açık, berrak yaz gecelerinde yıldızlar hem çok yakın hem de kocaman kocaman görünür. Bâzen bir sandalyenin üzerine çıkıp birini koparı vermek gelir içimden. Kopar cebine koy!... Yıldızı koparıp cebine koymak!... Hayal bitmiyor ama yine de hakikat olabilecek, insanı, insanlığı saadete götürebilecek hayaller kurmak lâzım. Ah! İstanbul Boğazı'ndan atlaya sıçraya geçen o tombul yunuslardan biri olsaydım gibi bir hayal sâdece hayaldir.

Rüyâ görünce Osman Gâzi gibi rüya görmeli, hayal kurunca Fâtih Sultan Mehmet Han gibi hayal kurmalı amma o rüyâyı da ancak Osman Gâzi görür, o hayâlî de ancak Fâtih Sultan Mehmet Han kurar!...

Allâh'ın özenerek yarattığı ve gökyüzünde bir görünüp bir kaybolan yıldızlara benzeyen böyle insanlar efsâneleriyle berâber yaşarlar, çünkü büyüklükleri ve kudretleri hakîkate sığmaz.

Osmanlı İmparatorluğu târihlerin değişik şekillerde anlattıkları, hal-

kın gönlüne yerleşmiş bir rüyayla kurulmuştur, Osman Gâzi'nin gördüğü ve altı yüz küsur sene sürecek bir rüyayla.

Yurt edindikleri Karacadağ, Söğüt ovası ve Domaniç yaylasında yaşayan Kayı aşîreti Beyi Ertuğrul Gâzi'nin oğlu, arslan yapılı, arslan pençeli Osman Bey bir gece Ahî reislerinden, ilim ve fazîleti ile nam salmış Şeyh Edebalı'nın evinde uyurken bir rüyâ görmüş⁽¹⁾: Şeyh'in göğsünden doğan bir hilâl büyüye büyüye dolunay hâlini alarak kendi göğsüne girmiş ve hilâlin girdiği yerden bir ağaç çıkmış. Ağaç, dal budak saran ulu bir ağaç olup cihânı kaplamış. Dağlar, ovalar, nehirler, ormanlar bu ağacın gölgesinde kalmışlar. Minârelerden yükselen ezan sesleri bülbül sesleriyle karışıyor, yapraklar kılıç gibi uzuyormuş. O sırada şiddetli bir rüzgâr çıkarak bu yaprakları dünyânın bütün şehirlerinin üzerine, bilhassa iki deniz ile iki karanın birleştiği yerde, iki yâkut ile iki zümrüt arasına yerleştirilmiş bir cevhere benzeyen ve bütün dünyâyı kuşatan bir halkanın en kıymetli taşı hükmünde bulunan Kostantiniyye'ye doğru çevirmiş. Osman Bey halkayı parmağına geçirmek üzere iken uyanmış ve gördüğü rüyâyı Şeyh'e anlatmış. Rüyâyı hemen tâbir eden Edebalı, Osman Bey ile kendi kızından zuhur edecek sülâlenin, Âl-i Osman'ın kudret ve şânını tahmin ederek ay parçası gibi güzel kızını Osman Bey'e vermiş. Rüya hakikat olmuş ve ilk Osmanlı hükümdârı olan Sultan Osman'ın kurduğu imparatorluk cihânı hâkimiyeti altına almıştır.

Osman Gâzi'nin bağrından yükselen mübârek ağacın yapraklarının kılıç olup üzerine döndüğü İstanbul ise Sultan Fâtih'in kurduğu muhteşem bir hayalle fethedilmiştir.

Sultan II. Murad oğlu Sultan II. Mehmet'in köhne Bizans surlarını Ortaçağın üstüne devirdiği 29 Mayıs 1453 salı günü o şâhâne hayal şâhâne bir hakikat olmuştur.

Genç Pâdişah'ın, Rumelihisarı'nın inşâsından, bu hisarın Boğaz'ı ke-seceğinden korkan Bizans imparatorunun gönderdiği bir elçiye huzûrunda söylediği söz hatırlanmalıdır: "İmparatora deyiniz ki, benim kudretimin eriştiği yere sizin hayalleriniz bile erişemez".

Peygamberimizin müjdelediği Mutlu Emir "Ni'me'l-Emîr" olduğunu bilen Fâtih bütün hesapları, bütün askerlik ve siyâset kâidelerini alt-üst eden dehâsına ve müthiş irâdesine güvenerek bugün dahî inanılması mümkün olmayan askerî ve siyâsî planlarını yapmış, "Ni'me'l-Ceyş" olduğuna inandığı kahraman askeriyle "fırtınalı bir ummanın sarp kayalara

(1) Hammer tercümesi, *Târih-i Devlet-i Osmâniyye*, cild I, s. 82-83.

atılışı gibi" surların üzerine atılmıştır. Dalgalandan sancakların altında "Lâilâheillallah" âvâzeleri ve cenk nâralarıyla yıldırım gibi gürleyen ordu mübârek şehitlerinin üzerinden aşarak sur kapılarından Bizans'a seller gibi boşanmıştır.

İnsanlık ve medeniyet târihinin önünde muhteşem bir âbide gibi yükselen ve Türk milletinin kalbinin derinliklerinde yaşayan Fâtih Sultan Mehmet Han dünyânın en güzel şehri olan İstanbul'un şüphesiz hakîkî sâhibi ve efendisidir.

Fâtih Câmi-i Şerîfinin avlusundaki mütevâzı türbesinde Allâh'ın vasî rahmeti içinde yatan, târihlere hükmetmiş Hükümdâr'ın, şâha kalkmış kır atının üstünde uçuşan kaftanıyla ve cenk meydanlarının kükreyen arslanları yeniçerileriyle büyük, çok büyük bir heykeli yapılsa diye düşünür ve Sarayburnu'na, Topkapı sarayının önüne dikilecek bu heykeli İstanbul limanına girecek gemilerin hayranlıkla selâmlayacaklarını hayal ederim. Bu hayalim bir gün elbette hakikat olacaktır.

TARİKATLERE DÂİR BÂZİ DÜŞÜNCELER

Mehmet DEMİRCİ

Bir süredir Türkiye gündemini işgal eden meselelerden birisi "Tarikat" konusudur. Bu hususta özet bilgiler verip bâzı değerlendirmeler yapmak istiyorum. Kısa bir târiften sonra, hâdisenin teorik, târihî ve güncel olmak üzere üç boyutu üzerinde duracağım.

Tarikat kelimesi sözlükte gidilecek yol, izlenecek usul, hal ve durum gibi anlamlar taşır. Terim olarak tasavvuf alanına girer. Tasavvufta tarikat, insanların mânevî kabiliyetlerini geliştirmek için kurulmuş mânevî yol demektir.

Tarikatlerin teorik boyutunu "**tasavvuf**" teşkil eder. Tasavvufun genel adı "**mistisizm**"dir. Mistisizm her dinde ve her toplumda vardır. Nerede ruh varsa orada mistisizm olacaktır. Bu hâliyle mistisizm evrensel bir olgudur. İslâmiyet'teki mistisizmin adına "**tasavvuf**" denmiştir. Bir başka ifâdeyle tasavvuf İslâm mistisizmidir.

Tasavvufun alanını nasıl belirleyebiliriz? Bunun için insanın yapısına bakmak gerekir. Kabaca, insanın maddî ve mânevî olmak üzere iki yönü vardır. Maddî yönümüz bedenimiz, etimiz kemiğimiz, gözle görülp elle tutulan yanımızdır. İnsandaki mânevî yönü de kısaca iki grupta ele almak mümkündür: 1- Akıl, 2- Ruh ve duygular.

İnsanın maddî ve mânevî her iki yönünün de bir takım ihtiyaçları olduğu gibi, bunların geliştirilmesi de söz konusudur. Atletizm sporuyla uğraşanlar, uzun çalışmalar ve sürekli antrenmanlar yaparak koşuda, uzun ve yüksek atlamada büyük başarılar elde ederler. Sıradan insana göre bunların yaptıkları olağan üstüdür. Halterde Naim Süleymanoğlu kendi ağırlığının beş mislini kaldırabilmektedir. Bunu vücûdunu geliştirerek ve devamlı çalışarak başarıyor.

Aynı şekilde insandaki mânevî yönün gelişmesi de mümkündür. Akıl gelişmesi bilimle, tefekkürle, felsefe ile olmaktadır. Rûhun da bir takım ihtiyaçları ve gelişmesi söz konusudur. Bu arada şunu hatırlatmalıyım: Mânevî bakımdan insanları iki gruba ayırmak mümkündür: 1- Akılcı (rasyonalist) yaradılışa sâhip olanlar. 2- Duygusal ve spritüalist yaradılışa sâhip olanlar.

İkinci gruptakilerin rûhî açılımlara, mânevî seferlere, duygu kanatlanmalarına daha çok eğilimleri ve ihtiyaçları olur. Bunlar aynı zamanda sanatkar ruhlu kişilerdir. Büyük mistikler ve san'at adamları daha çok bunlar arasından çıkar. Bu tip insanlar İslâm dünyasında daha ziyâde tasavvuf ortamında varlık göstermiş, ihtiyaçlarına ve gelişmelerine orada imkân bulabilmişlerdir.

İslâm dîninde tasavvufun dayanaklarından biri "Cibrîl hadîsi"nde geçen "**İhsan**" kavramıdır. Burada ihsan şöyle târif edilir: "**İhsan Allâh'ı görüyormuş gibi kulluk etmendir, her ne kadar sen onu görmüyorsan da, O seni görüyor.**"

Allâh'ı görüyormuş gibi kulluk etmek demek, kişinin kendini her an O'nun huzûrunda hissetmesi demektir. Bu sıkıcı bir şey değildir, çünkü Allah aynı zamanda en çok sevilmesi gereken varlıktır. İnsan sevdiği ile berâber olunca ancak mutluluk duyar. Görüldüğü gibi bu hadis, müteâl (aşkın) varlıkla temas kurmaya bir kapı açmaktadır.

İnsan çok karmaşık ve üstün bir yaradılışa sâhiptir. Bütün yönleriyle potansiyel güçlerinin sonuna kadar işlenip değerlendirildiği söylenemez. Kâbiliyeti o yönde olanların, rûhî-mânevî gelişimleri sonucu, olağan üstü derinliklere yükselmeleri imkânı vardır. Bu durum, kendileri için büyük bir mutluluk ve huzur kaynağı olduğu kadar, san'at ve fikir verimi olarak başka insanlara da pay sunabilirler. Bu pay beste olur, şiir olur, hikmetli söz olur. "Mistik enerji" diyebileceğimiz bu potansiyelden niçin istifâde etmeyelim?

Tasavvufa göre rûhun güçlenmesi, nefsin kontrolü ile mümkün olur. "**Nefs**" demek, kısaca içgüdülerin, aşırı ihtirasların, zaafların, bencilliğin, kendini beğenmişliğin, kıskançlık ve çekememezliğin odaklandığı yer demektir. Tasavvufun asıl konusu, nefsin eğitimini sağlamaktır. Baştaki Peygamber sözünde geçen ifâdeyle "Allâh'ı görebilmek" için, kişinin kendini görmekten vazgeçmesi gerekir. Kendini görmemek kişilsiz ve pasif olmak değildir. Nefsini mağlûp ettikten sonra, kendini yeniden inşa etmek, olgun bir kişiliğe bürünmektir. Bunun sonucunda her türlü güzel huy ve insan sevgisi gelecektir. "**Yaradılmışı severiz Yaradandan ötü-**

rü" anlayışı böyle bir düşünce ve uygulamanın ürünüdür.

Demek ki tasavvufun iki önemli sonucu dikkati çekmektedir: 1- Ahlâk güzelliği, 2- Rûhî-mânevî gelişme ve bunun doğurduğu haz.

Konunun târihî boyutu: İslâm dünyâsında tasavvuf mensuplarının öncülerine **zâhidler** denir. Emevîler devrindeki siyâsî kavgalar, aşırı lüks ve konfor, maddî ve dünyevî konulara gereğinden fazla düşkünlük göstermek, belli bir reaksiyona sebep oldu. Hz.Peygamber zamanındaki ölçülü ve sâde yaşayıştan sür'atle uzaklaşıldığını gören bir kısım hassas ruhlu dindarlar bu gidişi beğenmeyerek tepki gösterdiler. Bu pasif bir tepki idi. Asr-ı saâdet denen, Hz.Peygamber devrindeki ölçülü yaşayışı devam ettirmeyi amaçlıyorlardı. Bu kişilerde âhîret endîşesi ve Allah korkusu hâkimdi. Aynı dönemlerde Allah sevgisi de devreye girdi.

Hicrî 2/mîlâdî 8. yüzyıldan itibaren bu hareketin adına "**tasavvuf**" denmeye başlandı. Başlangıçta daha çok pratik ağırlıklı olup, çok ibâdet etmek, tefekkür ve tezekkürü önem vermek şeklinde idi. Zamanla teorisi de gelişti ve sistemleşti. Dîni daha derinden ve şuurlu yaşamak isteyen kimseler bu hareketin içine girdiler. Onbirinci yüzyıldan itibaren tasavvuf kurumlaşmaya başladı. İşte bu tasavvuf kurumlarına "**tarikat**" denildi.

İslâmiyet'in yayıldığı her yere tasavvuf ve tarikatlar de gitti. Câmi ve medreselerle birlikte tekkeler de açıldı. Türklerin İslâmiyeti benimsemesi daha çok tasavvuf ve tarikat yoluyla oldu. **Ahmet Yesevî** Orta Asya'da Türk boyları arasında müslümanlığı yayan ve sevdiren kimsedir. Onun kurduğu tarikat olan **Yesevîlik** ilk Türk tarikatidir. Yesevî türbesi bugün Kazakistan'ın **Türkistan** (eski adı Yesi) şehrinde en önemli ziyâret yeridir. Timur'un yaptırdığı bu türbeyi hâlen bizim devletimiz restore ettirmektedir. Anadolu'nun türkleşmesi ve islâmlaşmasında en önemli hizmeti, çeşitli tarikat mensupları üstlenmiştir. Târihimizde bunlara alperenler gâzi dervişler denmektedir. Rumeli'de ve Balkanlar'da da aynı durum söz konusudur.

Fetihlerden hemen sonra tarikatlar ruh eğitimini ve san'at verimlerini ön plâna çıkarmışlardır. Şiirimizi, edebiyâtımızı, mûsikîmizi tasavvuf inancı ve düşüncesi dışında düşünemeyiz. **Yûnus Emre, Mevlânâ, Hacı Bektaş, Şeyh Gâlip** vb. kişiler hep tasavvuf ve tarikat eğitimi içinde yetişmişlerdir. Mevlevî tekkeleri Türk müziği için bir konservatuvar hizmeti gördü. Mûsikîmizin devlerinden **Dede Efendi** bir Mevlevî şeyhidir. Bugün klâsik Türk müziği korolarımızın tasavvuf mûsikîsi konserleri hepimizin duygularını kanatlandırmaktadır.

Târihimizde tasavvuf inanış ve düşüncesi, çoğunlukla hoşgörünün, ilerlemenin, olumlu mânâdaki yeniliğin taraftarı olmuştur. XVII. yüzyıldaki **Kadızâde-Sivâsî** tartışması ve kavgalarında, **Kadızâdeliler** kaba dindarlığı, müsbet ilim karşıtlığını ve taassubu savunurken, tasavvuf ve tarîkati temsil eden **Sivâsîler**, bunların karşısında yer almışlardır.

Toplumlar bütün kesimleriyle bir bütündür. Osmanlı Devleti gerilemeye başlayınca, elbette bundan tarîkat kurumları da payını almıştır. Çünkü insan malzemesi aynıdır. Her alanda bir takım çıkarıcılar ve sahteciler olduğu gibi, tarîkat çevrelerinde de böylelerine rastlanabilir. Peygamberin bile sahtesi çıkmıştır.

Tarîkatlerde sahteciliği önlemek için bir takım iç denetim unsurları vardır. Bunlardan en başta geleni "**icâzetnâme**" denilen bir nevi diploma ve izin belgesidir. Her aklına esen ben şeyhim diye ortaya çıkamazdı. "**Şeyh**", her bakımdan kendini yetiştirmiş, seyr ü sulûk denen tasavvuf eğitimini tamamlamış, olgun ahlâka sâhip ve irşad kâbiliyeti olan kimse demektir. Böyle bir şeyh, kendi müridleri arasından, yine bu özelliklere sâhip bir veya bir kaç kişiye, başka yerlerde yâhut kendisinden sonra şeyhlik yapmak üzere icâzet verirdi. Çok defâ bu yazılı bir belge olarak da kaleme alınır ve o beldedeki başka tarîkat şeyhlerince de imzâ edilirdi. Böylece tarîkat kurumunun düzgün işlediği dönemlerde, bozulma ve çürüme ihtimâli geniş çapta önlenmiş olurdu.

Tanzimat'tan sonra ise, bir "**Meclis-i Meşâyih**" (Şeyhler meclisi) kurumu oluşturularak, bütün tarîkatlerin bir bakıma devletçe de denetim altına alınması yoluna gidilmiştir. Böylece, beşik ulemâsı gibi, beşik şeyhliği, yâni ehil olsun olmasın şeyhliğin babadan oğula geçerek devam etmesi önlenmek istenmiştir. Bir takım tüzükler çıkarılarak tekkelerin işleyişine, meselâ sağlık şartlarının düzgün gitmesine dâir düzenlemeler getirilmiştir.

Mustafa Kemal istiklâl mücadelesi sırasında toplumun çeşitli kesimleriyle olduğu gibi, bâzı tarîkat şeyhleriyle de diyalog içinde olmuş, onların desteğini almaya önem vermiştir. İlk TBB Meclisinde devrin tarîkat şeyhlerinden bir kısmının yer aldığı görülür. Hattâ bunlardan Meclis Başkan Vekîli seçilenler olmuştur (Bkz. Mustafa Kara, *Tekkeler ve Zâviyeler*).

Bilindiği gibi Cumhûriyetin kurulmasından sonra **Atatürk** bir takım köklü inkılâplar yapmıştır. Amacı, o sırada hemen her bakımdan gerilemiş ve yoksullaşmış olan Türk toplumunu "muâsır medeniyet" denen Batı medeniyeti içine dâhil etmektir. Ülkenin kalkınmasını ve gelişmesini bu

yönde görüyordu. Bu gidişe engel teşkil edebileceği düşüncesiyle bir çok kurumlar kapatıldı veya değiştirildi. Bu cümleden olarak 1925 yılında tekkeler ve türbeler de kapatıldı. Kânûna göre tarikatlar, şeyhlik, dervişlik, müridlik, dedelik, seyyitlik, babalık... yasaklandı.

Hamdullah Suphi Tanrıöver, türbelerin kapatılmasından hoşnud olmayanlardan birisidir. Hiç olmazsa târihî şahsiyetlerimize âit türbelerin açık kalmasını isteyince Atatürk kendisine "On veya onbeş sene bekle bütün türbeleri sana vereceğim." demiştir (bk. aynı yer). Tekkelerle birlikte kapatılan türbeler 1 Mart 1950'de açıldı. Kaldırılan medreselerin bıraktığı boşluğu doldurabilecek mâhiyette din öğretimi veren kurumlar açıldı. Tarikatler ise legal sayılmamaktadır. Bu konuda yoğun talep ve ihtiyaç olduğu gözleniyor. Çözüm ise pek de kolay görünmemektedir. Ama mes'elenin yeniden ciddî olarak ele alınma ve mâkul bir çözüm arama zamanının geldiğini sanıyoruz.

Tarikatler açısından bugünkü duruma gelince: Devletin koyduğu kurallarla sosyolojik kurallar her zaman aynı çizgide gitmiyor. Günümüz Türkiye'sinde tarikatler kânûnen yasak ise de, fiilen açık görünmektedir. Özgürlüklerin daha serbest biçimde kullanılmaya başlamasıyla birlikte bu konulara eğilim daha da artmıştır. Bütün dünyâda din ve mistisizm "**yükselen değerler**" arasında sayılıyor.

Yarım asrı geçen bir yasaklama döneminden sonra tarikat kurumunun sağlıklı bir yapı göstermesi beklenemez. Gelenekte bir kopukluk olduğundan dolayı, günümüzdeki tarikat tezâhürlerinin, olması lâzım gelen seviyenin çok uzağında bulunduğunu belirtmeliyiz. İstisnâları olmakla birlikte, çoğunluğu itibârıyla, ehil kişiler tarafından temsil edildiğini ve yürütüldüğünü söyleyemeyiz. Bu konudaki en büyük eksiklik, din ve tasavvuf alanındaki bilgi yetersizliğidir, cehâlettir.

"İslâm'da tarikat yok" demekle işin içinden çıkamayız. İslâm toplumlarında târih boyunca ve her zaman tasavvuf ve tarikat olagelmıştır. Herkesin değilse bile, yazımızın başında açıkladığımız üzere, yaradılışı o yönde olan bir kısım insanların bu konuya eğilimi ve ihtiyâcı olacaktır. Bu ihtiyâca cevap verecek sağlıklı kurumlar bulamayan kişiler, bilgisizliğin de etkisiyle sahte ve yanlış odaklara gidecektir. Uzman hekimlerin bulunmadığı yerlerde insanlar koca karı ilâçlarına başvurlar.

Bu arada bir tartışmaya açıklık getirmeliyiz. Kimi insanlar İslâm'da tasavvuf ve tarikat yoktur, derken; kimileri de, yolu bir tarikate düşmeye-nin, tarikat mensûbu olmayanın dîninin eksik kalacağını söylemektedirler. Bunların ikisi de yanlıştır. İslâm kültüründe tasavvuf ve tarikat var-

dır, ama herkesin mutlaka bir tarîkate girmesi şart değildir. Târih boyunca hep böyle olmuştur. Bu bir istîdat ve nasip işidir. Tarîkate girmek isteyip de, olgun şeyhler tarafından, bu iş sana göre değildir, sen normal ibâdetlerini yapsan kâfidir, denerek kibarca geri çevrilen kimselere dâir örnekler vardır.

Toplumumuz büyük bir sosyolojik istihâle geçirmektedir. Sağlıksız şehirleşme pek çok problemi de berâberinde getiriyor. Gerek varoşlardaki, gerekse sosyo-ekonomik bakımdan ileri seviyede bulunan insanları tarîkate yönelten sebeplerin ne olduğunu sosyolog ve psikologlarımızın iyi tahlil etmeleri icâp ediyor. Bu alandaki sosyal bilimcilerimizin ve üniversitelerimizin görevlerini yaptıkları söylenemez.

Son zamanlarda millet olarak hepimizi üzen kötü örnekler ve yanlış uygulamalar karşısında tasavvuf ve tarîkatlerle ilgili olarak bir kaç hatırlatmada bulunmak istiyorum:

1. Tasavvuf ve tarîkatın amacı, herşeyden önce, dîni bütün derinliği ile yaşayan ahlâklı, faziletli, olgun, alçak gönüllü, insan sevgisiyle dolu, almaktan çok veren, yüksek karakterli insan tipi yetiştirmektir.

2. Bu niteliklere, en başta şeyh ve mürşid durumundaki insan sâhip olacaktır. Şeyh, "insanları Allâh'a, Allâh'ı insanlara sevdiren" kimsedir. Dînî mâlûmat ve başka bilgiler alanında toplumun ortak seviyesinin üstünde bir yerde olmalıdır. Maddî çıkarların asla sözkonusu olmadığı bir alan varsa o da burasıdır. Tarîkat tamâmen mânevî ve ahlâkî eğitime yöneliktir.

3. Büyük Selçuklu, Anadolu Selçukluları ve Osmanlı devirlerinde, yâni bütün târihî geleneğimizde tarîkatlerle devlet dâimâ iyi geçinmiştir. Bir kaç istisnâ görünürse de, onların başka sosyal sebepleri vardır. Devlet ve rejim düşmanlığına tarîkati âlet etmek ayıptır. Bu vatan hepimizin, bu devlet bizim devletimizdir.

4. Tasavvuf büyükleri ve tarîkat şeyhleri devlet adamları ve idârecilerle iyi geçinmişlerse de, onlarla içli dışlı olmamaya, günlük politikaya karışmamaya özen göstermişlerdir. **Gazâlî, Sultan Sencer'in** görüşme dâvetine zorla icâbet etmiş, **Mevlânâ** elit tabakadan ziyâde halkla haşır neşir olmaya önem vermiştir. "**Kurb-i sultan âteş-i sûzandır**" sözü burada da geçerlidir.

5. Tasavvuf rûhî-mânevî arınma kadar dış estetiğe de önem verir. "**Tasavvuf tamâmen edeptir.**" Gündelik hayâtın her alanında tavırlar, davranışlar ve kılık kıyâfet bakımından belli bir zarâfet ve incelik taşımak, herkesten önce tasavvuf adamı için gereklidir. "**Allah güzeldir gü-**

zelliği sever" hadîsi, târihimizde özellikle tarîkat çevrelerinde revaç bulmuştur. Estetikten yoksun, zevksiz ve pejmürde kıyâfetler tarîkatin gereği değildir. Esâsen kıyâfet dînî olmaktan çok mahallî ve millîdir. Târihte bildiğimiz tarîkat büyüklerinin çoğu, devirlerinin en zarif giyinen insanlarıdır.

6. Tasavvuf düşüncesindeki yaygın sözlerden biri de **"şöhret âfettir"** ifâdesidir. Mânevî eğitim ve olgunlaşma yolunda mahviyet ve tevâzu gerçekten çok önemlidir. "Medyatik" olmak tasavvuf geleneğine ters düşer. Tamâmen özel şartlarda icrâ edilmesi gereken bâzı zikir gösterilerinin, iyi niyetle de olsa kameraya alınıp yayınlanmasına izin verilmesini doğru bulmuyoruz. Mes'elenin mahremiyet ve rûhâniyeti zedelenmektedir. Çoğunun ne kadar otantik olduğu da şüphelidir. Bu arada habercilik ve seyirci çekme uğruna bir kısım medyamız büyük hatâ işlemektedir. Televizyonlarımız ikide bir ekranlara çıkarmasalar, bugün Türkiye'nin, ne idüğü belirsiz Aczmendîlik diye bir problemi olmazdı diye düşünüyorum.

7. İstismârın ve sahteciliğin her türlü kötür. Ama dînî-mânevî uygulamaların istismârı daha da kötür. Ne yazık ki en kolay istismar yollarından biri din ve tarîkattir. Halkımız önce sağlam bir dînî bilgiye sâhip olmalıdır. Bunun için yeterli yayınlar vardır, her geçen gün yenileri de çıkmaktadır. Şeyh, mürşid ve tarîkat adı altında her önüne gelene itibar etmemeli ve kapılanmamalıdır.

8. Bütün bunlarla birlikte ümitsizliğe düşmemek gerekir. Türk toplumu hareketli ve dinamik bir yapıya sâhiptir. Son nâhoş hâdiselerden insanımızın ders alacağını sanıyorum. En büyük handikapımız cehâlettir. Tasavvuf alanına âit klâsik kitapların çoğu dilimize çevrildi. Akademik çevrelerce bir hayli yeni araştırma eserleri yayınlandı. Merak edenlerin, işin doğrusunu ve gerçeğini öncelikle bu tip eserlerden öğrenmesinde fayda vardır.

İLÂHİYAT FAKÜLTELERİNDE ESKİ YAZI ZORUNLU DERS OLMALI MI?

Yrd.Doç.Dr. Ahmet Vehbi ECER^(*)

Yaklaşık üç yıl önce, Türkiye'deki İlâhiyat Fakülteleri yöneticileri kendi aralarında toplantılar yaptılar. Bu fakültelerin daha verimli, daha çağdaş, Türkiye gerçeklerine ve ihtiyaçlarına daha uygun hâle getirilmesi için program değişikliği çalışmaları yaptılar. Bazı derslerin kaldırılması, eklenmesi, yer değiştirmesi konularında kararlar aldılar. Ben bu değişikliklerin tamamı konusunda bir fikir beyan etmeyeceğim. Ancak temel bazı derslerin (zorunlu derslerin) yanında, öğrencilerin yeteneklerini ilerletme, ilgi alanlarına yönelme imkânını sağlayan "**seçmeli dersler**" in olumlu bir gelişme olduğunu ifade etmek isterim. Ancak, bu ve buna benzer güzel karar ve uygulamaların yanında yanlışlığı veya eksikliği tartışılması gereken hususların da belirtilmesinin gereğine inanıyorum. Meselâ, Türk İslâm Sanatları Târihi, İslâmî Türk Edebiyatı, İslâm Felsefesi... gibi derslerin bir yarıyılta toplanması gibi. Ancak ben burada İslâmî Türk kültürü yönünden son derece sakıncalı ve büyük bir eksiklik olarak gördüğüm, OSMANLICA derslerinin İlâhiyat Fakültelerinde zorunlu (mecburî) ders olmaktan çıkartılması üzerinde durmak istiyorum.

Osmanlıca Nedir?

Din bilginlerinin yazdıklarına göre atalarımız X. yüzyıl sonlarında ilk defa Karahanlılar döneminde arap yazısını kullanmaya başlamışlardır⁽¹⁾. Özellikle XIII. yüzyıldan itibaren doğuda oluşan Çağatayca'nın yanında batıda Osmanlıca adıyla anılan Türk yazı dili oluşmuş ve bu yazı dili, dil bilginleri tarafından eski Osmanlıca (1250-1450), orta Osmanlıca (1450-1840) ve yeni Osmanlıca (1840-1910) diye dönemlere ayrılmıştır⁽²⁾. Osmanlıca yazı dilinde kullanılan arap alfabesinden harflere halk

(*) Erciyes Ü. İlâhiyat Fak. Öğr. Üyesi.

(1) Tahsin Banguoğlu, *Türkçe'nin Grameri*, Ankara, 1990, 14.

(2) Banguoğlu, 16-17.

arasında "**eski yazı**" veya eski harfler tâbirleri kullanılmaktadır. Arap harfli Türk yazısı da diyebileceğimiz Osmanlı yazısı Türklerin İslâmiyeti benimsemeleriyle birlikte kullandıkları, yaklaşık bin yıllık yazı çeşididir. Bunun anlamı, Türkçenin, en geniş alanlara yayıldığı büyük dönemlerin, yâni Osmanlı Devletinin ve ondan önceki Türk Devletlerinin hâkimiyet alanlarında kullandığı yazı dili demektir. Türk milleti yaklaşık bin yıl dînî, edebî, ilmî ... eserlerini bu yazı ile ebedileştirmiş, yeni nesillere emânet etmiştir. 1928 alfabe inkılâbından önce devletlerarası yazışmalar, vakfiyeler, kânunlar, nizamnâmeler, mahkeme tutanakları, fetvâlar, edebî ve târihî eserler, kitâbeler, mektuplar, ilmî ve dînî eserler... hepsi eski yazı ile yazılmıştır. Yâni bin yıllık eski Türk kültürü eski yazıyla yazılmış satırlar arasındadır. Eski yazı Türklerin kullandıkları en elverişli ve en iyi bir yazı değildi. "*Türkler arasında çok uzun zaman ve geniş ölçüde kullanılmış olmasına rağmen arap harfleri Türkçe için hiç de elverişli bir yazı vasıtası değildi*" diyen Prof.Dr.Muharrem Ergin bu alfabenin zayıf noktalarını çok güzel açıklar⁽³⁾. Konuyu eski yazının okuma, yazma, kullanma zorluklarına getirmek istemiyorum. Ben burada eski yazının bütün zafiyetine, öğrenme güçlüğüne, kullanışsızlığına rağmen Türk millî ve dînî kültürü bakımından önemini kısaca hatırlatmak istiyorum.

Uygur alfabesinin bırakılıp, arapların kullandıkları alfabenin Türkler tarafından benimsenmesinde İslâm dîninin kaynaklarının ve dînî bilgilerin arapların kullandıkları yazı ile okunup anlaşılması durumu rol oynamış olabilir. Ancak arap alfabesi olduğu gibi alınmamış, bu alfabe Türkçeye uyarlanmıştır. 28 harfli olan arap alfabesine bâzı harfler daha ekleyerek kendileri için 33 harfli bir alfabe oluşturmuşlardır. Ancak **eski yazı** (Osmanlıca) diye anılan bu alfabenin tek sesli harfi a,e,ı sesini veren elif harfidir. Bunun dışında (vav) ve (ye) harfleri de bazı durumlarda i ve u seslerini verirler. Ayrıca, meselâ *su*, *sır* ve *servet* kelimelerindeki s harfi ayrı ayrı harftir. Bâzı harflerin kendisinden sonraki harflerle birleşememe özelliği sebebiyle kelimeler bölünme durumundadırlar. Ayrıca Osmanlıca alfabesindeki harflerin, kelime başında, kelime içinde ve kelime sonunda farklı şekillerde yazılması da ayrı bir güçlüktür. Bu ve buna benzer zorluklar sebebiyle alfabenin kolaylaştırılması, değiştirilmesi (ıslâhı) konularında bâzı fikir ve teklifler ileri sürülmüştür⁽⁴⁾. Uzun çalışmalar ve

(3) Muharrem Ergin, "Türklerde Yazı ve Alfabeler", **Türk Dünyası El Kitabı**, Ankara, 1976, 340-376.

(4) Bu konuda fazla bilgi için bakınız: Fevziye Abdullah Tansel, "Arap Harflerinin Islahı ve Değiştirilmesi Hakkında İlk Teşebbüsler ve Neticeleri", **Belleten**, Ankara, 1953, sayı: (XVII) 66, 223-249

tartışmalar sonucunda 1928 yılında 3ü dil uzmanı, 3ü eğitimci, 3ü de milletvekilinden oluşan alfabe komisyonunun hazırladığı, lâtineden alınan 29 harfli yeni Türk alfabesi 1/Kasım/1928 târihli 1353 sayılı kânunla kabul edildi. Bu târihten sonra aşamalı olarak devlet işlemlerinde, ticâret alanında, mahkeme ilâmlarında, dilekçelerde, basılı evrak ve tutanaklarda yeni Türk alfabesi kullanılmaya başlandı. İyi de oldu. Çünkü lâtin alfabesine dayalı yeni Türk alfabesi her yönüyle kolaydı, pratikti, farklı okumaya imkân vermeyen özelliklere sâhipti. Türk milleti bu yeni alfabeyle kısa sürede alıştı ve onu sevdi, 70 yıldır bu alfabeyle önemli kültür ve ilim eserleri sundu, okudu, yazdı. Okur-yazar oranında büyük ilerlemeler katetti.

Bin Yıllık Kültür Ne Olacak?

Yeni Türk alfabesine geçiş elbette hayırlı bir iş oldu ve yaklaşık 70 yıldır bu yeni alfabeyle ilimde ve kültürde ilerlemeler kaydettik. Ancak eski yazıyla yazılmış bin yıllık bir kültür hazinemizle bağlarımız kesildi. Bu kesintiyi telâfi etmek için eski yazıyla yazılmış kültür mîrasımızı, yeni nesillerin anlayabileceği biçimde aktarabilecek her alanda uzmanlar yetiştirilmesi yoluna başvuruldu. Edebiyat, târih, ilâhiyat.. alanlarında eğitim veren okullarda eski yazı dersleri (Osmanlıca-Paleoğrafi) dersleri okutuldu. Buralardan mezun elemanlar, eski yazıyla yazılmış önemli eserleri yeni harflere aktardılar. Şu anda da uzmanlar ve ilim adamlarımız eski yazıyla yazılmış târih, edebiyat, sanat eserlerini değerlendirmekteler, vakfiyeleri, arşiv vesîkalarını, fetvâları, mahkeme sicillerini, gazete ve dergileri, mektupları, devletlerarası anlaşmaları, kitâbeleri... kültürümüze kazandırmaktadırlar. Eski yazıyı bilenler bin yıllık kültürümüzle bugünkü insanımız arasında köprü kurmaktadırlar.

İlâhiyat Fakültelerinde Son Durum

YÖK Kânûnu ile İlâhiyat Fakültelerine dönüştürülen Yüksek İslâm Enstitülerinde, en yakın zamanlara kadar İlâhiyat Fakültelerinde **Osmanlıca** veya **Paleoğrafi** adı altında **eski yazı** mecbûrî (zorunlu) ders olarak okutulmakta idi. Ancak daha sonraları İlâhiyat Fakültelerinin çoğunda bu zorunlu ders **seçmeli ders** hâline getirildi. Şu anda İlâhiyat öğrencilerinin ancak en fazla dörtte biri bu dersi alabilmekteler. Bu demektir ki İlâhiyat Fakültesi mezunlarının dörtte üçü önlerine konulan 70 yıl öncesine âit bir kitabı, bir belgeyi, bir vakfiyeyi, bir mektubu, bir kitâbeyi... okuyamıyacak. Hem kendisi ezilecek, hem de halkın İlâhiyat Fakültesi mezunları

hakkındaki kanaatleri olumsuzlaşacak. Bu fakülteler sâdece **müslüman arap kültürüne** hizmet eden kurumlar olarak görülecek, İlâhiyat Fakültesi mezunları küçümsenecek. Küçümsenecek, çünkü onlar kendi milletinin, kendi kültürünün, kendi târihinin geçmişi ile geleceği arasında köprü kuramayacaktır. Hatırlanırsa, 1983-1984 ders yılında liselere arapça ve eski yazı (Osmanlıca) dersleri konulması tartışması açılmıştı. O dönemde böyle birşeyin gericilik ve irticayı davet olduğunu ileri sürenler oldu⁽⁵⁾. Ama Prof.Dr.Mümtaz Soysal böyle bir korku içinde olanlara şu cevabı veriyordu:

"Bir kere eski yazıya dönüş tehlikesinden hiç korkmamak gerekir. Türkçe yazmada lâtîn alfabesinin arap alfabesine üstünlüğü o kadar açık ki bütün Türkler'arapça öğrense bile kimse eski yazıya dönüşü savunamaz."

Daha sonra ise yazar eski yazının önemine şöyle işâret ediyor:

"...Arap alfabesinin yeniden öğrenilmesi, zorunlu bir devrim döneminin bugünümüzle geçmişimiz arasında açtığı uçurumu hızla doldurmayla da yarayacaktır... (Siz) kendi toplumunun kitâbelerini çözemeyen, elli yıllık belgelerini bile kullanamayan ve dedelerinin mezar taşlarını okuyamayan bir başka toplum biliyor musunuz?"⁽⁶⁾

Aynı tartışmaya katılan şâir Atillâ İlhan ise şunları yazar:

"... Türkçe derslerine Osmanlıca dersleri eklenmelidir. Osmanlıca Türklerin yüzyıllar boyunca geliştirdikleri özgün bir dil, arapçadan da, farsçadan da yararlanmış. Yeni Türk kuşakları Osmanlıca'yı anlayabilmelidir ki gelecekle geçmiş arasındaki köprüyü sağlam kurabilsinler⁽⁷⁾."

Lise öğrencilerinin bile öğrenmeleri istenen eski yazı (Osmanlıca) öğretiminden İlâhiyat Fakülteleri öğrencilerinin mahrum bırakılmalarının büyük yanlışlık olduğu kanaatindeyiz. Zîra İlâhiyat Fakülteleri Türk Milletinin ve Türk Devletinin güzîde eğitim kurumlarından biridir. Hizmet edeceği toplum büyük **Türk Milleti**, bağlı kalacağı devlet **Türkiye Cumhuriyeti Devleti**'dir. Onların, bin yıllık Türk millî kültürü ve Türk dînî belgeleri öğrenme, okuma, anlama, yorumlama, aktarma ve anlatma hakları olmalıdır. Bu yanlış karar ve uygulama değiştirilmeli ve en kısa zamanda eski yazı (Osmanlıca) İlâhiyat Fakültelerinde zorunlu (mecbûrî) ders hâline getirilmelidir.

(5) Meselâ Bak: Saim Gözek, "Arapça Dil Eğitimi ya da Gericilik üzerine", *Yeni Olgu Dergisi*, Eylül/1984, sayı: 9, 21-25; Oktay Akbal, "Geriye Dönemeyiz", *Cumhuriyet Gazetesi*, 11/Temmuz/1984.

(6) Mümtaz Soysal, "Arapça", *Milliyet Gazetesi*, 4/Temmuz/1984.

(7) Atillâ İlhan, "Arapça Yetmez", *Milliyet Gazetesi*, 22/Mart/1983.

DELIORMAN VE KOCA BALKANLARDA ALEVÎLİK(*)

Yrd. Doç. Dr. Halûk DURSUN

Ülkemizde son yıllarda Alevîlik-Bektâşîlik üzerine birçok yayın, birçok araştırma yapılmakta, sayısız kitap basılmaktadır. Maalesef bunların önemli bir kısmı konuya sâdece mezhep taassubu açısından yaklaşmakta, ya bağlı bulundukları mezhebi savunan bir nev'i "müdafaanâmeler yazmakta, yâhut da karşı tarafı ön yargıyla karalamaya yönelik "reddiyeler" kaleme almaktadırlar.

Bu karamsar tabloya rağmen hem yurt içinde türkçe, hem yurt dışın-da yabancı dilde bâzı ilmî çalışmaların ürünü olan eserler de neşredilmektedir. Memleketimizde Prof. Ahmet Yaşar Ocak, Prof. Ethem Ruhi Fırlıklı, Prof. Yaşar Nuri Öztürk⁽¹⁾ gibi ilim adamlarımızın daha çok dînî-tasavvufî açıdan değerlendirip ilim dünyâımıza kazandırdıkları eserlerin yanısıra, hâdiseye sosyolojik açıdan yaklaşp mezhepler târihindeki gelişiminden ziyâde ictimâî hayatımızdaki tekâmül ve hâl-i hazırda ki vaziyetini ele alan çalışmalar da yapılmıştır.⁽²⁾ Bunlardan ilk olması ve önemli

(*) Aslında bu başlığın daha doğru bir şeklinin "Deliorman ve Koca Balkanlarda Kızılbaşlık" olarak yazılması düşünülebilirdi. Çünkü söz konusu edilen bölgede geçerli olan tâbir alevîlik değil kızılbaşlıktır. Fakat bu kelimenin bâzı çevrelerce (!) tahkir edici anlamda kullanılması yüzünden alevîliği tercih ettik.

(1) Prof. Ahmet Yaşar Ocak, Babailer İsyânı, İstanbul 1980, Bektâşî Menâkıbnâmelerinde İslâm Öncesi İnanç Motifleri, İstanbul 1983, Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal Süffilik: Kalenderîler, 1993. Ethem Ruhi Fırlıklı, Türkiye'de Alevîlik-Bektâşîlik, İstanbul 1990. Yaşar Nuri Öztürk, Târîhi boyunca Bektâşîlik, İstanbul 1995.

(2) Bu konuda çok daha önceden yapılmış çalışmaların başında; Baha Sait'in Bektâşîlik Tedkikleri, Türk Yurdu 1926, Ahmet Refik'in 16. Asırda Rafizilik ve Bektâşîlik, İstanbul 1932, Besim Atalay'ın Bektâşîlik Edebiyatı, İstanbul 1940, Abdülkâki Gölpinarlı'nın 100 Soruda Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatlar, İstanbul 1969 ile Vilayetname, Menakıb-ı Hünkar Hacı Bektâş-ı Veli, İstanbul 1958, Prof. Cavit Sunar'ın Melamilik ve Bektâşîlik, Ankara 1975 ile Ord. Prof. Fuat Köprülü'nün Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, 1976 eserleri gelmektedir. Yabancı ilim

bir boşluğu doldurması dolayısıyla merhum Mehmet Eröz'ün Türkiye'de *Alevîlik ve Bektâşîlik* (1. Baskı, İstanbul 1977) ve son olarak da Prof. Orhan Türkdoğan'ın *Alevî-Bektâşî Kimliği* (İstanbul 1995)'ni zikredebiliriz.

Gerek dînî-tasavvufî gerekse sosyolojik açıdan ele alınan bu çalışmalarda araştırma sâhaları hep Anadolu ile sınırlı kalmış, Türkiye dışındaki alevî - kızılbâş zümrelerin durumları incelenmemiştir. Bu konuda az sayıda yapılmış çalışmalardan özellikle Irène Mélikoff, *Uyur İdik Uyardılar* (2. Baskı, İstanbul 1994) kitabında yer alan "*Bulgaristan'da Deliorman Kızılbâş Topluluğu*" makâlesiyle konuya değinmiştir. Mélikoff makâlesinde bize, 1985 yazında gittiği bölgede yaşayan Kızılbâş Türklerinin yaşayışları ve inançları hakkında ilk bilgileri şahsî gözlemlerine dayanarak vermektedir. Aynı konuda Bulgar araştırmacılarından Prof. S. S. Bobçev'in "*Deliorman Türklerinin Kökeni*" adlı makalesi bulunmaktadır (Çev: Türker Acaroğlu, Belleten, LII/203, Ağustos 1988). Ondan sonra da gerek Deliorman ve gerek Koca Balkanlarda ister mezhepler târihi ister kültür târihi açısından herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.⁽³⁾

Bulgaristan'daki komünist rejimin çökmesi ve bu ülkede yabancıların araştırma imkânının ortaya çıkması dolayısıyla biz de bu sene 1997'nin Ağustos ayında Deliorman ve Koca Balkanlardaki alevî-bektâşî köylerini yerinde görmek ve bâzı dînî ziyaretgâhların son durumunu tespit etmek için bölgeye bir gezi düzenledik.⁽⁴⁾

Bulgaristan'a, Romanya üzerinden Tuna'yı Yergöğü (Giurgiu)-Rusçuk arasından aşarak, trenle girdik. Rusçuk'ta meşhur Midhat Paşa'nın

adamlarından ise özellikle John Kingsley Birge'nin *The Bektashi Order Of Dervishes*, London 1965, H. Jochim Kissling'in "Osmanlı İmparatorluğu'nda Tarikatların Sosyoloji ve Pedagoji Açısından Rollerini", Çev: Turgut Akpınar, Tarih ve Toplum, S. 20 (Ağustos 1985) ile Michael Kiel'in "Sarı Saltuk ve Erken Bektâşîlik Üzerine Notlar", Çev: Fikret Elpe, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi 2/9 (Aralık 1980) sayılabilir. Kuzey Bulgaristan'daki İslami hareketler ve özellikle tasavvufî ilgili çalışmalarda bulunanların arasında Aleksandre Popoviç'in, *Cultures Musulmanes Balkaniques*, İstanbul 1994, Les Musulmanes Des Balkans À L'Époque Post Ottomane, İstanbul 1994 ve Les Derviches Balkaniques Hier Et Aujourd'hui, İstanbul 1994 ile Frederick De Jong'un "Notes On Islamic Mystical Brotherhoods In Northeastern Bulgaria", *Der Islam*, c. 63, 1986 (Berlin) söylenebilir.

- (3) Türk araştırmacılarından bölgenin mîmârisi hakkında yapılan çalışmaları dolayısıyla merhum Ekrem Hakkı Ayverdi'nin Avrupa'da Osmanlı Mîmârî Eserleri (1980-1983) kitabıyla Aydın Yüksel'in "Bulgaristan'da Türk Mîmârî Eserleri", Vakıflar Dergisi (Ankara 1988) önemlidir. Yabancı ilim adamlarından ise Micheal Kiel'in "Hrâzgrad-Hezârgrad-Razgrad The Vicissitudes Of An Turkish Town In Bulgaria", *Turcica*, XXI, XXIII, Paris 1991 ve "Urban Development In Bulgaria In The Turkish Period: The Place Of Turkish Architecture In The Process", *International Of Turkish Studies*, C.4 (S.2), 1989 Wisconsin ile Pierre Voillery'nin "Une Ville Bulgare À L'Époque Ottomane Eski Zaare" XVIIIe-XIXe Siècles", *Turcica*, Tome XX, 1988 söylenebilir.

- (4) Bu araştırma gezisi sâdece Bulgaristan bölgesine münhasır olmayıp, kuzeyde Romanya-Dobruca'dan başlayarak Adriyatik kıyılarına inen geniş bir sâha araştırmasının parçasıydı.

Tuna Valiliği sırasında yapmış olduğu hizmetlerin izlerini arayıp Ahmet Midhat Efendi'yle beraber geçirdikleri Rusçuk günlerini anarak Levent Tabya'ya çıktık. Boydan boya Tuna'yı seyrettikten sonra Rusçuk Türklerinden bir taksiciyle pazarlık yapıp Deliorman'a⁽⁵⁾ doğru yola koyulduk. Taksiciyle ilk olarak Demir Baba türbesine gitmek üzere anlaştık. Bulgaristan Türklerinin, ister sünnî ister alevî ziyâret edip dilek tuttukları, adakta bulundukları birçok tekke ve türbeleri olmakla beraber üç önemli merkezi dikkati çekmektedir. Bunlardan birincisi Deliorman'daki **Demir Baba** tekkesidir. Diğeri güney Dobruca'daki **Akyazılı türbesi**, üçüncüsü de Türkiye'ye daha yakın Balkan Dağları'nın güneyinde, Haskova'da bulunan **Otman Baba**'dır.⁽⁶⁾

Demir Baba Tekkesi

Demir Baba (Hasan Demir) hakkında yeterli bilgi yoktur. Daha ziyâde menkıbevî bilgilerden yola çıkarak Demir Baba'nın 15. yüzyıl sonlarında doğduğu, babasının Akyazılı Sultan dervişlerinden Hacı Dedede, annesinin yine bu yöredeki tekke şeyhlerinden Turan Halife'nin kızı Zahide Dürdane Hatun olduğu söylenmektedir. Demir Baba'nın Akyazılı Sultan'a intisab ettiği, hilâfet alıp kendi tekkesini kurduğu, Kânûnî döneminde dervişleriyle beraber Rumeli serhadlerinde gazâlara katıldığı söylenir. Çevre halkı tarafından çok sevilip sayılan, velâyetine ve kerâmetine inanılan bir kişi olan Demir Baba'nın türbesi Razgrad şehri sınırları dahilinde İşperih (Kemaller-Kemanlar) civarında bulunmaktadır.⁽⁷⁾

Otuz yaşını biraz geçen şöförümüz küçük yaşlarda âilesiyle birlikte Demir Baba'yı ziyârete gittiğini, oranın basamak basamak merdivenlerden inilen ve yanından su geçen bir dere yatağında bulunduğunu hatırlıyor, "bütün köy hep beraber gitmiş, türbeyi ziyâret edip, adaklarda bu-

(5) "Balkan dağlarından ta Tuna'ya geniş meşe ormanları uzanır, içlerinde kayın ve gürgen de bulunur. Rusçuk ile Silistre arasındaki bu sırt ta Tuna kıyılarına dek varır. Silistre'den Şumnu'ya değin bu ormanlık bölgeye Deliorman bölgesi adı verilir. Bu ad Türkçedir. Çılgın-orman ya da Asırlık orman anlamına gelir." Bu konuda bkz. Jreçek "Pituvaniye iz Bılgariya" (Bulgaristan'da Gezintiler), S.253.

(6) Targovişte'deki (Cuma) Kız Ana türbesi de ziyâreti makbul mekânlardandır.

(7) Ayrıca Deliorman Bölgesi'nin Osmanlı güreşçilik tarihinde çok önemli bir yere sâhip olması, yöreden çok sayıda ünlü pehlivanın yetişmesi, Demir Baba'nın da menâkıbnâmelerde ve halk arasında yaygın rivâyetlerde çok güçlü, kuvvetli olduğunun belirtilmesi ve "Pehlivan Baba" lakabıyla anılması, tekkesinin bir tür güreşçilik merkezi niteliği de taşıdığını, Demir Baba'nın Deliorman'daki pehlivanlık geleneğinin piri olarak kabul edildiğini düşündürmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. İslam Ansiklopedisi, T.D.V., C.4, Demir Baba maddesi, Baha Tanman ve Prof. Abdurrahman Güzel "Vakıfların Millî Birlikteki Roller ve Husûsiyle Demir Baba Türbesi", Vakıflar Dergisi, S. 20, Ankara 1988.

lunmuş ve sonra tepede piknik yapmıştık" şeklinde konuşuyordu.

Uzun yıllardır Rusçuk merkezinde taksi şöförlüğü yaptığı halde Deliorman Dağları'nda yer alan tekkeyi kendi başımıza bulmamız mümkün olmadı. Kubrat ve Zevat köylerini geçip yolda rastladığımız Türk köylülerine sorarak ve özellikle yaşlıları mehzaz alarak en sonunda Demir Baba türbesinin bulunduğu yolun başına geldik. Geldiğimizi de civarda bulunan ağaçlara asılan bez parçalarından anladık. Arabamızı bırakarak dere yatağında bulunan türbeye çok uzun ve dik bir yoldan kıvrıla kıvrıla inen merdivenlerden ilerleyerek girdik. Bütün yol boyu adak çaputlarıyla doluydu. Şimdiye kadar gerek Anadolu'da gerek Rumeli'de pek çok türbe gördüğüm halde bu kadar çok bez bağlanan bir mekân daha hatırlamıyorum.

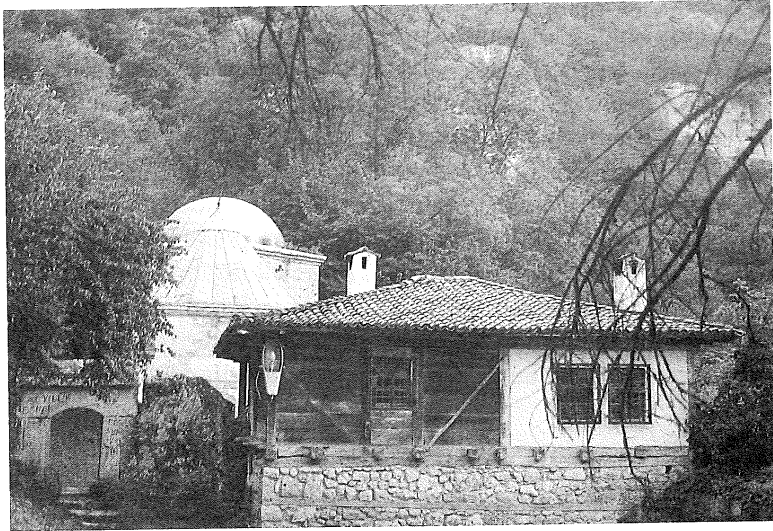
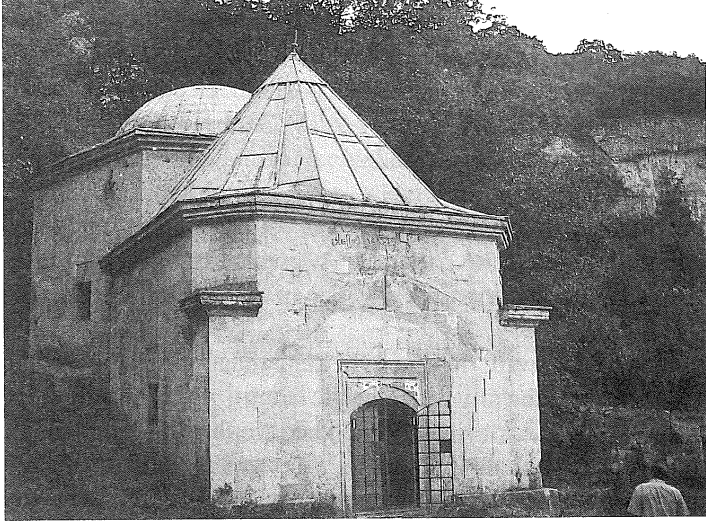
Taş duvarlarla çevrili bir ana avlu kapısından girilen tekkede hemen sol tarafta Demir Baba'nın pençeleriyle açtığı söylenen bir su kuyusu, sağ tarafta da ağaç direkleri üzerinde adakların kesildiği ve sohbetin yapıldığı bir tekke odası bulunmaktaydı.⁽⁸⁾ Zemin katı moloz taşla örülmüş, ahşap duvarlarla üst katlarına devam edilmiş, avluya ve türbeye bakan cepheli, ahşap direkli bir sofası olan bu mekânda herhangi bir insan ve tasavvufî canlılık gözüküyordu.

Esas türbe binası yüksek kesme taştan yapılmış külahlı bir yapıydı. Sekizgen bir prizma biçiminde olan ve kubbe örtülü esas türbeyle piramit çatılı bir giriş bölümünden meydana gelmekteydi.⁽⁹⁾ İçeride ışık olmayıp sâdece dışarıdan, pencerelerden sızan ışıkla ilerlemek mümkündü. Deliorman'ın bu ücra köşesinde yarı loş bir târihî mekânda yol alarak sandukaya ulaştık. Birçok türbede olduğu gibi çok uzun boylu bir sandukası bulunan, üzerinde herhangi yazı ve kitâbesi olmayan bir mekândı. Pencerelelerinin demirlerinden çatısındaki kiremitlerine kadar bez parçaları doluydu.

Su kuyusuna bitişik duvarda birbirinden elli santimlik bir mesâfeyle ayrılmış iki delik bulunmaktaydı. Bu deliklerin karşısına geçip, gözlerinizi kapatıp, bir dilek tutup, kollarınızı uzatarak yürürseniz ve parmaklarınız rast gelirse dileğiniz yerine gelecek demekmiş, Deliorman'daki inanca göre...

(8) Ayrıntılı bilgi için bkz. Franz Babinger, "Das Bektaschi Kloster Demir Baba", MSOS, As. XXXIV, 1931 ve Felix Kanitz, Donau-Bulgarien und der Balkan, 1882.

(9) İA., T.D.V., agm.

Demir Baba Tekkesinden Görünüm

Deliorman Kızılbaş Köyleri

Bölgedeki ilk günümüzde Demir Baba türbesini ziyâret edip, coğrafi şartları tedkik ettikten sonra Deliorman Dağları'nda kızılbaş köylerini aramaya koyulduk. Razgrad sancağında, **Midrevo, Sevar, Suşevo, Ostrovo** ve **Bisertsı** isimli Bektâşî köylerini tespit ettik.⁽¹⁰⁾

Bölgedeki kızılbaş-alevî zümreler son derece içe dönük bir hayat sürdürmekte, dışarıdan gelen yabancılara ve berâber yaşadıkları sünnilere zinhar "ser verip sır vermemektedirler."

Yukarıda adı geçen köylerden Zevat yolundaki Sevar'da (Caferler) 600 hâne bulunmakta, 220 hânesi sünnî diğerleri kızılbaş-alevî ve birkaç âile de çingene yaşamaktadır. Köy ortadan bir gölle ikiye ayrılmakta, camii'nin yer aldığı tarafta sünniler, diğer tarafta da alevîler bulunmaktadır. Köyün şu andaki muhtarı alevîdir. Köyden daha önce Türkiye'ye göç edenler Eskişehir civârında varlıklarını sürdürmektedirler.⁽¹¹⁾

Köyde alevîlerin yaşadığı tarafa "Kızılbaş Mahallesi", sünnilerin olduğu bölüme de "Türk Mahallesi" denmektedir. Her ikisi de öz be öz Türk oldukları halde alevîlere Türk denmemesinin sebebi herhalde Türk Devleti'ne olan târihî muhalefet ve devletin çoğunluğunu oluşturan sünnî Türklerin karşısında kalmış olmalarından olsa gerektir. Yoksa sosyolojik anlamda tâbir hatâlı olup, her iki taraf da Türktür.

Köyde yaşayan alevîler sünnilere göre daha varlıklı olup aralarında ki azınlık psikolojisinden kaynaklanan dayanışma rûhu sâyesinde birlik ve beraberliklerinin faydasını görmüşlerdir. Köydeki sünniler hemen hemen hiç bir konuda ortak hareket edemeyip daha ferdiyetçi ve ben-merkezci oldukları halde, alevîler dede (Hüseyin Fıçırcıyev)- muhtar ikilisinin yönetiminde her konuda ortak hareket etmektedirler. Daha sonra gezdiğimiz bütün alevî köylerinde bu özelliğin korunduğunu gördük. Köyde Dede'den başka ikinci olarak da zâkir Sâlih Fıçırcıyev bulunmaktadır.

Sevar köyünde alevîler ve sünniler yüzyıllardan beri beraber yaşamalarına rağmen sünnilerin kızılbaşlar hakkındaki bilgileri son derece yetersizdir. Sâdece dedelerinin önderliğinde belli zamanlarda bazı evlerde toplandıklarını farketmekte, fakat hâdisenin "derûnuna âşına ve kühüne vâkîf" olamamaktadırlar. Bu noktada alevîlerin "sırrı koruyup ifşa etmemekteki" mahâretleri de gerçekten takdîre şâyandır.

Yerli sünnilerin dediklerine göre; alevîler bir yabancı gördüklerinde

(10) Bu tespitlerimizde Razgrad bölge müftüsünün yardımlarını gördük.

(11) Eskişehir-Seyitgâzi yakınlarında bulunan Sücâeddin-i Veli türbesinin ve bu köyün dedesi olan Nevzat Dede (Demirtaş), konu hakkında bize bazı bilgiler verip aradaki bağlantıyı doğrulamıştır.

"daldan mısın, budaktan mısın?" şeklinde bir soru yöneltmekte ve alınan cevaba göre davranmaktadırlar. Doğru cevabı bilen ise sünnîlerden yoktur. Herhalde ne daldan ne budaktan, köktenim demek en doğrusu olacaktır.⁽¹²⁾

Köydeki alevî ve sünnîlerin dînî inançlarında son yıllarda bir yakınlık söz konusu olmakta ve bazı alevîler Cuma namazına sünnîlerin câmilerine gelmektedirler. Ayrıca tüm Deliorman bölgesinde çok sevildiği gibi bölgedeki düğünlerde yapılan güreş müsabakalarına her iki taraf da katılmaktadır.

Koca Balkan'a Doğru

Deliorman'daki Kızılbaş kültürünün kapalı bir sosyal çevre içinde gizlilikle yürütüldüğünü görüp tespit ettikten sonra, Koca Balkan Dağları'nda bulunan Kızılbaşları incelemek üzere Razgrat'tan (Torlak'tan) dağlara doğru yola koyulduk. Omurtag (Osman Pazar) yoluyla Kotel Boğazı'ndan geçerek Koca Balkanları aştık. Yol boyunca boğazlarda ve köy tepelerinde bulunan Bulgar çetecilerin -onlara göre millî kahraman⁽¹³⁾- büyük taştan heykellerini gördük. Bu bölge -İslimye (Slimen) havâlisi-Bulgar çetecilerinin merkezi imiş. Dağların zirvesinde mezarlıktaki taşlardan çok eski bir târihî geçmişe sâhip olduğu anlaşılan köye geldik. Köy, Bulgaristan'ın diğer köylerine göre son derece bakımsız ve fakir havadaydı. Türkçe isminin Hamzalar olduğunu ve tamamıyla sünnîlerden oluştuğunu yaşlı bir teyzeden öğrendik. Yaşlı teyze bir sorumuza karşılık eliyle uzakları göstererek "Te oralarda alevîler yaşar" dedi. Biz de "te oralara" doğru yola koyulduk.

İlk girdiğimiz köyde, yolda gördüğümüz yaşlı bir amcaya bu sefer "buralarda bizim alevîlerden yaşayan kimse var mıdır?" diye sorunca "Te be hepten alevîyiz can" cevabını aldık. "**Küçükler**" isimli bu Balkan köyü tütüncülükle geçiniyormuş. Bizimle konuşan Musa Can, buradan Hacı Bektaş'a alevîlerin gittiğini, Türkiye'den de bazı alevîlerin gelip bu civârı gezdiklerini söyledi. Musa Can'dan öğrendiğimize göre; bölge alevîleri Omurtag yolundaki **Hüseyin Baba'yı**, Haskova'daki **Otman Baba'yı**, Niğbolu'daki **Ali Koç Baba'yı** ve Cuma'daki **Kız Ana'yı** ziyârete giderlermiş. Ayrıca hem Hıdrellez'i hem de Nevruz'u kutluyorlarmış. Küçükler köyündeki Musa Can, bölgedeki Kızılbaşlığı en iyi bilen Yablanovo köyündeki Hasan Dede olduğunu söyledi. Biz de Yablanovo'ya doğru yola koyulduk. Burası daha önce geçtiğimiz sünnî köyü Hamzalar'a göre

(12) Alevîler kendilerini "kökten bitme" şeklinde nitelendirip, Bektaşiler ise "daldan yetme" olarak değerlendirirler..

son derece gelişmiş, zengin olduğu evlerinden ve düzeninden anlaşılan bir köydü.

Yablanovo Kızılbaşları

Yablanovo'da bizi köyün dedesi olan Hasan Dede'nin (Hasan Berberov) oğlu Halil karşıladı. Halil Berberov, alevî olduğu halde Sofya'da İslâmî ilimler tahsil etmiş. Son derece uyanık ve çalışkan bir Türk genci. Bize köyün hem sosyal yapısı, hem de Kızılbaşlık hakkında önemli bilgiler verdi.

Yablanovo, Sliven Balkanında, Kotel'e bağlı 4000 nüfuslu yüzde yüz alevî bir köy. Halil, Sofya'daki İran Büyükelçiliğinde işe alınmış. İranlılar bölgedeki alevîlerle çok yakından ilgilenip, araştırmalarda bulunarak raporlar hazırlıyorlarmış. Hatta on alevî gencini İran'a götürüp oradan Lübnan'a kadar dolaştırmışlar ve Şîî inancının önemli yerlerini göstermişler. Şu anda köyden 4-5 kişi de İran'da okumaktaymış.

Yablanovo alevîleri Bulgaristan'da meş'um isim değiştirme hâdisesinde Bulgar ordusuna karşı en büyük direnci gösteren köy olarak târihe geçmiş. Bulgar Üçüncü Ordusu köyü muhasara edip saldırıya geçtiği halde köylüler hendekler kazıp silahlı bir mücadele yaparak şehitler vermişler. O civardaki bütün şehitler her yıl Demir Baba'daki bir törenle anılıp, kurbanlar kesilerek yad ediliyormuş.

Gerek Yablanovo'da gerekse 1200 nüfusluk tamamen alevî **Mugiletz** köyünde Babâlik⁽¹⁴⁾ ve Bektâşîlik hâkim. Çarşamba ve Perşembe günleri âyin için toplanan alevîlerden Babâî olanların her mahallesinde bir "Baba" bulunuyor. Bektaşilerde ise her köyün Seyyid soyundan gelen sâdece bir "Dede"si bulunuyor. Haziran ayında bir gün Haskova'daki Otman Baba türbesine gitmek üzere biraraya geliyorlar. Ayrıca 6 Mayıs Hıdrellez'de kültür-san'at şenliği ve güreş müsâbakaları tertip ediyor. Köyde Muharrem orucu tutulup, aşûre pişirilmesine büyük önem veriliyor. Aşûre yapımı esnâsında mersiyeler okunup, gülbanklar çekiliyor. Bütün köy aynı kazanda kaynatılmış aşûreyi yiyor. Hıdrellez ve Muharrem'in dışında Nevruz'u da kutluyorlar. Âyin-i cemler yazın, tarlada iş ve hasat olduğu zamanlar yapılmayıp kışın başlıyor. Bağlamanın çalışıldığı,

(13) Bulgar milliyetçilerinden ve çetecilerinden önemli kişiler yetişmiştir. Stoyko Vladislavov (1739-1813), Kotelli (Kazan). Doğduğu kasabanın kilise papazı ve öğretmen. Petir Belon (1800-1871) - Kotelli. Georgi Mamarçev (1786-1846)- Kotelli. Panayot Hitov, İslimye Koca Balkanlarının meşhur eşkiyası.

(14) Babâlik hakkında bkz: Claude Cahen'in Osmanlı'dan Önce Anadolu'da Türkler, 1979 ve İslamiyet: Doğuşundan Osmanlı Devleti'nin Kuruluşuna, 1990 ve A. Y. Ocak'ın, La Révolte de Baba Resul ou la Formation de l' Hétérodoxie Musulmane en Anatolie au XIII Siéclé, Ankara 1989.

nefeslerin okunduğu bu gecelerde "dolu" artık eskisi gibi çok içilmiyor. Halil'in tesiriyle kadın-erkek de ayrılmış. Köydeki alevîlerin en sıkı bağı oldukları ve tâviz vermedikleri konu ise "evlenme". Kesinlikle sünnîlerle evlenmek yok! Halil, "Dedelerin sözü en çok bu konuda geçmekte" diyor.

Akyazılı Sultan Türbesi

Deliorman ve Koca Balkanlardaki araştırmalarımızdan sonra Bulgaristan'daki güney Dobruca'da önemli ziyaretgâhlardan Akyazılı Sultan'ın türbesini aramak için yola koyulduk. Daha önce Evliya Çelebi üstadın uzun uzun anlattığı, tavsif ettiği türbe hakkında Prof. Semavi Eyice'nin "Varna ile Balçık Arasında Akyazılı Sultan Tekkesi" (Belleten, XXXI/124, Ekim 1967) başlıklı makâlesinde mufassal bilgi bulunmakta-
dır.⁽¹⁵⁾

Silistre-Dobriç üzerinden indiğimiz Karadeniz sâhilindeki Balçık'ı geçip bugünkü ismi **Obroşište** olan Tekkeköy'e vardık. Köyün hemen girişinde sağ taraftaki tekkeyi kolayca bulduk. Tekke büyük bir bahçe içerisinde harap olmuş bina görünümünde. Köyde 15-20 hâne Türk kalmış. Eskisi kadar olmasa da türbeye yine ziyâretler oluyormuş.

II. Dünya Harbi'ne kadar Romanya'ya âit sahanın içinde kalan tekke Bulgarlarca önce çatısına bir haç asılarak daha sonra da gereken ilgi gösterilmeyerek harap edilmiştir.

Akyazılı Sultan, Kızıl Velî, Otman Baba, Hacı Bektâş-ı Velî, Seyit Gâzi tekkeleri gibi Bektâşî-Kalenderî tekkesidir.⁽¹⁶⁾ Evliya Çelebi Akyazılı Sultan'ı Ahmet Yesevî'ye bağlamakta, O'nun Hacı Bektâş-ı Velî'nin halîfelerinden olduğunu söylemekte, önce Bursa'ya oradan Rumeli'ye geçtiğini bildirmektedir.

15. ve 16. yüzyıllarda Rumeli'de Türk yayılışının önemli merkezlerinden biri olan Akyazılı Sultan Âsitânesi çok geniş sâhada dikkat çekici bir külliye olarak göze çarpmaktadır.⁽¹⁷⁾

(15) Aynı konuda bkz. M. Kâmil Dürüst, "Varna'da Akyazılı Sultan Tekkesi", Vakıflar Dergisi, S.20, Ankara 1988.

(16) Osmanlı İmparatorluğu'nda marjinal sufilik hakkında bkz: Ahmet Yaşar Ocak, Kalenderiler, Ankara 1992.

(17) Türklerin Horasan yoluyla Anadolu'ya gelişlerinde, Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda ve Rumeli'nin Türkleşmesinde "Alperen" denilen Horasan erenlerinin önemli rolleri olmuştur. Kızıl Velî, Otman Baba, Akyazılı Sultan, Demir Baba, Şeyh Sücaeddin-i Veli, Uryan Baba, Abdal Musa ve daha birçokları bunlar arasında sayılabilir. Bu konuda bkz. P. Wittek, "Deux Chapitres d l'histoire des Turcs de Roum", Byzantion, XI (1936), Ö. Lütfi Barkan, Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolanizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler, I, İstila devirlerinin kolonizatör Türk dervişleri ve zaviyeler, Vakıflar Dergisi, II (1942) ve A. Y. Ocak, age. Aynı konu hakkında bkz: Feridun Emecen, "XVI. Asırda Balkanların Kuzeydoğu Kesiminde

Evliya Çelebi burada bir kutsal keştane ağacı olduğundan bahsetmekte ve âsitânenin önemli birimlerinden biri olarak bu keştane ağacını zikretmektedir. Onun yerine bugün Hacı Bektaş'ta, Sücâeddin-i Velî'de, Kosova Sultan Murat türbesinde örneklerine rastladığımız kara dut ağacı göze çarpmaktadır. (Göğüs hizâsından çevresi 4 metredir)

Akyazılı Âsitânesi şimdiki hâliyle başlıca iki yapıdan meydana gelmiştir. Bunlardan birincisi türbe, diğeri ise harâbe hâlinde olan kârgir tekke binasıdır. Türbe çok temiz işçilik ve muntazam kesme taşlardan inşa edilmiş heybetli bir yapıdır. Türbe binası daha alçak bir giriş binasıyla esas türbe binasından yani birbirine bitişik iki kısımdan ibârettir. Plan bakımından türbe "7" köşe olarak inşa olunmuştur. Türbe sâde bir mîmâride yapılmış, sâdece kapılar mîmâri tezyinatla zenginleştirilmiştir.

Türbenin az ilerisinde ve uzun zamandır sâdece duvarlardan ibâret, harâbe durumunda olan bir tekke binası ise şu anda içler acısı bir vaziyettedir. Kapının tam karşısındaki köşede çok büyük bir ocak bulunmakta, bunun taşla işlenmiş bacası bir minâre görüntüsündeki gibi göğe yükselmektedir. Bu bacanın bir minâre kadar yüksek olmasının sebebi Bektâşî-Mevlevî tekkelerinde ocağa büyük önem verilmesindendir. Bina mîmârisinde Bektâşîlerin kutsal sayılarından biri olan "7"nin hâkim olduğu gözükür.

Akyazılı Âsitânesi herhalde Bektâşîliğe çok meyilleri olan Mihaloğulları tarafından 16. yüzyıl başlarında yapılmış olmalıdır. San'at târihçimiz Prof. Semavi Eyice, bu tekke etrafında bulunması gereken birçok müştemilat binasının da göz önüne alındığında Türk san'at târihinde "7" sembolüne bu derece değer veren başka binanın bilinmediğini ve Hacı Bektâş-ı Velî tekkesinin bile bu büyüklükte olmadığını ifâde etmektedir. Biz de daha önce görüp, incelediğimiz Eskişehir'deki Uryan Baba, Sücâeddin-i Velî, Deliorman'daki Demir Baba, Antalya-Elmalı'daki Abdal Musa türbe-tekkeleri gibi aynı özellik ve görüntülere sâhip Akyazılı Sultan Külliyesi'nin Hacı Bektaş ve Seyit Gâzi derecesinden aşağı kalmayan bir yapı olduğuna şehâdet ederiz.

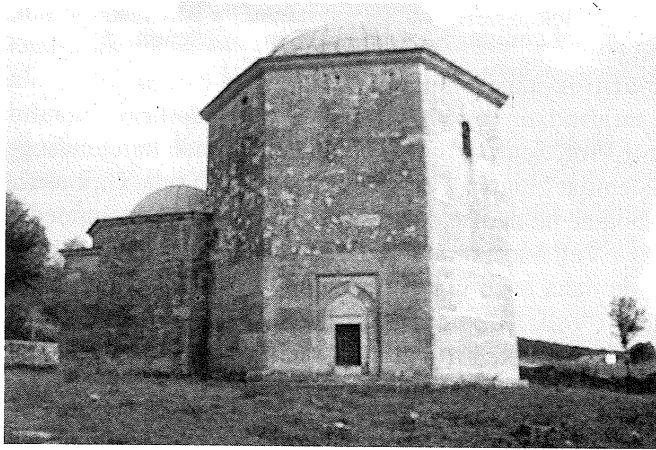
Bulgaristan'daki araştırma gezimizde bundan sonraki yolumuz Eski Zağra'ya doğru idi. Ancak ne yazık ki Eski Zağra'daki Osmanlı döneminin mîmârî-kültürel izleri yok edilmiş. Eski Zağra'dan ellerimiz boş, gönümüz kırık yola koyulduk. Dilimizde merhum Hüseyin Râci Efendi'nin;

İskan Tipleri ve Özellikleri Hakkında Bazı Notlar", V. Milletlerarası Türkiye Sosyal ve İktisat Tarihi Kongresi, İstanbul, (21-21 Ağustos 1989) Tebliğler, Ankara 1990 ve Osman Kesioğlu "Bulgaristan Türkleri, Koca Balkan köyleri folkloru" Vakıflar Dergisi, S.20, Ankara 1988.

"Aziz-i kav idik âdâ zelil kıldı bizi
 Esir-i bend ü belâ vü sefil kıldı bizi
 Bi gayrî hakkın atıp habse bir nice eyyam
 Mudik-i ye's ü sitemde alil kıldı bizi"⁽¹⁸⁾

mısrâlarıyla...

İlerlemiş yaşına rağmen ta Fransa'dan kalkıp Deliorman'daki kızılbaş Türklerinin durumunu yerinde inceleyerek bu konuda araştırmalar yapan Iréne Mélékoff'u takdir etmemek mümkün değil. Yine bölgeye Osmanlılar gibi hiçbir zaman siyâsî-idârî olarak duhul edemeyip, hâkim olamadığı halde, bugün diplomatik temsilcileri vâsıtasıyla bölgede cirit atan İran'a da gıptayla bakmamak mümkün değil. Şimdiye kadar çoktan Deliorman'dan Arnavutluk'a⁽¹⁹⁾ kadar bütün Balkanlardaki alevî-bektâşî toplumunu en ince ayrıntısına ve en mahrem bilgilerine ulaşıncaya dek araştırıp, bu konuda merkezî bir plan yapıp, strateji gerçekleştiren İran'dan ve ta Fransa'dan kalkıp gelen Iréne'den ibret alıp bizim de artık birşeyler yapmamızın zamanı gelmedi mi?

Akyazlı Sultan Türbesinden Görünüm

(18) Hüseyin Râci Efendi, Zağra Müftüsünün Hâtıraları, Baskıya Hazırlayan: Ertuğrul Düzdağ.

(19) Arnavutluk ve Kosova'da yaptığımız araştırmalar sırasında da İranlıların bölgedeki bütün alevî-bektâşî hareketleri yakından takip ettiğini, hatta alevîyyülmeşreb olan kâdirî-rifâî-melâmî gibi tarikatlarla bile dirsek temâsında bulunduğunu tespit etmiştik. İran bölgeye olan bu ilgisini bir devlet politikası olarak siyâsî-kültürel faaliyetler çerçevesinde yürütmektedir. Şu ana kadar biz bölgede Türkiye'nin buna benzer bir çalışmasını ne yazık ki görmedik.

HAK, HUKUK, VESÂİRE...

Ayşe Göktürk TUNCEROĞLU

4 Temmuz 1776'da ilân ve kabul edilen ABD İstiklâl Beyannâmesi'nin ikinci paragrafı şöyle başlar:

"Biz apaçık bir gerçek olarak şuna inanıyoruz ki, bütün insanlar eşit yaratılmıştır. İnsanların Allah tarafından bahşedilmiş alınamaz, devredilemez hakları vardır; bunlar arasında hayat, hürriyet ve mutluluk hakkı başta gelir."

Beyannâmelere ne güzel şeyler yazılıyor?

Virginia eyâletindeki Monticello mâlikânesinde, kaz tüyü ile kaleme aldığı İstiklâl Beyannâmesi'ne "Bütün insanlar eşit yaratılmıştır." diye yazan Thomas Jefferson'un 170 tane kölesi vardı. "Bütün insanlar eşit yaratılmıştır." yazan beyannâmenin imzalanmasından sâdece 80 yıl sonra Amerikan İç Savaşı, halkın köleliğin kaldırılması konusunda anlaşmazlığa düşmeleri yüzünden çıktı. Güneyliler köleliğin kaldırılmasını istemiyorlardı. Uçsuz bucaksız pamuk çiftliklerinde boğaz tokluğuna çalışacak işçi lâzımdı. Fakat "Kölelik kaldırılmalıdır." diyen Kuzeyliler kazandı ve Abraham Lincoln'ın başkanlığı döneminde anayasaya konan onüçüncü ek madde ile ABD'nde kölelik kaldırıldı. Kaldırıldı, ancak... Haklar ikiye ayrılıyor: Kâğıt üzerindeki haklar, uygulanan haklar. Resmen köle sıfatı taşınasalar da zencilere çok uzun bir zaman köle muâmelesi yapıldı.

1892'de New Orleans'ta beyazlara âit vagona oturan ve uyarılara rağmen yerinden kıpırdamayan otuz yaşındaki zenci ayakkabıcı Homer Plessy, bu cürmünden dolayı hapse atıldığında, köleliğin kaldırıldığını ilân eden madde çoktan anayasaya yerleşmişti. Ama demiryolu şirketi, trenlerini "beyazların vagonu", "siyahların vagonu" diye ayırmıştı. Bu kâideyi ihlâl etmek ne demekti? Amerikan târihinde bir "ilk"i beceren cüretkâr Homer'in dâvâsı yıllarca sürdü. Nihâyet 1896'da, Washington'daki Yüksek Mahkeme üyeleri de aralarında olmak üzere dâvâya ba-

kan hâkimler elbirliğiyle Amerikan halkının renkleri üzerine bir formül buldular: "Ayrı fakat eşit." Aslında o güne kadar da siyah ve beyaz dünyâ ayrı idi. O günden itibaren bu formül sâyesinde meseleye hukûkî bir çehre verildi. Siyahlar da otobüse, trene binebilecekti ama sâdece, kendilerine âit olan yerlere oturacaklardı. Siyahlar da okula, lokantaya, kiliseye gidebilecekti, ama sâdece kendilerine âit olanlara girip çıkabileceklerdi.

1954 yılına kadar zenciler ve beyazlar okuldan kiliseye, umûmî tuvaletlerden lokantalara, sinemalara kadar her yerde ayrı yaşadılar. Bütün bu yerler bir yana, bana en garip, en acı geleni yollardaki içme suyu çeşmeleridir. Hani düşmesine basıp da su içilir ya... Amerika'da bu çeşmeler sokaklarda, iş hanlarında, alış veriş merkezlerinde hâlâ çok yaygın. Yüzyılımızın ortalarına kadar bu çeşmelerin bile siyahlara su vereni ayrı, beyazlara su vereni ayırdı. İçi yanmış bir zenci çocuk beyazlara âit olan çeşmeden su içemezdi. Düşünebiliyor musunuz? Düşmandan bile esirgenmeyecek olan bir içimlik su...

Zenci ayakkabıcı Homer'in dâvâsının üzerinden yarım asrı aşkın bir zaman geçti, 1955'e gelindi. Birleşmiş Milletler kurulduktan 10 yıl sonra... Alabama eyâletinin Montgomery şehrinde Rosa Parks adlı, 42 yaşında bir terzi kadın akşam vakti işinden çıkmış yorgun argın otobüse bindi. Zencilere âit arka koltuklardan birine oturdu. Birkaç durak sonra otobüse beyaz bir adam bindi, beyazlara ayrılmış olan ön koltuklar doluydu. Adam gelip Rosa'nın başına dikildi, kalkmasını istedi. Bir beyaz yolcu oturacak yer bulamamışken zenciler oturamazdı. Rosa kalkmadı. Adam tehdit etti, Rosa aldırmadı. Bir erkeğin oturması için bir kadının yerinden kalkması saçma idi. Ben inanıyorum ki, Rosa annesinden, büyükannesinden Homer'in hikâyesini duymuştu. Beyaz adam şoföre gitti, şoför geldi, o da Rosa'nın kalkıp yerini beyaz efendiye bırakmasını istedi. Rosa kabul etmeyince polise haber verildi. Kadıncağız yaka paça otobüsten indirilip tutuklandı. Mahkemeye çıkarıldı. 14 Dolar ceza kesildi, işini kaybetti. Bu olay Amerika'da zenci hakları târihinde bir dönüm noktası oldu. Meşhur Martin Luther King Jr.'ın ilk ortaya çıktığı da bu olaydır. Artık harekete geçmek için kıvâma gelmiş olan zenciler şehrin otobüslerini boykot ettiler. Boykot bir yıl sürdü. Hiçbir zenci otobüse binmedi. Otobüs yolcularının yüzde 70'i de zenci olduğundan otobüs şirketi büyük zarâra uğradı. Sonunda dâvâyı zenciler kazandı, toplu taşıma vasıtalarında beyazların ve zencilerin ayrı ayrı yerlerde oturmaları mecbûriyeti kaldırıldı. 1896 yılından beri bir çeşit kânun hâline gelen "ayrı fakat eşit" formülü iptal

edildi. Bugün kâğıt üzerinde zenci ve beyaz hakları arasında bir fark yok, ayrılık yok. Ama uygulamalar gösteriyor ki tam bir kaynaşma hâlâ mümkün olmamıştır.

Amerika'da zencilere insan muâmelesi yapılmazken, o meşhur Ku Klux Klan teşkilâtı zencilere, Katoliklere, Yahudilere, göçmenlere karşı şiddet hareketleri düzenlerken, Japonya'da atom bombasının meydana getirdiği facianın dumanları tüterken, San Fransisco'da 1945'te Birleşmiş Milletler Teşkilâtı kuruluyor; insanlar arasında ırk, cins, dil, din farkı gözetilmeyeceği, herkesin temel hak ve hürriyetlere sâhip olacağı karara bağlanıyordu. 1948 târihinde ise Birleşmiş Milletler teşkilâtı tarafından İnsan Hakları Evrensel Beyannâmesi ilân ve kabul edildi. 30 maddelik bu beyannâmenin de ilk maddesi şöyle der: *"Bütün insanlar hür; onur ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdânâ sâhiptirler, birbirlerine karşı kardeşlik anlayışıyla davranmalıdırlar."*

Beyannâmelerde, sözleşmelerde yazılanlar ne güzel şeyler? Öyleyse, bu güzel şeyleri düşünüp yazabildiğimize göre, dünyamız neden bir türlü güllük gülistanlık olamıyor? Brezilya'da kimsesiz sokak çocukları, turistlere kötü reklâm olacaklar, toplumun başına dert olacaklar diye, polisler tarafından ormanda hayvan avlanır gibi vurulup öldürülüyor. Çocuklar kaçmaya, saklanmaya çalışıyor, polisler arkalarından kurşun sıkıyor. Bütün dünyâ, televizyonlardan seyrediyor. Sanırım sizler de seyretmişsinizdir. Şimdi, bu vahşete göz yuman dünyâ her ay bir insan hakları anlaşması imzalarsa neye yarar? Beyannâme ve antlaşmalar altında imzası bulunan devletler taahhütlerine bağlı değiller. Maddelerin muhtevâsı kâğıt üzerinde kalıyor. Gâliba fertler arası ve milletlerarası münâsebetlerde uygulanan tek madde şu: Hak, hakkı olanın değil, kuvvetli olanındır.

Bugün dünyâda hiç bir devlet altına imza attığı sözleşmelerde yer alan maddeleri harfiyyen uyguladığını iddia edemez. Beyannâmeler ancak olması arzu edilen, ideal bir manzara sergilemektedir.

Amerikan şâiri Longfellow der ki: "Hedefi vurmak istersen, az yukarısına nişan al. Çünkü atılan her oku, yerçekimi biraz aşağı çeker." Sosyal meselelerde yerçekimi insanoğlunun menfaatleri oluyor. İdeal beyannâmeleri hayli aşağı çekip ancak yarısını uyguluyoruz. Bereket versin, beyannâmeleri ideal ölçülerde yazmışız. Ya onlar da derme çatma olsaydı! Aşağı çekme payını kullandıktan sonra elde birşey kalmayacaktı.

Kubbealtı Akademisi Kültür ve San'at Vakfı

AKADEMİK TOPLANTILARI

1997 KASIM AYI PROGRAMI

KONU: HAYÂTIN ANLAMI VE İNSAN BİLGİLERİNİN NİTELİĞİ

KONUŞMACI: Prof. Dr. Yılmaz ÖZAKPINAR

7 / 14 / 21 / 28 Kasım 1997 Cuma
Saat: 18.⁰⁰

Yer: Çarşıkapı-Yeniçeriler Cad. Nu: 43 (İstanbul Fetih Cemiyeti Binası)

1997 YILINDA NEŞRİYÂTIMIZA KATILAN ESERLER

- Sâmiha Ayverdi : **Yusufcuk**, 2. Baskı.
: **Yolcu, Nereye Gidiyorsun**, 3. Baskı.
- Ekrem Hakkı Ayverdi : **Türk Mîmârîsi ve Dünyâ**, 2. Baskı.
- Kemâl Yurdakul Aren : **Sâmiha Ayverdi'nin Eserlerinde Ahlâk**, 1. Baskı.
: **Anneler Uyanın**, 2. Baskı.
- Prof.Dr. Yılmaz Özakpınar : **Kültür ve Medeniyet Anlayışları ve Bir Medeniyet Teorisi**, 1. Baskı.
: **Batılılaşma Meselesi ve Mümtaz Turhan**, 2. B.
- Türk Mûsikîsi Klâsikler
Haz. Y. Mim. Y. Ömürlü : **Klâsikler-38/39. Fasikül**.

YAKINDA ÇIKACAK BÂZİ ESERLER

- Prof.Dr. Mehmet Demirci : **Yûnus Emre'de İlâhî Aşk ve İnsan Sevgisi**, 2. B.
- Nâzik Erik : **Ulu Ağacın Gölgesinde**, 1. Baskı.
- Prof.Dr. Yılmaz Özakpınar : **İslâm Medeniyeti ve Türk Kültürü**, 1. Baskı.
: **Hafıza Yanılmalarının Doğuşu ve "İki Ayrı Hafıza Kodu" Teorisi**, 3. Baskı.
: **Hafıza**, 1. Baskı.
- Ahmet Yüksel Özemre : **Geçmiş Zaman Olur Ki...**, 1. Baskı.

KÂHİRE DÂRÜ'L-KÜTÜBÜ'L-MİSİRİYYE'DE OSMANLI HAT SAN'ATINA ÂİT ESERLER

Doç. Dr. Muhittin SERİN

1988'de Kâhire Dârü'l-Kütübi'l-Mısıriyye'de yaptığım bu araştırmam esnâsında her türlü kolaylığı sağlayan ve yardımlarını esirgemeyen Nevâdiru'l-mahtûtat kısmı Müdüresi Leylâ Hanım'a, Eşref eş-Şâfi ve İzzet beylere teşekkürü borç bilirim.

Dünyâ târihinin en eski medeniyetlerine, göz alıcı âbidelerine sahne olan verimle Nil vâdisi, İslâm hâkimiyetine girdikten sonra, bu ilâhî nizâmın verdiği bir ruhla canlandı ve bereketlendi. Bilhassa Türk-Tulûnîler (868-905) ve Fâtımîler (909-1171) zamânında Kâhire, halkın içtimâî refah içinde yaşadığı önemli bir ilim ve san'at merkezi hâline geldi. Dînî ihtiyaçların şekillendirdiği câmî, medrese ve türbeler ve daha pek çok içtimâî müesseseler bütün ihtişam ve zenginliği ile yer yer yükseldi.

Fâtımî saraylarında, Hazâinü'l-kütüb adı verilen kütüphâneler kuruldu. Büyük servetler harcanarak kurulan bu kütüphânelerde târîh, edebiyat, fıkıh tıp ve hikmet dâir 1.600.000 el yazması eser toplandı⁽¹⁾. Bu sebeple Kâhire çeşitli milletlerden araştırmacıları, müstensihleri, âlimleri ve dînî ilimlerde ihtisas yapmak isteyenleri cezbedti. Hele eski Mısır san'atı, Kâhire'nin mehâbetli câmîleri, kubbe ve minârelerin şekilleri san'at târihcilerinin dikkatini ve alâkasını çekti. Kâhire, kuruluşundan günümüze kadar İslâm dünyâsının ilim ve san'at merkezi olma özelliğini korudu.

Mısırdaki hükümet olan bütün melikler İslâmî ilimlere ve güzel san'atlara hizmette birbirleriyle yarıştılar. Ayrıca zengin İslâm kültür mirâsının korunmasında dînî bir saygı ve hassâsiyet gösterdiler.

XV. asırdan itibaren İslâm coğrafyasında siyâsî ve kültürel üstünlük

(1) Makrizî, Kitâbü'l-Mevâizü Ve'l-İtbar, Beyrut ts.c.I, s.408-409.

ve birlik sağlayan Osmanlılar, çeşitli ülkelerden dâvet ettikleri âlim ve san'atkârları İstanbul'da topladılar⁽²⁾. Kısa zamanda ilim ve san'atta yenilikler yaptılar. Bu gelişmelerden Bağdad, Şam ve Kâhire gibi diğer İslâm kültür merkezleri de nasîbini aldı. Bu şehirlerde hâlâ ayakta duran Osmanlı âbideleri ve kütüphânelerini dolduran, Türk hat üstatlarının elinden çıkmış, nâdîde Kurân-ı Kerîmler, kitaplar, levhalar ve murakka'lar müzelerde teşhir edilen san'at eserleri Osmanlıların ilim ve san'at sâhasındaki hizmet ve başarılarının şâhitleridir.

İslâm san'atlarının hat şûbesi, Osmanlılar'ın elinde gelişmesini tamamladı. İstanbul bütün hattatlara kible oldu. Bilhassa sülüs ve nesihte Türk üslûbu İslâm âlemine yayıldı. Muhtelif memleketlerden İstanbul'a âlim ve san'atkârlar celbedildiği gibi, gerek resmî, gerekse hac münâsebetiyle Anadolu'dan Kâhire'ye gidip yerleşen ve hat san'atını öğreten, eserler bırakan yüzlerce hat san'atı üstadı vardır. Bunlar arasında Mustafa Dede, Sâlih b. Celâl, Abdullah Dede Enis Mevlevî, Seyyid Ali, Süleyman Efendi, Refîa Mustafa Efendi, Abdullah Zühdî, Aziz Efendi ve Hacı Kamil Akdik'i zikredebiliriz.

Sultan Abdülaziz'in 1863'de Mısır'ı ziyâreti esnâsında, câmi, medrese ve kütüphânelerde dağınık bir halde bulunan kıymetli eserlerin, bir kütüphâne kurularak toplanmasını tavsiye etmesi üzerine, Ali Paşa Mübârek tarafından Hidiv İsmâil Paşa (1863-1879)'nın yardımlarıyla 1870'de el-Kütüphânetü'l-Hidîviyye kuruldu. Vakıflara bağlı mescid, medrese ve resmî dâirelerde bulunan 30.000 cilt Arapça, Türkçe ve Farsça yazma eser bu kütüphâne toplandı.

Hidiv İsmâil Paşa ve kardeşi Mustafa Fâzıl Paşa'nın desteğiyle büyüyen kütüphâne Hidiv II. Abbas zamânında (1892-1914) Dârü'l-kütübi'l-Hidîviyye adını aldı. 1904'de Ahmed Mâhir meydanındaki yeni binâsına taşındı. Muhammed Ali, Halil Ağa, Ahmed Tal'at, Ahmed Teymur gibi ilim ve devlet adamlarının nâdîde eserlerden meydana gelen hat ve yazma eser koleksiyonların iştirakiyle kütüphâne daha da zenginleşti⁽³⁾.

Melik I. Ahmed Fuâd (1917-1937) ileri görüşlü, san'at zevki gelişmiş, âlim ve san'atkârları himâye eden bir melik idi. İçinde bulunduğu siyâsî huzursuzluklara rağmen Mısır'ın medenî dünyâda yerini alması, ülkenin îmarı ve kalkınması için büyük gayret sarfetti. Kütüphânenin adını Dârü'l-kütübi'l-Mısriyye olarak değiştiren Melik Fuâd, kalkınmanın

(2) Fâtih Mehmed II Vakfiyeleri, Vakıflar Umum Müdürlüğü Neşriyâtı, Türk Vakfiyeleri No:1, Ankara 1938 Faksimilesi, s.34-37

(3) Ali Es'ad Ali Rahmi, "Dârü'l-Kütübi'l-Mısriyye", DİA, C. VIII, s.508-510.

esas olarak gördüğü kütüphâneyi bilhassa İstanbul'dan satın aldığı kıymetli yazma eserlerle geliştirdi. Melik Fuâd'ın bu gayretleri o zaman en-Nîlû'l-Musavver mecmuasında şöyle anlatılıyor:

"Melik I. Fuâd, umûmî ve husûsî kütüphânelerde bulunan değerli eserleri ilim ve fazîlet erbâbının baş vurup istifâdelerini sağlamak için Dârü'l-Kütübî'l-Mısıriyye'de toplamaya çalıştı. En mühim eserlerin büyük bir kısmı yüce hilâfet merkezi İstanbul kütüphânelerinde bulunuyordu. Bu sebeple Melik'in arzusunu gerçekleştirebilecek birinin İstanbul'a gönderilmesi gerekiyordu. Bu önemli işi lâîkiyle yerine getirebilecek olan Mısır diyârı Nakîbü'l-Eşrâfî Seyyid Muhammed Ali el-Biblâvî idi. Melik Fuâd, Biblâvî'ye İstanbul'a gitmesini ve temin edilmesi mümkün olan eserlerin satın alınmasını, mümkün olmayanların da istinsah edilmesini veya fotoğraflarının çekilmesini emretti ⁽⁴⁾."

Bugün matbû ve yazma eserlerle beş milyon cilt kitaba ulaşan Dârü'l-Kütüp, çeşitli İslâm ilimlerinin yanında hat, tezhip, minyatür ve cilt san'atları bakımından da çok zengin bir koleksiyona sâhiptir. Arapça, Farsça ve Türkçe yazma eserlerin katalogları hazırlanmış, mikrofilmleri araştırmacıların hizmetine sunulmuştur. Ancak ekserisi İstanbul'dan getirilmiş veyâ farklı maksatlarla Kâhire'de bulunan Türk hattatları tarafından yazılmış, hat san'atının büyük üstadlarına âit levha ve murakka'ların katalogları henüz yayınlanmamıştır. Hat san'atı târihi bakımından önemli olan Osmanlı hat san'atına âit bu eserlerin kısa ve eksik bilgilerle de olsa yayınlanmasının araştırmacılara faydalı olacağını ve yol göstereceğini ümid ediyoruz.

Bu envantere sâdece kütüphâne bölümlerinde bulunan hat san'atı ile ilgili kıt'a, murakka ve levhalar alınmıştır. Ayrıca mahzende bulunan, fakat üzerinde kütüphâne numarası bulunmayan eserler de ilâve edilmiştir. Eserlere sıra numarası, bölüm adı ve numarası yazılmıştır.

Müze ve kütüphânelerimizde mahfuz İslâm san'atlarının incelik, zerâfet ve güzelliklerini gösteren eserlerin resimli katalogları hazırlanarak gün ışığına çıkarılmadıkça bu sahâda yapılan araştırmaların yeterli olmayacağı kanâatindeyiz. Avrupa ve Amerika müzelerinde bulunan İslâm san'at eserlerinin muhâfaza ve kataloglarının neşri husûsunda ne derece titiz ve ciddi hareket edildiğini görüyor ve biliyoruz. Aynı hassâsiyetin ve gayretin İslâm dünyasında da olmasının, İslâm kültür ve san'atının canlılığı ve devamlılığı için zarûrî hem de târîhî bir vazîfe olduğu inancındayız.

(4) İnâyetü celâleti'l-melik bi'l-hattî'l-cemîl, en-Nîlû'l-Musavver, -Sy.227, Kâhire 1342, s.16; Muhammed Bey Kemâl, "Meâsiru'l-mülûk mülûkü'l-meâsir" a.e.m., Sy.228, s.10-11.

**DÂRÜ'L-KÜTÜBİ'L MISRİYYE
NEVÂDİRÜ'L-MAHTÛTÂT BÖLÜMÜ
MURAKKAAT VE LEVHALAR ENVANTERİ**

I- el-FÜNÛNÜ'L - CEMÎLE

- 1-F.C.42 Mehmed Esad Yesârî (ö.1213/1798) hattıyla, 48x22 cm. ebâdında, 1256 târihli, zerendûd, celî nestalik, cedveller altın, güzel bir levha. (İbnülemin, *Son Hattatlar*, s.535)(*)
- 2-F.C.71 İbrâhim Rodôsî (XVIII.Asır) hattıyla, 24x32 cm. ebâdında, koltuklu, sülüs-nesih kıt'a. (Müstakimzâde, *Tuhfe*, s.52)
- 3-F.C.72 İbrâhim Rodôsî hattıyla, 24x32 cm. ebâdında sülüs-nesih kıt'a.
- 4-F.C.97 Şeyh Hamdullah (ö.926/1520) hattıyla, 30x22 cm. ebâdında, altın cetvelli sülüs-nesih kıt'a.
- 5-F.C.106 Süleyman Hulûsî (ö.1176/1762) hattıyla, 25x32 cm. ebâdında altın cetvelli, sülüs-nesih kıt'a. (Müstakimzâde, *Tuhfe*, s.221)
- 6-F.C.109 Seyyid Abdullah (ö.1144/1731) hattıyla, 22x30 cm. ebâdında, 1131 târihli, altın cetvelli sülüs-nesih kıt'a. (Müstakimzâde, *Tuhfe*, s.269)
- 7-F.C.112 Seyyid Abdullah hattıyla, 25x32 cm. ebâdında, altın cetvelli, sülüs-nesih kıt'a.
- 8-F.C.113 Yedikuleli Seyyid Abdullah hattıyla, 30x22 cm. ebâdında, altın cetvelli sülüs-nesih kıt'a.
- 9-F.C.115 Seyyid Abdullah hattıyla, 24x32 cm. ebâdında, altın cetvelli sülüs-nesih kıt'a.
- 10-F.C.129 Hâfız Osman (ö.1110/1698) hattıyla, 24x32 cm. ebâdında, altın cetvelli, sülüs-nesih kıt'a. (Müstakimzâde, *Tuhfe*, s.301)
- 11-F.C.130 Hâfız Osman hattıyla, 24x32 cm. ebâdında, altın cetvelli sülüs-nesih kıt'a.
- 12-F.C.139 Hâfız Osman hattıyla, 21x32 cm. ebâdında, altın cetvelli güzel sülüs-nesih kıt'a.
- 13-F.C.143 Kazasker Mustafa İzzet (ö.1293/1876) hattıyla, 24x32 cm. ebâdında, altın cetvelli sülüs-nesih kıt'a. (İbnülemin, *Son Hattatlar*, s.158)
- 14-F.C.156 Mehmet İmamzâde (ö.1169/1756) hattıyla, 24x32 cm. ebâdında, altın cetvelli sülüs-nesih kıt'a. (Müstakimzâde,

(*) Envanterde adı geçen hattatların ölüm târihi ve biyografilerinin bulunduğu *Tuhfe* (Müstakimzâde Süleyman Sa'deddin, *Tuhfe-i Hattatin*, İstanbul 1928) ve *Son Hattatlar* bir defa yazılmıştır.

- Tuhfe, s.465)
- 15-F.C.161 Hoca Mehmed Râsim hattıyla, 22x30 cm. ebâdında, altın cetvelli, sülüs-nesih kıt'a. (Müstakimzâde, Tuhfe, s.465)
- 16-F.C.163 Mehmed İmamzâde hattıyla, 24x31 cm. ebâdında, altın cetvelli sülüs-nesih kıt'a.
- 17-F.C.166 Mehmed İmamzâde hattıyla, 22x30 cm. ebâdında, altın cetvelli sülüs-nesih kıt'a.
- 18-F.C.186 el-Hac Mehmed Hâfız (ö.1137/1724) hattıyla, 25x32 cm. ebâdında, altın cetvelli sülüs-nesih kıt'a. (Müstakimzâde, Tuhfe, s.486)
- 19-F.C.195 Yedikuleli Seyyid Abdullah hattıyla, 24x32 cm. ebâdında, altın cetvelli sülüs-nesih kıt'a.
- 20-F.C.234 Mahmud Celâleddin (ö.1245/1829) hattıyla, 31x24 cm. ebâdında, altın cetvelli sülüs-nesih kıt'a (İbnülemin, Son Hattatlar, s.187)
- 21-F.C.243 Ketebesiz, 71x52 cm. ebâdında, celf sülüs levha.
- 22-F.C.245 İsmâil Zühdi (ö.1221/1806) hattıyla, 65x34 cm. ebâdında, 1218 târihli, altın cetvelli, celf sülüs levha. (İbnülemin, Son Hattatlar, s.476)
- 23-F.C.249 Abdülkâdir Şükrî (ö.1221/1806) hattıyla, 31x68 cm. ebâdında, tezhipli hilye-i şerif (İbnülemin, Son Hattatlar, s.29)
- 24-F.C.295 Seyyid Sâlih hattıyla, Hâfız Osman'ı taklîden, 26x36 cm. ebâdında, 1192 târihli, altın cetvelli, güzel sülüs-nesih levha.
- 25-F.C.307 Mustafa Râkım (ö.1241/1826) hattıyla, 31x23 cm. ebâdında, 1215 târihli, altın cetvelli, güzel sülüs, nesih kıt'a. (İbnülemin, Son Hattatlar, s.273)
- 26-F.C.312 Ebû Bekir Râşid (XIX.Asır) hattıyla, 32x31 cm. ebâdında, altın cetvelli sülüs-nesih levha (İbnülemin, Son Hattatlar, s.308)
- 27-F.C.313 Kazasker Mustafa İzzet hattıyla, 32x34 cm. ebâdında, 1263 târihli, güzel, sülüs-nesih kıt'a.
- 28-F.C.323 Abdullah Zühdi (ö.1296/1879) hattıyla, 86x50 cm. ebâdında, 1284 târihli, altın cetvelli, "İnellâhe cemflün yühibbül-cemâl" yazılı celf sülüs levha. (İbnülemin, Son Hattatlar, s.15)
- 29-F.C.642 Ömer Vasfî (ö.1240/1824) hattıyla, altın cetvelli, 1199 târihli, 16 parçadan meydana gelen murakka. (İbnülemin, Son Hattatlar, s.263)

- 30-F.C.645 Hâfız Osman hattıyla, 10 kıt'adan meydana gelen, altın cetvelli, sülüs-nesih murakka.
- 31-F.C.648 Sultan Abdülmecid Han (ö.1277/1861) hattıyla, 35x27 cm. ebâdında, altın cetvelli sülüs-nesih levha. (İbnülemin, Son Hattatlar, s.35)
- 32-F.C.813 İzmirli Emîn Efendi (XIX.Asır) hattıyla, 52x90 cm. ebâdında, 1285 târihli, altın cetvelli, zerendûd, celf sülüs levha.
- 33-F.C.814 Aziz Rifâf (ö.1353/1934) hattıyla, 95x70 cm. ebâdında, 1344 târihli, cetveller altın, hutût-ı mütenevvia (sülüs, celi sülüs, dîvânî, celf dîvânî, nesih, siyâkat, nesta'lik, şikeste, hurde, tuğra) levha. (M.Serin, Hattat Aziz Efendi, İstanbul 1988)
- 34-F.C.818 Reisülhattâtın Hacı Kâmil Akdik (ö.1360/1941) hattıyla, îtinâ ile yazılmış, koltuk tezhipli, 38x30 cm. ebâdında sülüs-nesih kıt'a. (İbnülemin, Son Hattatlar, s.172)
- 35-F.C.820 Ketebesiz, muhtemelen Hacı Kâmil Akdik. 1313 târihli, üzerinde "ayak taşına yazılacak" ibâresi vardır. Zırnık mürekkebiyle yazılmış ve iğnelenmiş, altı satır, celf sülüs.
- 36-F.C.977 Mehmed Emin Zühdi (XIX.Asır) hattıyla, 59x107 cm. ebâdında, 1277 târihli, "Vemâ erselnâke illâ rahmeten lil âlemin" yazılı, zerendûd, celf sülüs levha.
- 37-F.C.1007 Abdullah Kırîmî (ö.999/1590) hattıyla, 44x15 cm. ebâdında, 974 târihli, altın cetvelli sülüs-nesih kıt'a. (Müstakimzâde, Tuhfe, 289)
- 38-F.C.1009 Ahmed Râkım hattıyla, 37x31 cm. ebâdında, 1265 târihli, altın cetvelli sülüs nesih kıt'a. (İbnülemin, Son Hattatlar, s.290)
- 39-F.C.1010 Ahmed Şükrî (XVII.Asır) hattıyla, 40x49 cm. ebâdında, sülüs nesih kıt'a. (Müstakimzâde, Tuhfe, s.106)
- 40-F.C.1013 İsmâil Zühdi hattıyla, 37x31 cm. ebâdında, 1172 târihli, güzel, sülüs nesih levha.
- 41-F.C.1016 Derviş Ali (ö.1084/1673) hattıyla, 31x36 cm. ebâdında, 1080 târihli, güzel, altın cetvelli, muhakkak-reyhânî, sülüs-nesih kıt'a. (Müstakimzâde, Tuhfe, s.336)
- 42-F.C.1017 Mustafa Kûtâhî (XVIII.Asır) hattıyla, 31x37 cm. ebâdında, 1174 târihli, altın cetvelli, sülüs-nesih kıt'a. (Müstakimzâde, Tuhfe, s.554)
- 43-F.C.1020 Kazasker Mustafa İzzet Efendi hattıyla, 45x65 cm. ebâdında, 1264 târihli, altın cetvelli, güzel, sülüs-nesih kıt'a.
- 44-F.C.1910 Hâfız Osman hattıyla, 28x35 cm. ebâdında sülüs-nesih kıt'a.

45-F.C.1911 Kazasker Mustafa İzzet Efendi hattıyla, 22x32 cm. ebâdında, 1260/1844 târihli, altın cetvelli sülüs-nesih kıt'a.

II - TALA'T

- 46- T.1 Mehmed Râsim hattıyla, 24x32 cm. ebâdında, altın cetvelli, sülüs-nesih kıt'a.
- 47- T.2 Seyyid Mustafa Kadızâde hattıyla, 9x16 cm. ebâdında, 1328/1910 târihli, altın cetvelli sülüs-nesih kıt'a.
- 48- T.3 Mehmed Şekerzâde (ö.1166/1753) hattıyla, 11x20 cm. ebâdında, altın cetvelli sülüs-nesih kıt'a. (Müstakimzâde, Tuhfe, s.419)
- 49- T.4 Beyzâde Lütfullah (ö.1167/1753)'ın 16x25 cm. ebâdında, altın cetvelli, sülüs-nesih icâzetnâmesi.
- 50- T.5 Kazasker Mustafa İzzet hattıyla, 20x31 cm. ebâdında, altın cetvelli sülüs-nesih kıt'a.
- 51- T.6 Ketebesiz, 43x29 cm. ebâdında, altın cetvelli, celf nesta'lik levha.
- 52- T.7 Ketebesiz, 17x26 cm. ebâdında, sülüs-nesih meşk kıt'ası.
- 53- T.8 Mehmed Şekerzâde hattıyla, 15x25 cm. ebâdında, altın cetvelli sülüs-nesih kıt'a.
- 54- T.9 Mehmed Şefîk (ö.1297/1880) hattıyla, 22x31cm. ebâdında, altın cetvelli sülüs-nesih kıt'a. (İbnülemin, Son Hattatlar, s.388)
- 55- T.10 İbrâhim Rodôsî hattıyla, 22x14 cm. ebâdında, altın cetvelli sülüs-nesih kıt'a.
- 56- T.11 Abdülmecid b.Mahmud Han (ö.1277/1861) hattıyla, altın cetvelli celf sülüs levha. (İbnülemin, Son Hattatlar, s.35)
- 57- T.12 İsmâil hattıyla, 17x23 cm. ebâdında, altın cetvelli sülüs-nesih kıt'a.
- 58- T.13 Mehmed Hilmi (ö.1318/1900)'nin 19x26 cm. ebâdında, altın cetvelli icâzetnâmesi (İbnülemin, Son Hattatlar, s.135)
- 59- T.14 Hâfız Yûsuf (ö.1201/1786) hattıyla, 13x23 cm. ebâdında, altın cetvelli sülüs-nesih kıt'a.
- 60- T.15 Kazasker Mustafa İzzet hattıyla, 12x21 cm. ebâdında, 1281 târihli, altın cetvelli sülüs-nesih kıt'a.
- 61- T.16 Mehmed Zühdfî (ö.1331/1913)'nin 26x20 cm. ebâdında, altın cetvelli, 1257 târihli, sülüs-nesih icâzetnâmesi. (İbnülemin, Son Hattatlar, s.483)
- 62- T.18 Mîr Ali (Herevî) (ö.951/1544) hattıyla, 15x23 cm. ebâdında, cet-

- veller altın, nesta'lik mâil kıt'a. (Müstakimzâde, Tuhfe, s.691)
- 63- T.19 İmâdü'l-Hasenî (ö.1024/1615) hattıyla, 15x26 cm. ebâdında, altın cetvelli nesta'lik mâil kıt'a. (Müstakimzâde, Tuhfe, s.695)
- 64- T.20 İmâdü'l-Hasenî hattıyla 12x16 cm. ebâdında, beynessutur tezhipli, altın cetvelli nesta'lik mâil kıt'a.
- 65- T.21 Şah Mahmud (Nişâbü'rî, ö.972/1564) hattıyla, 12x18 cm. ebâdında, altın cetvelli nesta'lik kıt'a. (Müstakimzâde, Tuhfe, s.736)
- 66- T.23 Muhammed Hüseyin İsfehânî hattıyla, 36x26 cm. ebâdında, 1299/1881 târihli, altın cetvelli nesta'lik kıt'a. (XIX.Asır)
- 67- T.24 Ketebesiz, 24x31 cm. ebâdında, altın cetvelli, nesta'lik kıt'a.
- 68- T.25 Mahmud Hilmî hattıyla 23x14 cm. ebâdında, koltuklu, altın cetvelli sülüs-nesih kıt'a.
- 69- T.26 Ketebesiz, 25x18 cm. ebâdında, sülüs-nesih müfredât.
- 70- T.27 İmâdü'l-Hasenî hattıyla, 14x27 cm. ebâdında, altın cetvelli nesta'lik kıt'a.
- 71- T.28 İmâdü'l-Hasenî hattıyla, 14x27 cm. ebâdında, altın cetvelli, nesta'lik kıt'a.
- 72- T.29 İmâdü'l-Hasenî hattıyla, 12x20 cm. ebâdında, altın cetvelli, nesta'lik mâil kıt'a.
- 73- T.30 Mehmed Rızâ Arapzâde (ö.1313/1896) hattıyla, 1300 târihli, altın cetvelli nesta'lik kıt'a. (İbnülemin, Son Hattatlar, s.611)
- 74- T.31 İmâdü'l-Hasenî hattıyla, 20x31 cm. ebâdında, tezhipli ve altın cetvelli nesta'lik levha.
- 75- T.32 İmâdü'l-Hasenî hattıyla, 20x31 cm. ebâdında tezhipli, altın cetvelli nesta'lik kıt'a.
- 76- T.33 Ahmedü'l-Hüseynî hattıyla, 24x31 cm. ebâdında, yazı zemînî güzel halkârî tezhipli, altın cetvelli, nesta'lik kıt'a.
- 77- T.35 Ahmed Ârif Efendi'nin, 36x22 cm. ebâdında sülüs-nesih icâzetnâmesi.
- 78- T.34 Mahmûd Celâleddin hattıyla, altın cetvelli, "Aleyke avnüllah" yazılı, celf sülüs levha.
- 79- T.37 Nakşî (XVII.Asır), 15x25 cm. ebâdında, nesta'lik, Fâtiha Sûresi katı'.
- 80- T.38 Ketebesiz, 22x14 cm. ebâdında, nesta'lik mâil kıt'a katı'.
- 81- T.39 Ketebesiz, 30x19 cm. ebâdında, nesta'lik mâil kıt'a katı'.
- 82- T.40 Âsım Hüseyinî (XVIII.Asır), 23x34 cm. ebâdında, 1157 târihli, altın cetvelli nesta'lik mâil kıt'a.
- 83- T.41 Ketebesiz, 32x23 cm. ebâdında, altın cetvelli, nesta'lik levha.

- 84- T.42 İmâdü'l-Hasenî hattıyla, 35x24 cm. ebâdında, zer mürekkeple, nesta'lik kıt'a.
- 85- T.43 Ketebesiz, 33x22 cm. ebâdında güzel nesta'lik mâil kıt'a.
- 86- T.44 Mehmed Râgıp İlmî Efendi'nin 28x20 cm. ebâdında, altın cetvelli, sülüs-nesih icâzetnâmesi.
- 87- T.45 Mehmed Emîn Efendi'nin, 30x24 cm. ebâdında, Mehmed Şefîk'ten 1272/1855 târihinde aldığı sülüs-nesih icâzetnâmesi.
- 88- T.46 Ketebesiz, 24x33 cm. ebâdında, altın cetvelli nesta'lik kıt'a.
- 89- T.47 Ahmed Cemâleddin Efendi'nin Abdullah Vasfî Efendi'den, 1279/1862 târihinde aldığı sülüs-nesih icâzetnâmesi.
- 90- T.48 el-Hac Hasan'ın İzzetzâde Muhammed Sâdullah'dan 1260/1844'de aldığı celî nesta'lik icâzetnâmesi.
- 91- T.49 İsmâil Gâlip (XVII.Asır) hattıyla, 54x24 cm. ebâdında, 1083 târihli, nesta'lik levha.
- 92- T.50 Mehmed Nâfiz, 54x24 cm. ebâdında, altın cetvelli, 1273 târihli, celî nesta'lik levha.
- 93- T.51 Hulûsî Yazgan (ö.1358/1940) hattıyla, 24x41 cm. ebâdında altın cetvelli, 1335 târihli, nefis, nesta'lik hilye. (İbnülemin, Son Hattatlar, s.557)
- 94- T.53 Hasan Rızâ Efendi (ö.1338/1920) hattıyla, 45x29 cm. ebâdında, tezhipli, 1317 târihli, güzel, altın cetvelli hilye. (İbnülemin, Son Hattatlar, s.336)
- 95- T.54 Rüstem Hilmî hattıyla, 24x34 cm. ebâdında, müsennâ, nesta'lik levha.
- 96- T.55 Abdülkâdir Şükrî hattıyla, 28x44 cm. ebâdında altın cetvelli, sülüs-nesih hilye.
- 97- T.56 Osman İbrâhim Affî Damadî (ö.1220/1805) hattıyla, 33x53 cm. ebâdında, altın cetvelli, muhakkak, sülüs-nesih hilye.
- 98- T.57 Ketebesiz, 55x23 cm. ebâdında, altın cetvelli, 1265 târihli, celî nesta'lik levha (XIX.Asır)
- 99- T.58 Mahmud b.Abdülhamid Han (ö.1255/1839) hattıyla, 53x24 cm. ebâdında, zerendûd, "Yâ eyyühen nebiyyü innâ erselnâke şâhiden ve mübeşşiran ve nezîra" yazılı, celî sülüs levha. (İbnülemin, Son Hattatlar, s.193)
- 100- T.59 Ali Haydar (ö.1287/1870) hattıyla, 68x52 cm. ebâdında, altın cetvelli, "Nûman b. Sâbit" yazılı, 1284 târihli, celî, nesta'lik levha. (İbnülemin, Son Hattatlar, s.546)
- 101- T.60 Şevki Efendi (ö.1304/1887) hattıyla, 41x59 cm. ebâdında, tez-

- hipli, güzel, sülüs-nesih hilye. (İbnülemin, Son Hattatlar, s.401)
- 102- T.61 Hilmi Kozanzâde (XX.Asır) hattıyla, 24x54 cm. ebâdında, 1323 târihli, zerendûd, celf sülüs levha.
- 103- T.62 Ketebesiz, İran işi tezhipli, nesta'lik levha.
- 104- T.62 Abdullah Zühdfî hattıyla, 53x74 cm. ebâdında, cetveller altın muhakkak, sülüs-nesih hilye.
- 105- T.63 Ketebesiz, 59x26 cm. ebâdında, zerendûd, celf nesta'lik levha.
- 106- T.65 Hacı Kâmil Akdik hattıyla, 31x50 cm. ebâdında, 1341 târihli, altın cetvelli, sülüs-nesih hilye.
- 107- T.66 Mehmed Esad Yesârî hattıyla, altın cetvelli, güzel, "vemâ tevfikî illallah" yazılı, celf nesta'lik levha.
- 108- T.67 Ketebesiz, 33x51 cm. ebâdında, İran işi tezhipli, celf sülüs levha.
- 109- T.68 Muhammed Sürûfî hattıyla, 1220 târihli, sülüs-nesih hilye (XIX.Asır)
- 110- T.69 Mustafa Kûtâhî hattıyla, 1207 târihli, sülüs-nesih hilye.
- 111- T.69 Ketebesiz, 1041 târihli, hilye.
- 112- T.72 Mahmud b. Abdülhamid Han hattıyla, 56x39 cm. ebâdında celf sülüs levha.
- 113- T.73 Ketebesiz, 56x56 cm. ebâdında, altı parça nesta'lik levha.
- 114- T.74 İmâdü'l-Hasenî hattıyla, 45x39 cm. ebâdında altın cetvelli, 1018 târihli, nesta'lik levha.
- 115- T.75 Hâfız Mehmed Hulûsî hattıyla, 61x44 cm. ebâdında, altın cetvelli, 1253 târihli, celf sülüs levha.
- 116- T.76 Ketebesiz, "Makâlâtü'l-erbeîn liehli'l-hakîka...", 64x49 cm. ebâdında, tezhipli ve altın cetvelli levha.
- 117- T.78 Hâfız Osman hattıyla, 382 varak, sahîfede 13 satır, serlevha, sûre başları ve duraklar tezhipli, altın cetvelli, 1090/1679 târihli Kurân-ı Kerîm.
- 118- T.85 Şekerzâde Mehmed Efendi hattıyla, 1160 târihli, 304 varak, her sahîfede 15 satır, serlevha ve sûre başları tezhipli Kurân-ı Kerîm.
- 119- T.88 Seyyid Abdullah (Yedikuleli) hattıyla, 1131/1718 târihli, deri ciltli, ser levha ve sûre başları tezhipli, 316 varak, her sahîfede 15 satır, güzel nesih hatla Mushaf-ı Şerîf.
- 110- T.94 Mustafa Râkım hattıyla, 1154/1741 târihli, serlevha ve sûre

- başları tezhipli, güzel nesih hatla Mushaf-ı Şerîf.
- 111- T.138 Abdurrahman Çinicizâde hattıyla, 1100/1689 târihli, serlevha ve sûre başları tezhipli, deri ciltli, 382 varak her sahîfede 12 satır, nesih hatla Mushaf-ı Şerîf.
- 112- T.143 Şeyh Hamdullah hattıyla, deri ciltli, 564 varak, her sahîfede onbir satır, nesih hatla, serlevha ve sûre başları tezhipli Mushaf-ı Şerîf.
- 113- T.197 Hâfız Osman hattıyla, 1097/1685 târihli, deri cilt, 421 varak, her sahîfede 13 satır, nesih hatla, serlevha tezhipli altın cetvelli Mushaf-ı Şerîf.
- 114- T.235 Hâfız Muhammed b. İbrâhim el-Mevlevî hattıyla, serlevha ve sûre başları tezhipli, deri ciltli, 1190/1776 târihli, nesih hatla Mushaf-ı Şerîf.
- 115- T.237 Mehmed Sâdık b.el-Hac Ali Efendi hattıyla, 1169/1755 târihli, serlevha ve sûre başları tezhipli, altın cetvelli nesih hatla Mushaf-ı Şerîf.
- 116- T.304 Kazasker Mustafa İzzet hattıyla, 1269/1852 târihli, 29 varak, her sahîfede nesih hatla 19 satır, deri ciltli, serlevha ve sûre başları tezhipli, altın cetvelli, Kurân-ı Kerîmden 30.cüz.

III- MUSTAFA FÂZİL

- 117- M.1 Şeyh Hamdullah hattıyla, küçük boy, 362 varak, her sahîfede 14 satır, nesih, şemseli miklebli deri cilt, serlevha ve sûre başları tezhipli, altın cetvelli Kurân-ı Kerîm.
- 118- M.9 Şeyh Hamdullah hattıyla, 553 varak, her sahîfede nesih 12 satır, serlevha ve sûre başları tezhipli ve altın cetvelli, şemseli, deri ciltli Mushaf-ı Şerîf.
- 119- M.52 Ketebesiz, 49x29 cm. ebâdında, celî nesta'lik levha.
- 120- M.73 İbrâhim Afîf (ö.1181/1767) hattıyla, 24x32 cm. ebâdında, altın cetvelli sülüs karalama. (Müstakimzâde, Tuhfe, s.50)
- 121- M.85 Mehmed İmamzâde 26x18 cm. ebâdında, altın cetvelli sülüs-nesih kıt'a.
- 122- M.100 Hâfız Osman hattıyla, 25x30 cm. ebâdında altın cetvelli, güzel, sülüs-nesih kıt'a.
- 123- M.100 Ketebesiz, 22x17 cm. ebâdında sülüs-nesih müfredât.
- 124- M.105 Ketebesiz, 20x14 cm. ebâdında sülüs-nesih kıt'a.
- 125- M.127 Muhammed Rızâ hattıyla, 15x32 cm. ebâdında, 1302 târihli,

- altın cetvelli nesta'lik kıt'a.
- 126- M.158 Mehmed Râsim İmamzâde hattıyla, 20x14 cm. ebâdında, altın cetvelli sülüs-nesih kıt'a.
- 127- M.167 Mehmed İmamzâde hattıyla, 19x25 cm. ebâdında, altın cetvelli sülüs-nesih kıt'a.
- 128- M.168 Mehmed İmamzâde hattıyla, 23x17 cm. ebâdında, altın cetvelli sülüs-nesih kıt'a.
- 129- M.169 Mehmed İmamzâde hattıyla, 25x17 cm. ebâdında, altın cetvelli sülüs-nesih kıt'a.
- 130- M.174 Mahmud Celâleddin hattıyla, 21x15 cm. ebâdında, altın cetvelli sülüs-nesih kıt'a.
- 131- M.182 Abdullah Zühdfî hattıyla, 25x34 cm. ebâdında, 1284 târihli, tezhipli sülüs levha.
- 132- M.251 Abdullah Zühdfî hattıyla, Hafız Osman'ı taklîden, 29x33 cm. ebâdında, 1283 târihli, altın cetvelli, güzel, sülüs-nesih levha.
- 133- M.309 Hâfız Osman hattıyla, 23x17 cm. ebâdında, altın cetvelli, güzel, sülüs-nesih kıt'a.
- 134- M.314 İbrâhim Bîzebân (ö.1154/1741) hattıyla, 24x31 cm. ebâdında, altın cetvelli, sülüs-nesih nefis bir levha. (Müstakimzâde, Tuhfe, s.51)
- 135- M.315 Ketebesiz, 20x21 cm. ebâdında, beyneşsütür tezhipli, altın cetvelli nesta'lik müfredât.
- 136- M.316 Ubeydullah Hayret hattıyla, 32x24 cm. ebâdında, 1084 târihli, tezhipli, altın cetvelli nesta'lik levha.
- 137- M.318 Ketebesiz, 19x25 cm. ebâdında, tezhipli ve altın cetvelli nesta'lik kıt'a.
- 138- M.649 Mahmud b. Abdülhamîd Han hattıyla, 27x19 cm. ebâdında, tezhipli ve altın cetvelli, güzel, sülüs-nesih levha.
- 139- M.650 Hulûsî hattıyla, 60x88 cm. ebâdında, altın cetvelli, zerendûd celf sülüs levha.
- 140- M.808 Aziz Rifâf hattıyla, 71x123 cm. ebâdında, 1346 târihli, altın cetvelli, güzel, sülüs nesih hilye.
- 141- M.809 Aziz Rifâf hattıyla, 69x120 cm. ebâdında, 1347 târihli, altın cetvelli, nesta'lik hilye.
- 142- M.811 Mehmed Şevki Efendi hattıyla, 80x117 cm. ebâdında, 1284 târihli, tezhipli ve altın cetvelli, muhakkak, sülüs-nesih büyük hilye.
- 143- M.812 Hasan Vefâf hattıyla, 97x40 cm. ebâdında, 1279 târihli, celf

- nesta'lik levha.
- 144- M.816 Kazasker Mustafa İzzet Efendi hattıyla, güzel, tezhipli ve altın cetvelli, 1263 târihli, sülüs-nesih levha.
- 145- M.1007 (Yedikuleli) seyyid Abdullah hattıyla, altın cetvelli, on kıta sülüs-nesih murakka.
- 146- M.1015 Şekerzâde Mehmed Efendi hattıyla, 29x19 cm. ebâdında, altın cetvelli, sülüs-nesih koltuklu, güzel bir kıt'a.
- 147- M.1016 Mustafa Dede (ö.945/1538) hattıyla, 26x34 cm. ebâdında, tezhipli ve altın cetvelli, sülüs-nesih nefis bir levha. (M.Serîn, Hattat Şeyh Hamdullah s.49)
- 148- M.1021 Ketebesiz, 27x32 cm. ebâdında, altın cetvelli sülüs-nesih levha.
- 149- M.1022 Ketebesiz, 24x32 cm. ebâdında, altın cetvelli sülüs-nesih müfredât.
- 150- M.1022 Mustafa Râkım hattıyla, 26x35 cm. ebâdında, altın cetvelli, tezhipli altı satır, sülüs arasında nesih çok güzel bir levha.
- 151- M.1909 Ketebesiz, 20x29 cm. ebâdında nesih levha.
- 152- M.1912 Abdullah Zühdfî hattıyla, 60x65 cm. ebâdında, celf sülüs levha.
- 153- M.1914 Ketebesiz, 35x28 cm. ebâdında, altın cetvelli sülüs-nesih kıt'a.
- 154- M.1916 Ketebesiz, 28x20 cm. ebâdında, altın cetvelli nesta'lik levha.
- 155- M.1917 Ketebesiz, 27x17 cm. ebâdında altın cetvelli nesta'lik levha.

IV- KÜTÜPHÂNE KAYIT NUMARASI OLMAYAN LEVLA VE KITALAR

- 156- Ahmedü'l-Hüseynî hattıyla, 36x32 cm. ebâdında, altın cetvelli celf nesta'lik levha.
- 157- Ketebesiz, 104x59 cm. ebâdında, zerendûd, celf sülüs levha.
- 158- Şeyh Hamdullah hattıyla altın cetvelli, sekiz kıtadan meydana gelen sülüs-nesih murakka.
- 159- Kazasker Mustafa İzzet hattıyla, 60x45 cm. ebâdında, 1263 târihli, tezhipli ve altın cetvelli, sülüs-nesih güzel bir hilye.
- 160- Mehmed Şefîk Bey hattıyla, 53x59 cm. ebâdında, 1271 târihli, altın cetvelli, celf sülüs levha.
- 161- Mehmed İzzet hattıyla, 54x54 cm. ebâdında, 1264 târihli, zerendûd, celf sülüs levha.

- 162- Seyyid Mustafa Sıtkı (XIX.asır) hattıyla, 1153 târihli, 66x51 cm. ebâdında, tezhip ve cetveller altınlı hilye.
- 163- Şehrî Mehmed (XVIII.asır) hattıyla, sülüs-nesih kıt'a.
- 164- Ketebesiz 60x45 cm. ebâdında, tezhipli, sülüs-nesih hilye.
- 165- Yedikuleli Seyyid Abdullah hattıyla, 24x32 cm. ebâdında, altın cetvelli sülüs-nesih kıt'a.
- 166- Ömer Vasfî hattıyla, 31x35 cm. ebâdında, 1219 târihli, altın cetvelli sülüs-nesih levha.
- 167- Ömer Vasfî hattıyla, 31x24 cm. ebâdında, 1225 târihli, altın cetvelli, sülüs-nesih kıt'a.
- 168- Mustafa Râkım hattıyla, 44x29 cm. ebâdında, sülüs-nesih hilye.
- 169- Vasfî (ö.1248/1832) hattıyla, 31x24 cm. ebâdında, 1320 târihli, tezhipli, sülüs-nesih levha.
- 170- Mehmed Esad Yesârî hattıyla, 58x43 cm. ebâdında, celfî nesta'lik levha.
- 171- Mehmed Esad Yesârî hattıyla, 38x35 cm. ebâdında, "Feseyekfikehümullah" yazılı, altın cetvelli, celfî nesta'lik levha.
- 172- Sâmi Efendi hattıyla, 121x46 cm. ebâdında, "Vemâ muînfî illallah" yazılı zerendûd, celfî nesta'lik, güzel bir levha.
- 173- Sâmi Efendi hattıyla, 100x56 cm. ebâdında, 1307 târihli, zerendûd celfî nesta'lik levha.
- 174- Sâmi Efendi hattıyla, 42x135 cm. ebâdında, 1307 târihli, zerendûd, celfî nesta'lik güzel bir levha.
- 175- Sâmi Efendi hattıyla, 134x56 cm. ebâdında, 1307 târihli, "Dahîlek Yâ Resûlellah" yazılı, zerendûd, celfî nesta'lik, güzel bir levha.
- 176- Ketebesiz, 29x23 cm. ebâdında, celfî nesta'lik levha.
- 177- Mehmed Emîn el-Hac Mustafa, 1175/1761 târihli, altın cetvelli, muhakkak, sülüs-nesih hilye.
- 178- Hasan Vefâ hattıyla, 35x31 cm. ebâdında, 1207/1792 târihinde yazılmış, altın cetvelli, celfî nesta'lik levha.
- 179- Nûrî Efendi hattıyla, 1346/1927 târihli, "Allah, Muhammed" yazılı, 89x52 cm. ebâdında celfî nesta'lik levha.
- 180- Mahmud b. Abdülhamîd Han hattıyla, 180x103 cm. ebâdında, zerendûd, celfî sülüs Besmele.
- 181- İsmâil hattıyla, nesih, 31x12 cm. ebâdında, 1131 târihli levha.

MÂNEVÎ AÇLIK VE GENÇLİK BUNALIMI

Tâlip KÜÇÜKCAN

Dünyamızda krizler ve bunalımların olmadığı bir döneme rastlamak mümkün değil. Yeni bir yüzyılın eşiğinde çağdaş dünyâ toplumları yine birçok krizle mücadele etmek zorunda. Kriz bölgeleri gibi, bu bölgelerdeki krizlerin kaynakları ve tabiatları da farklı tabîî ki...

Meselâ bugün hem Afrika hem de Avrupa çeşitli çıkmazlarla karşı karşıya. Afrika'da milyonlarca insan bir lokma ekmeğe muhtaç. Buna "**maddî açlık krizi**" diyebiliriz. Batı'da ise maddî refah olmasına rağmen başka türden bir kriz var bugün. Buna da isterseniz "**mânevî açlık krizi**" diyelim.

Mânevî açlık krizinin en önemli kaynakları şüphesiz yalnızlık duygusu, amaçsızlık, özgüvenin kaybolması, insanın kendisiyle barışık olmaması ve bütün bunlardan da önemlisi, insan hayâtına bir mânâ kazandıran **mukaddes bir referansın** içtimâî münâsebetlerdeki tesirini kaybetmesidir.

Birçok alandaki doyumsuzlukların sebep olduğu bu mânevî açlık krizinin içtimâî göstergesi ise gün gittikçe artan intihar olayları. Günümüz Batı toplumlarındaki genç kuşakların böyle bir krizin kucağına itildiğini ve doyumsuzluğun pençesinde kıvranan gençlerin birçoğunun çâresizlik içinde uyuşturucuya yöneldiklerini bilmeyen yok.

Maddî refâha ulaşmak şüphesiz her toplumun en önemli amaçlarından biri olmalı. Ancak maddî refah tek başına toplum barışını ve mutluluğu sağlayamıyor. Toplumun bütün kesimlerini uyum içinde tutabilecek bir değerler bütünü de olması gerekiyor. Yâni mutlu bir toplum yaratmak için sâdece insanların karınlarını doyurmak yetmiyor.

Eğer toplumun kafasına ve gönlüne hitap eden, bir başka ifade ile

mânevî açlığı gideren amaçlar ve referanslar yok ise ortada, o zaman ciddî bir kriz patlaması için doyumsuzluk birikimi oluşuyor demektir. İşte bu doyumsuzluk, birike birike dayanma gücünü aşan bir boyuta ulaşıyor ve uyuşturucu, intihar v.s. gibi çarpık insan davranışlarına kaynaklık ediyor.

İngiliz toplumunu kaygıya sürükleyen intihar olayları bütün bu tesbitlerimizi doğrular nitelikte. Kendi çocuklarını intihâra sürükleyen Batı medeniyetinin temsilcilerinden birisi olan İngiltere'de, binlerce genç artık mutluluk şarkısı söyleyemiyor.

Maddî açlık kadar mânevî açlık da toplumları sarsıyor. Hergün onbinlerce insanın gıdâsızlıktan ölmesi ne kadar hüznün verici ise, binlerce gencin uyuşturucu tuzağına düşmesi ve intihâra teşebbüs etmesi de bir o kadar hüznün verici.

İşte mânevî kriz masasından bazı bilgi kırıntıları ve gözlemler. İngiltere'de çeşitli târihlerde yayınlanan gazete ve dergilerden derlediğim bilgilerden kısa bir bölümünü aktarıyorum. Ciddî bir gazetedeki şu cümleler dikkatimi çekiyor. "Ekonomik refah seviyesi yüksek olmasına rağmen, İngiliz toplumundaki intihar olaylarının gün geçtikçe arttığı gözleniyor. Sanâyî devriminden sonra hızlı bir ekonomik atılım gösteren ve bugün gelişmiş ülkeler arasında ilk sıralarda gösterilen İngiltere'de, gençliğin bunalıma sürüklendiği belirtiliyor. Her yıl yaklaşık beş bin kişinin intihar ettiği İngiltere'de, maddî refâhın psikolojik problemleri çözemediği ve toplumu huzura kavuşturamadığı hissediliyor. Özellikle genç kuşaklar arasında yaygınlaşan intihar olayları, gençleri çıkmaza sürükleyen psiko-sosyal problemlerin hızlı bir şekilde arttığı ve toplumun da bu problemlere çâre bulamadığı mesajını veriyor."

İngiltere'de yayınlanan istatistiklere göre, intihar eden gençlerin büyük bir çoğunluğu içki ve uyuşturucu çukuruna düşmüş alkollü içecek ve uyuşturucu madde kullanımı ile intihar olayları arasında yakın bir ilişkinin tesbit edildiğini belirten uzmanlara göre, alkoliklerin en az yüzde onbeşi intihar ederek hayatlarına son veriyor. Uyuşturucu mübtelâsı olanların intihar etme eğilimi ise normal insandan yirmi kat daha fazla. İngiliz gençlerini intihâra sürükleyen en önemli sebepler arasında âile problemleri ve yalnızlık duygusu gibi psiko-sosyal problemler başta geliyor.

İngiltere eğitim bakanlığına bağlı okullarda "Sağlık Eğitimi Birimi"nin bir süre önce yaptırdığı bir araştırmaya göre ise, onbeş ve onaltı yaş grubundaki gençlerin yüzde onluk bir dilimi yetişkinlerden daha fazla miktarda alkollü içki tüketiyor. Aynı yaş grubundaki gençlerin üçte

ikisinden fazlası ise, uyuşturucu kullanan bazı kişileri şu ya da bu şekilde tanıdıklarını ifade ediyorlar. Araştırmadan elde edilen bilgilere göre, İngiltere'deki gençler gün geçtikçe umutlarını yitiriyor ve kendilerine olan güvenlerini kaybediyorlar. Umutsuzluğa düşen gençlerin eğitime olan ilgileri de gittikçe azalıyor ve neticede yaşama aşkını kaybediyorlar.

İlim adamları bu olaylara ilgisiz kalamıyor. Gençler arasında yaygınlık kazanmaya başlayan intihar olaylarını inceleyen ilim adamları **Michael Rutter** ve **Davit Smith**, **Gençlerin Psiko-Sosyal Problemleri** ismini taşıyan kitaplarında şu bilgilere yer veriyorlar: "Gelişmiş ülkelerde yaşayan 12-26 yaş grubu gençler arasında psiko-sosyal hastalıklar süratle artmıştır. Gençleri bunalıma sürükleyen hastalıklar arasında depresyon, suç işleme, alkollü içki ve uyuşturucu madde kullanımı ile intihara teşebbüs ciddi bir yer tutmaktadır. Bunlara ilâveten, sürekli olarak artan boşanma olaylarını müteakîben âilelerin yıkılması, gençlerle anne-baba arasındaki kültürel uçurumun giderek büyümesi, yeni yetişen kuşakların olumsuz ve güvensiz bir kimlik geliştirmelerine sebep olmakta ve onları intihâra sürüklemektedir." Anne-babası ile kavga ettikten sonra evden kaçan gençlerin büyük bir umutsuzluğa kapıldıklarına da işâret eden araştırmacılara göre, bu gençler, intiharı problemlerinden kaçış yolu olarak görüyorlar.

Gençler arasında yaygınlık kazanan intihar olaylarının önlenememesi için, genç kuşakların bir hedefe yöneltilmesi gerektiğini belirten uzmanlara göre, mutlu ve güvenli bir âile ortamı, huzurlu bir toplum hayatı ve gençlere gösterilecek müspet rol modelleri, gençleri tekrar hayâta bağliyacaktır.

İşte içtimâî krizlerin böyle ciddi boyutlara ulaştığı günümüzde, insan ister istemez medeniyet eksenli sorular sormaya başlıyor. Farklı bir dünyâ görüşünü temsil eden bir medeniyete mensûbiyet zihinlerdeki tenkit mekanizmasını hemen harekete geçiriyor. Modern Batı medeniyetinin maddî refah toplumu yarattığı târihî bir gerçek. Ancak aynı medeniyet, mukaddes referanslarını cemiyet hayatından silip süpürdüğü için bugünkü gençliği de yarattı. Sevgiden, güvenden ve âile sıcaklığından mahrum bir gençlik... Mânevî boşluğu içki ve uyuşturucu ile doldurmaya çalışan bir gençlik... Bunun da ötesinde mânevî doyumsuzluklarından ve derûnî çelişkilerden kurtulamayıp intihâra sürüklenen bunalımlı gençlik...

GÖRDÜKLERİM-DUYDUKLARIM-OKUDUKLARIM

Kemâl Y. AREN

GÖRDÜKLERİM-DUYDUKLARIM

BEN DE YAZIYORUM

Kimler hâtıra yazar?

1) Aristokratlar (Yâni atadan, dededen adı sanı bilinenler)

2) Bürokratlar (Yâni devletlûlar)

3) Akrobatlar (Bunu kâfiye tutsun diye ben yakıştırdım. Demek istediğim, her hangi bir sosyal pozisyon değişimini jet hızı ile gerçekleştirebilenler. Meselâ birdenbire zengin oluverenler, ya da kademe kademe yükselmeyi gerektiren ilerlemelerde zıplamalar ve fırlamalarla bir yerlere geliverme başarısını gösterenler.)

Aziz okuyucularım, kastım mîzah değil!

Hâtıra yazmak istiyorum.

Ama ben bir öğretmenim. Hiç bir özelliği olmayan, otuz yedi senelik, sıraîçi, bir öğretmen.

Yukarıdaki sıralamada kendime bir yer aradım, bulamadım.

Olsun.

Ben yine de bahsi geçen zevâtın zaman zaman yaptıkları gibi bir iki anekdot yazmak istiyorum.

Eğer edebî-töreyi aşıyorsam bağışlayın ve "*sen de kim oluyorsun?*" gibilerden hatır kırıcı îkazlarda bulunmayın.

"*Haddini bilen helâk olmaz*" derler.

Fakir bu güne kadar bilerek haddimi aşmadım, inşallah bundan sonra da hatâ etmem.

Ama n'olur, müsaade edin, günün aktüalitesi ile bağlantılı şu bir iki hâtırayı şurada sizlerle paylaşayım.

*

Bir dakika!...

Önce, bu arzu içime nereden düştü, onu nakledeyim:

Efendim, geçenlerde bir kitap marketini dolaşırken "SINAV VAR" adlı bir eser gözüme ilişti. Kim yazmış, nelerden bahsediyor, bilmiyorum, elime alıp karıştırmadım. Sâdece adı ilgimi çekti. O da "HABABAM SINIFI"nı çağrıştırdı. Sonra da RIFAT ILGAZ'ın:

"Ey gençler!

"Mektep dediğiniz kurum bir hapishanedir.

"Hocalar da gardiyanla soytarı arası acayip birer yaratıklardır.

"Samimi olun, sizler de benim gibi düşünmüyor musunuz?

"Tabî değil mi?

"Bakın ben duygularınızı ne kadar doğru algılıyorum! Onun için benim etrafımdan ayrılmayın. Bakın sizlere daha ne kadar doğru gibi masallar anlatacağım!..." diyen sesini duydum sanki.

Ürperdim...

Bu üslûbu oldum bittim sevmedim. Her ne hal ise... Diyeceğim, o bir iki hâtıramı nakletme arzûsu orada içime düştü. Hoşunuza gider de biraz tebessüm ederseniz memnun olurum. Annesiniz, babasınız, öğrencisiniz ya da vaktiyle öğrenci idiniz, kısacası anlatacaklarımmın, ucundan kıyısından sizi de ilgilendireceğini düşünüyorum. Eğer tebessümle beraber biraz da düşündürücü olabilirsem buna daha da çok sevineceğim, zira gönlümün asıl arzûsu bu.

"Yeter be adam, ne söyleyeceksen söyle, içimize baygınlık geldi!" dediğinizi duyar gibiyim. Haklısınız, lâfı uzattım.

*

Seneler evvel.

Orta ikinci sınıflardan birindeyim.

Problemlili bir öğrencim var: Kronik tembel!... Zekâsında bir kusur yok, belki de ortadan yukarılarda. Âile çocuğuyla ilgili. Baba sık sık okula gelip bilgi alıyor ve her seferinde üzgün, çâresiz, boynunu büktüp yardım istiyor: *"Hocam n'olur, bu çocuğa bir şeyler yapalım! Tek evlât problemi. Bilirsiniz!.. İyice de şımarttık. Artık bizi dinlemiyor. Ne olursa sizlerden olacak. Şuna bir ortaokul diploması alduralım, sonrası Allah kerim!... Açılır da okursa ne âlâ! Okumazsa işimin başına oturturum, olur biter. Ama hiç değilse şurayı bir bitirsin!.."*

Bitirsin, iyi de, nasıl?

Çalışmıyor. Ne yaparsak yapalım, çalıştıramıyoruz.

Biraz benden korkuyor.

Korkuyor da ne kadar?... Diğer öğretmenlerine Allâh'ın emrini çekti-
rirken benim dersimde hiç değilse sessiz duruyor. Hepsi bu!...

Acaba biraz daha sıkıştırırsam dertli babaya bir faydam olur mu?...

Denedim.

Tatlı söz, acı söz, ceza, mükâfat va'di... Hiç bir şey kâr etmedi. Bir
gün karşıma aldım:

*"- Bak oğlum, maşallah arkadaşlarından hiç bir eksiğin yok! İs-
tersen pek çok şeyi herkesten daha güzel yapabildiğini gördüm. Niye şu
derslerine çalışmıyorsun da her Allâh'ın günü öğretmenlerinden azar
işitip, cezâlar alıyorsun, arkadaşlarının yanında küçük düşüyorsun?
Söyle bana derdin ne senin?"* dedim.

Durdu, durdu, sonra başını sert bir ifâdeyle yukarı kaldırdı, gözleri-
min içine dimdik bakarak:

*"- Neden çalışayım?... Okulu bitirsem ne olacak, bitirmesem ne
olacak!... İşim nasıl olsa hazır. Babam beni dükkâna oturtacak. -İz-
mir'in en merkezî yerinde güzel işleyen bir kuyumcu dükkânları vardı.
Daha başka neleri vardı, bilmiyorum.- O zaman ihtiyâcım olursa senin
gibi on tane bilgili adam tutar, işlerimi yaptırırım."*

Doğrusu tâne hesâbıyla sayılmak pek hoşuma gitmedi, ama ne yapay-
ım ki çocuk böyle düşünüyordu.

Evet, bir orta ikinci sınıf çocuğu seneler evvel, okumak, öğrenmek
ve öğretmenler hakkında böyle düşünüyordu.

Elbette hepsi değil!...

Ama biri böyle düşünüyordu işte...

*

İsmi, simâsını unuttuğum o orta ikinci sınıf çocuğunun bu sözleri
hatırıma geldikçe durur düşünürüm.

Bana pek çok hikmetler taşıyor gibi gelir.

*

Yine seneler önceydi.

Lise son sınıf edebiyat şûbesinden bir öğrencim.

Yazılı yoklama kâğıtlarına, ödevlerine sâdece 470 diye numarasını
yazıp vermeyi âdet hükmüne getirmişti. Bir kaç defa îkaz ettim, orali ol-
madı. Hattâ daha da ileri gitti, sınıf yoklama defterinden de adını soyadı-
nı silip sâdece numarasını bıraktı.

Çocuğun bir mesajı vardı ama anlamıyordum.

Sordum.

Bir süre sustu. Başı önünde. Başka bir tepki yok.

Neden sonra, durumunu değiştirmeden:

"- Boş verin hocam, nenize gerek... anlatsam da anlar mısınız ki?"

Kanıma dokundu, ama renk vermedim. Hiç o değilden:

"Hele sen bir anlat, deneyelim, belli mi olur, bakarsın anlayacağım tutar, kırk yılın başı bir işe yararız belki..."

Yüzü hafifçe kızardı, zannediyorum biraz mahcup oldu, uzunca bir sükûttan sonra, gayet yavaş, duyulur duyulmaz bir sesle:

"- Hocam yıllar var ki kendimi kürek mahkûmu gibi hissediyorum. Ama bu sene bu duygu daha da arttı. Bir şekilde bunu etrafıma anlatmak istedim. Bütün hocalar ya azarladı, ya da üzerinde durmadı. Kürek mahkûmlarının adı sanı olmaz, sâdece numaraları vardır. Bilmem anlatabiliyor muyum?"

Evet, anlatabiliyor ve ben de çok iyi anlıyordum. Ne ki, çâresi benim elimde değildi. Yaptığımız işin tabiatı böyleydi: O, sırabent olarak yerinde oturmaya, ben ise esircibaşı gibi ayakta dolaşıp, sırasında dilimi kamçı yerine şaklatarak sınıfta sükûneti sağlamaya ve onlara hiç arzû etmedikleri şeyleri yaptırma mecburdum.

İşin tabiatı buydu.

Elbette, bir zamanların o edebiyat şubesinde 470 bir taneydi.

Diğerleri mazbut, söz dinler, saygılı çocuklardı. Allah için.

Ama ben, KÜREK MAHKÛMU 470'i unutamıyorum.

*

Evet sizler,

Pedagoglar, eğitimciler, tâlim-terbiye kurulu üyeleri, bu işlerden anlayan bakanlar, milletvekilleri,

Ve, ey bütün bu olan bitenleri şaşkınlıkla tâkibeden, izleyen ve yine de sesini çıkarmayan analar, babalar!...

Sizler ki, gül goncası yavrunuza öğretmeni azıcık dik bir sesle hitabetse hemen telâşlanıp *"çocuğumun depresyona girmesinden korkuyorum, aman hocam biraz yavaş!"* yakınmaları ile okul kapılarına dayanırdınız.

Aslında yerden göğe haklısınız.

Devir değişti.

"*Eti senin, kemiği benim!*" denilen zamanlar çok gerilerde kaldı. Modern eğitimde böyle vahşi bir anlayışa elbette yer yok.

Ben de sizlerle tamâmen aynı görüşteyim.

Tamam,

İyi,

Güzel,

de... okumayı, okulu, öğretmeni sevdiremediğiniz, kendisini kürek mahkûmu gibi hisseden 470'lerin önlenemez öfkelerini içlerinde taşıyan çocuklarınızı yarınlara dünyâsına hazırladığınızı iddia eden sistem değişiklikleri oluyor. Üç yıl, beş yıl, sekiz yıl, on sekiz yıl diyorlar. Kesintili, kesintisiz diyorlar. Aktif metot, hayır süper aktif metot diyorlar. Uzak çağ eğitimi, postmodern eğitim diyorlar.

diyorlar... diyorlar.

Peki ama muhteremler!... Bütün bunlar olurken, sesler ayyûka çıkar-ken sizler neredesiniz?..

Yoksa bütün gücünüzü öğretmene mi kullanabiliyorsunuz?...

Ve,

Aziz meslektaşlarım!... Bütün bu çileli işin asıl yükünü çeken mukaddes ameleler!...

Sizler ki, canavarlar gibi örgütler kurar, sırasında ortalığı tozdan dumandan seçilmez hâle getirirdiniz.

N'oldu sizlere?

Adamdan sayıp hiç fikrinizi soran yok.

Bu ne zebunküslük? Bu ne meskenet?

Üzerinize ölü toprağı mı serpildi?

Ya da 'ölmeden evvel ölünüz' sırrına mazhar oldunuz da benim mi haberim yok?

N'olur, bir yerlerden ses verin, Allah rızâsı için...

OKUDUKLARIM

YILDIZLARA BAKMAK

"Gayri ihtiyârî pabuçlarımı çıkardım ve ayaklarımı suyun ahengine bıraktım. Nasıl olsa bu saatte kimse beni görmezdi. İçimin sesine uydum ve sırt üstü çimenlerin üzerine uzandım. O zaman gök yüzünün ne kadar

parlak ve yıldızların ne kadar iri olduğunu fark ettim. Ara sıra hafif ılık bir rüzgâr yüzümü okşuyor, dalları ürpertiyordu. Bir anda çevremdeki güzelliğe uyanmıştım."

Hiç siz de Prof. Dr. Cihan OKUYUCU gibi yorgunluktan tükendiğiniz bir gece şehrin hây-hûyundan bunaldınız ve kendinizi kırlara atıp çimenlerin üzerine sırt üstü yatarak yıldızları seyre daldınız mı?

Hayır, çocukluğunuzda değil, kırk yaşını geçtikten, anlı şanlı bir iş adamı olduktan sonra bir gün... Onun zevkini muhterem profesörün ZAMAN GAZETESİ'nin 3 Temmuz 1997 târihli sayısındaki makâlesinde tatabilirsiniz.

Tavsiye ederim, ne yapın edin o yazıyı bulup okuyun.

Bana hak vereceksiniz.

*

MEDENİYETLER ve MESAJLARI

"İnsanlık, ulaştığı değerleri dışa vurdukça medeniyetlere vücut vermektedir. Mânâdan esere doğru oluşan seyir, eserden de mesajlara doğru gelişmekte, yayılmakta, toplumlara karakter kazandırmaktadır.

"Ali Murat Daryal bu kitabında, önceki çalışmalarını zirveleştiren bir fikri mesâî ortaya koymuştur. Daryal, âdemoğlunun uzun macerâsının bakiyesi altına bir yekûn çekmekte, çıkardığı sonuçlar üzerinde zorlu analizlere girmektedir.

"Zamanımızda bu yargılamaya bütün insanlığın, bilhassa insanlarımızın ihtiyacı var." deniyor Doç. Dr. Ali Murat Daryal'ın 'Psiko-Sosyal Açıdan MEDENİYETLER ve MESAJLARI' adlı Seyran Yayınevi'nin neşrettiği eserinin kapağında. Eser gerçekten de orijinal bir terkip. Sonuna eklenmiş çok zengin kaynakçasına rağmen içinde alıntılara, parantezlere rastlamıyoruz. Bir ömür muhassalası olduğu âşikâr.

Fevkalâde değerli bir eserle tanışmış oldum. Okuyucularıma hassaten tavsiye ederim.

*

PEYGAMBERİMİZ'in ŞEMÂİL'İ

Damla Yayınevi bu yakınlarda pek hayırlı bir hizmete vesîle oldu:

Prof. Dr. Ali YARDIM'ın hazırladığı 'PEYGAMBER'imizin ŞEMÂİL'i' adlı eseri ilim âleminin önüne çıkardı. Tanıtım bölümünde: "Peygamber

Efendimiz'in ön plâna çıkarılması gereken yönlerinden birisi de O'nun *beşerî* yönüdür. Zîrâ O, ancak bu yönüyle diğer insanlara *örnek* olmaktadır. Sıradan bir Müslümanın günlük hayâtında ve ömür boyu yaşayışında Hz. Peygamber'e uymaya çalıştığı hususlar vardır: Yeme içme, oturup kalkma, yatıp uyuma, gülüp ağlama, sevinip üzülme... âdâbı ve insanca davranış üslûbu denilebilecek bilcümle ahlâk kuralları, bu beşerî hayâtın unsurlarını oluşturmaktadır. İşte Peygamber Efendimiz'in bu yönünü sistemleştiren İslâm âlimleri, 'Şemâîl' adı altında bir ilim dalı geliştirmişlerdir. Prof. Dr. Ali Yardım'ın bu eseri de Peygamber Efendimiz'in işte bu *beşerî* yönünü ele alıp işlemektedir." deniliyor. Dikkatlerinize arzederim.

*

ŞAMAROĞLANI

Bu sayımızda sizlere son olarak piyasaya verilmeyen –keşke verilmiş olsaydı– ama yetmiş yıllık eğitim mâceramızı, öğrenci, öğretmen ve gerçek mânâsı ile hocaların hocası olarak yaşamış, incelemiş, pek mühim sonuçlara varmış Muhterem Nazik Erik Hanımefendi'nin 'ŞAMAROĞLANI' adlı kendi küçük (55 sayfa) ama muhtevâsı fevkalâde zengin eserinde ibretle tâkip ediyoruz. Alâkalarınıza arzederim.

Eser ancak yazarın adresinden temin edilebilecektir zannediyorum.

KUBBEALTI AKADEMİ MECMÛASI

1997 Senesinde Neşredilen Yazıların İndeksi

AYVERDİ, Sâmiha:

Fâtih Sultan Mehmet'den Sonra, Y. 26, s. 1, sh. 5-7; İşgal, Y. 26, s. 2, sh. 5-8; Niçin Akıncı Olduk?, Y. 26, s. 3, sh. 5-9; Dost Acı Söyler, Y. 26, s. 4, sh. 5-8.

AKYAVAŞ, Beynun:

Bir Hayat Hikâyesi, Y. 26, s. 1, sh. 43; Bir Yıldızı Koparmak, Y. 26, s. 4, sh. 20-22.

AREN, Kemal Y.:

Gördüklerim-Duyduklarım-Okuduklarım, Y. 26, s. 1, sh. 73; Gördüklerim-Duyduklarım-Okuduklarım, Y. 26, s. 2, sh. 70; Gördüklerim-Duyduklarım-Okuduklarım, Y. 26, s. 3, sh. 68; Gördüklerim-Duyduklarım-Okuduklarım, Y. 26, s. 4, sh. 66.

AYTAÇ, Pâkize:

Yunus ve Mevlânâ'da Hoşgörü, Y. 26, s. 1, sh. 8-17.

AYYILDIZ, Mustafa:

İbn Abdi'l Berr El Endelüsî, Y. 26, s. 3, sh. 43-48.

BİROL, İnci A.:

Türk Kültürünün Hizmetinde 25 Yıl, Y. 26, s. 1, sh. 50-70, San'ata Bakış, Y. 26, s. 3, sh. 48-54.

BUĞRA, Tanık:

Yaptıkları ve Yapmak İstedikleri İle, Y. 26, s. 2, sh. 9-22.

DEMİRCİ, Mehmet:

Tasavvuf ve Çevrecilik, Y. 26, s. 2, sh. 34-40; Tarîkatlere Dâir Bazı Düşünceler, Y. 26, s. 4, sh. 24-31.

DEMİRTÜRK, Lâle:

S. Ayverdi'nin "Mektuplardan Gelen Ses" Eserinde Kimlik ve Eğitim, Y. 26, s. 1, sh. 33-36.

DURSUN, Hâluk:

Deliorman ve Koca Balkanlar'da Alevîlik, Y. 26, s. 4, sh. 34-44.

ECER, A. Vehbi:

İlâhiyât Fakültelerinde Eski Yazı Zorunlu Ders Olmalı mı?, Y. 26, s. 4, sh. 30-33.

ERİK, Nâzik:

Şûrânın Unuttukları, Y. 26, s. 1, sh. 17-23.

GÜRSOY, Belkis:

Türk Kültürünün Hizmetinde 25 Yıl, Y. 26, s. 1, sh. 50-70; Cumhuriyet Türküsü, Y. 26, s. 3, sh. 19-24.

GÜRSOY, Kenan:

Türk Kültürünün Hizmetinde 25 Yıl, Y. 26, s. 1, sh. 50-70.

İŞİK, Emin:

Selçuk Eraydın'ın Ahlâkî Şahsiyeti, Y. 26, s. 3, sh. 9-14.

KEFELİ, Emel:

17. ve 18. YY. Fransız Edebiyatında Doğu, Y. 26, s. 2, sh. 40-48; 17. ve 18. YY. Fransız Edebiyatında Doğu, Y. 26, s. 3, sh. 24-30.

KEMİKLİ, Bilâl:

Hüseyin Lâmekânî'nin İnsân-ı Kâmil Görüşü, Y. 26, s. 3, sh. 30-37.

KÜÇÜKCAN, Tâlip:

Yıkıntılar Arasında Adım Adım Bosna, Y. 26, s. 2, sh. 48-56; Yıkıntılar Arasında Adım Adım Bosna, Y. 26, s. 3, sh. 59-68; Mânevî Açlık ve Gençlik Bunalımı, Y. 26, s. 4, sh. 62-64.

ÖNGÖREN, Reşat:

Fâtih Sultan Mehmed'in Ölümü Üzerine Bâzı İddialar, Y. 26, s. 2, sh. 28-34.

PALA, İskender:

Şâirin Vasiyeti, Y. 26, s. 4, sh. 9-13.

SAMUK, Fuad:

Ulu Bir Sultan Sâmiha Ayverdi'nin Ardından, Y. 26, s. 2, sh. 22-26.

SAVAŞ, A. İbrâhim:

Demokrasi Ölümsüz mü?, Y. 26, s. 2, sh. 56-66.

SERİN, Muhiddin:

Son Osmanlı Zâkirbaşlıklarından Selâhaddin Gürer Beyefendi, Y. 26, s. 1, sh. 36-43; Kâhire Dâr'ül-Kütübü'l Mısıriyye'de Osmanlı Hat San'atına âit Eserler, Y. 26, s. 4, sh. 48-61.

SUNER, Nermin:

Y. Kemal ve Hatay Meselesi, Y. 26, s. 1, sh. 29-33.

TAHRALI, Mustafa:

Gazel, Y. 26, s. 2, sh. 8; Kâr-ı Nâuk Güftesi, Y. 26, s. 3, sh. 37-43; Mûsikîmizde Yeni Form İhtiyacı, Y. 26, s. 4, sh. 14-19.

TARTI, Nevzat:

İbn Abdî'l Berr El-Endelüsî, Y. 26, s. 3, sh. 43-48.

TOPUZ, Güner:

Türk Kültürünün Hizmetinde 25 Yıl, Y. 26, sh. 1, sh. 50-70.

TUNALI, A. Yağmur:

Bestenigâr Güfte (Şiir), Y. 26, s. 1, sh. 7.

TUNCEROĞLU, Ayşe Göktürk:

Meydanlar, Y. 26, s. 1, sh. 70-73; Nisan ve Şiir, Y. 26, s. 2, sh. 66-70; Hak, Hukuk, Vesâire, Y. 26, s. 4, sh. 45-47.

TURAL, Sâdık Kemal:

Türk Kültürünün Hizmetinde 25 Yıl, Y. 26, s. 1, sh. 50-70.

TÜFEKÇİOĞLU, Abdülhamit:

Mehmet B. Tâceddin ve Hüsn-i Hat Risâlesi, Y. 26, s. 1, sh. 46-50.

ULUANT, Zeynep:

Üsküp, Ohri, Kalkandelen'den Selâm, Y. 26, s. 1, sh. 23-29; S. Ayverdi'nin Kitap Okuma Anlayışı, Y. 26, s. 3, sh. 54-59.

YAZAN, Ümit M.:

Bursa'dan Edirne'ye, Y. 26, s. 3, sh. 14-19.

Altın Çini

ALTIN ÇİNİ

KÜTAHYA-TÜRKİYE

Sebilerenler Cad. Karamalğil Apt.

Zemin Kat No: 36 Kütahya

Tel: (274) 216 24 12 - 216 35 60

NE OLUR NE OLMAZ ŞEMSIYENİZİ YANINIZA ALIN...

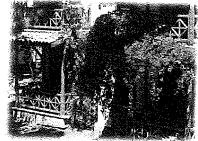
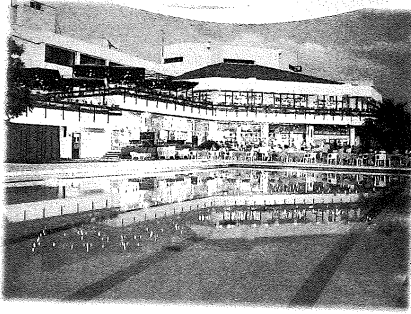
Türkiye'nin sigorta konusundaki en büyük beklentisinin yegane cevabı: **UNIVERSAL ŞEMSIYE SİGORTASI**. İşyeri ve aileye yakın tüm riskleri gözeterek çok kapsamlı iki ürün hazırladık: "Aile Şemsiye" ve "İşyeri Şemsiye" Sigortası Poliçeleri. Tek poliçenin zamana, enflasyona ve

bürokrasiye karşı avantajları, tek kalemde.

Şemsiyeniz bizde.

*"Just dream...
It will come true!.."*

Side • Sorgun • Belek • Kuşadası

TURTLE
Hotels & Resorts

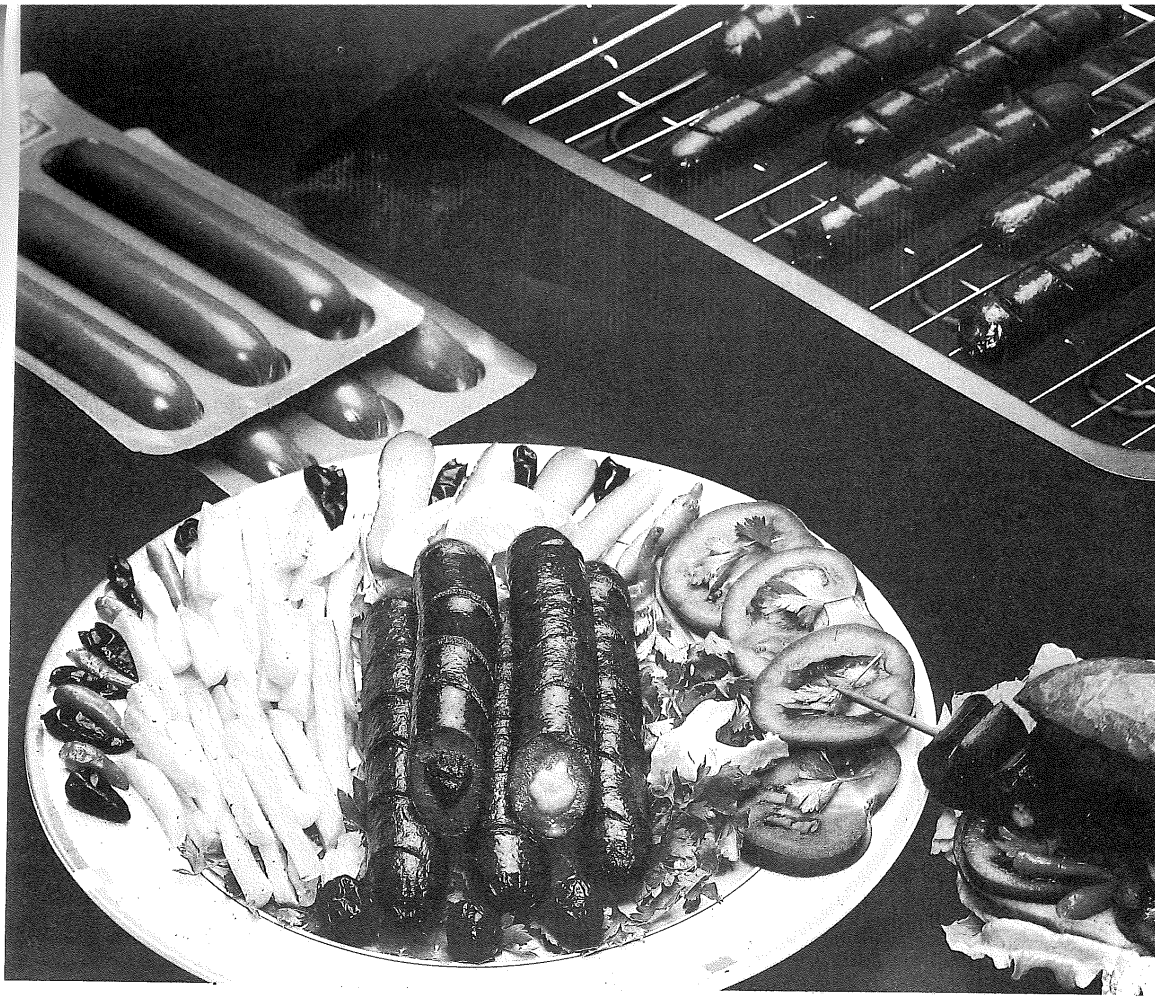
B

en temizim, tertemizim,
Yarınıyum ÷lkemizin...
Yaşanası günler için
Bana temiz bir dünya verin!
Bir Duru, bir Duru, bir Duru daha...
Haydi daha saf,
Daha temiz bir dünyaya!..

Duru! Daha saf, daha temiz,
daha doğal bir dünya.

Beşler'den yepyeni bir sosıs... Beşler Karnaval

Beşler damak zevkinize yepyeni bir
lezzet armağan ediyor: Karnaval...

Türkiye'de ilk kez çift dolum tekniğiyle
hazırlanan iki ayrı lezzet; Özel Soslu,
ve Kaşarpeyniri katkılı sosisler.

"Yenince Beşler yenir."

